

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

#FeesMustFall – protestovat, či neprotestovat?

Diplomová práce

Autor: Bc. Lucie Bílá

Studijní program: Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Vedoucí práce: Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání diplomové práce

Autor:	Lucie Bílá
Studium:	F15NP0015
Studijní program:	N6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie - africká studia
Název diplomové práce:	FeesMustFall - protestovat, či neprotestovat?
Název diplomové práce AJ:	FeesMustFall - to protest, or not to protest?

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Ústředním námětem diplomové práce je studentské hnutí v Jižní Africe, jež evidentně není efemerní záležitostí politicko-společenské scény v zemi, a stalo se proto fenoménem, který stojí za po všimnutí sociologů, politologů, ale i vládních představitelů zemi ve srovnatelné situaci. Cílem práce je zjistit motivy studentů, jež s příčinou protestů souhlasí, avšak do aktivit hnutí se nezapojojí. Vnímání situace protestujícími a neprotestujícími studenty je nahlédnuto optikou teorie rámování. Sebraná data, jimiž jsou primárně rozhovory se studenty, jsou analyzována metodou zakotvené teorie. Celá práce je zasazena do socio-ekonomického kontextu Jižní Afriky.

ANDERSON, Leon a SNOW, David A. Inequality and the Self: Exploring Connections from an Interactionist Perspective. *Symbolic Interaction* [online]. 2001, 24 (4), 395-406 [cit. 2018-05-12]. DOI: 10.1525/si.2001.24.4.395. ISSN 0195-6086. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1525/si.2001.24.4.395> BENFORD, Robert D. An Insider's Critique of the Social Movement Framing Perspective. *Sociological Inquiry* [online]. 1997, 67 (4), 409-430 [cit. 2017-07-02]. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1997.tb00445.x. ISSN 0038-0245. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-682X.1997.tb00445.x> BENFORD, Robert D. Frame Disputes within the Nuclear Disarmament Movement. *Social Forces* [online]. 1993, 71 (3), 677-701 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1093/sf/71.3.677. ISSN 0037-7732. Dostupné z: <https://academic.oup.com/sf/article-lookup/doi/10.1093/sf/71.3.677> BENFORD, Robert D. a HUNT, Scott A. Dramaturgy and Social Movements: The Social Construction and Communication of Power. *Sociological Inquiry* [online]. 1992, 62 (1), 36-55 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1992.tb00182.x. ISSN 0038-0245. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-682X.1992.tb00182.x> BENFORD, Robert D. a SNOW, David A. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* [online]. 2000, 611-39 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/223459> BENFORD, Robert D. Master Frame. SNOW, David A., Donatella DELLA PORTA, Bert KLANDERMANS a Doug MCADAM, ed. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2013, 2013-01-14 [cit. 2017-05-13]. DOI: 10.1002/9780470674871.wbepm126. ISBN 9781405197731. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/9780470674871.wbepm126> BOOYSEN, Susan, ed., 2016. *Fees Must Fall: Student revolt, decolonisation and governance in South Africa*. Johannesburg: Wits University Press. ISBN 978-1868149858. CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2006. ISBN 978-0-7619-7352-2. GAMSON, William. *Constructing Social Protest*. JOHNSTON, Hank a KLANDERMANS, Bert. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 1995, 85-106 GAMSON, William, David CROTEAU, William HOYNES a Theodore SASSON. *Media Images and the Social Construction of Reality*. *Annual Review of Sociology* [online]. 1992b, 18 (1), 373-393 [cit. 2018-05-23]. DOI: 10.1146/annurev.so.18.080192.002105. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.so.18.080192.002105> GAMSON, William. *Talking politics*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1992a. ISBN 0-521-43062-3. GOFFMAN, Erving. *Behavior in public places: notes on the social organization of gatherings*. 16. print. New York, NY [u.a.]: The Free Press [u.a.], 1966. ISBN 9780029119402. HUNT, Scott A., BENFORD, Robert D., SNOW, David A. *Identity Fields: Framing Processes and the Social Construction of Movement Identities*. LARANA, Enrique., Hank JOHNSTON a Joseph R. GUSFIELD. *New social movements: from ideology to identity*. Philadelphia: Temple University Press, 1994. *Inequality and exclusion lie at the heart of the South African student protests*. *Civicus*. 8 prosinec 2015 [cit. 2018-06-30] Dostupné z: <http://www.civicus.org/index.php/en/media-centre-129/news-and-resources-127/2338-inequality-and-exclusion-lie-at-the-heart-of-the-south-african-student-protests> SNOW, David A., ROCHFORD, Burke E., WORDEN, Steven K. a BENFORD, Robert D. *Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation*. *American Sociological Review* [online]. 1986, 51(4), 464- [cit. 2017-05-09]. DOI: 10.2307/2095581. ISSN 00031224. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2095581?origin=crossref>

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Milan Hrubeš, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	17.9.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

.....
podpis studenta

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu Mgr. Milanu Hruběšovi, Ph.D., za jeho vstřícné jednání, odborné rady a věcné a konstruktivní připomínky, které výrazně napomohly vzniku této práce.

Anotace

Bílá, Lucie. *#FeesMustFall – protestovat, či neprotestovat?* Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 100 stran. Diplomová práce

Námětem této práce je sociální hnutí #FeesMustFall, které je považováno za reprezentanta studentských protestů v Jižní Africe rámovaných především lety 2015 a 2016. Cílem hnutí #FeesMustFall je, jak napovídá název, snížit, respektive zrušit poplatky spojené s terciárním vzděláním. Vzhledem k socio-ekonomickému profilu post-apartheidní Jižní Afriky jsou protesty úzce svázány s rasovými aspekty, což je v zemi, jež se stále vypořádává s dědictvím rasistického režimu, výrazně kontroverzní téma. Studentské hnutí #FeesMustFall otevírá spoustu otázek, se kterými se Jižní Afrika dosud nevyrovnala.

Diplomová práce využívá jako primární data rozhovory sebrané v říjnu 2017 na kampusech Stellenbosch University a University of KwaZulu Natal. Ty jsou analyzovány na základě zakotvené teorie. Cílem práce je nahlédnout optikou teorie rámování slad'ovací procesy, ke kterým dochází mezi protestujícími studenty a studenty, již protesty považují za legitimní a validní, avšak do aktivit hnutí se nezapojili. Analytická část se slad'ovacím procesům věnuje podrobněji, identifikuje místa, kde ke sladění došlo a popisuje, ke kterým slad'ovacím procesům došlo konkrétně. Vysvětluje rovněž, jak tyto procesy fungují. Pozornost je především věnována rámcům, u kterých mezi zmíněnými skupinami studentů ke sladění nedochází. Jinými slovy, práce se především zajímá o rozcházející se interpretace, které spolu nerezonují. Sladění rámců je totiž dle teorie rámování základní podmínkou pro mobilizaci.

Klíčová slova: #FeesMustFall, Jižní Afrika, studentské protesty, teorie rámování, slad'ování rámců

Annotation

Bila, Lucie. #FeesMustFall – to protest or not to protest? Hradec Kralove: Philosophical Faculty, University of Hradec Kralove, 100 pp. Master Thesis.

This thesis looks at the #FeesMustFall social movement which is considered to be the representative of the student protests in South Africa framed by the years 2015 and 2016. The goal of the #FeesMustFall movement is, as suggested

by the name, to have fees fall, resp. to have a free tertiary education. Given the socio-economic profile of the post-apartheid South Africa, the protests are closely related to racial aspects which in a country that is still dealing with the legacy of a racist regime are a highly controversial topic. The student movement #FeesMustFall has opened up a number of questions South Africa has still not properly faced up.

The diploma thesis works with interviews collected in October 2017 at the campuses of Stellenbosch University and University of KwaZulu Natal as a primary source. The interviews are analysed via grounded theory. The goal of the thesis is to via framing theory inspect the frame alignment processes which are happening between the protesting students and the students who consider the protests legitimate and valid yet did not join them. The analytical part discusses the frame alignment processes in more detail, identifies where the frame alignment happened and where it did not, and describes which frame alignment processes it was in particular. It also explains how these processes work. The focus is put on the frames that did not come to alignment between the abovementioned groups of students. In other words, the thesis is mainly concerned with the discrepant interpretations that do not resonate. According to the frame theory, the frame alignment is an essential condition of mobilisation.

Keywords: #FeesMustFall, South Africa, student protests, framing theory, frame alignment

Obsah

1. Úvod	9
2. Studentské protesty a #FeesMustFall – co, jak a proč?	15
3. Teorie rámování.....	22
3.1 Procesy slad'ování rámců	22
3.2 Rámovací procesy	30
3.3 Základní úlohy rámování	35
4. Metodologie	40
4.1 Data	40
4.2 Zakotvená teorie jako metoda analýzy	44
5. Životní zkušenosti a vztah k systému: Analýza rozhovorů.....	46
5.1 Legitimita protestů a role vzdělání.....	48
5.2 Transformace viny a antikapitalismus.....	50
5.3 Rozcházející se interpretace	52
5.4 Kontraproduktivní rozšíření rámce	54
5.5 Struktura hnutí a faktor vůdcovství.....	56
5.6 Odlišné životní zkušenosti jako limit mobilizace	60
5.7 Odlišné životní zkušenosti a antikapitalismus	65
5.7.1 <i>Kdo je vinen?</i>	67
5.7.2 <i>Vztah k systému a antikapitalismus protestujících</i>	69
5.8 Rámování násilí a role odlišných životních zkušeností	71
6. Sladění a nesladění rámců mezi #FeesMustFall a neprotestujícími studenty	74
7. Závěr	83
8. Prameny a literatura	88
Přílohy	i

Seznam použitých zkratek, značek a termínů

EFF	Economic Freedom Fighters
ANC	African National Congress
#RMF	#RhodesMustFall
#FMF	#FeesMustFall
CTU	Cape Town University
SU	Stellenbosch University
UKZN	University of KwaZulu Natal
Wits	University of Witwatersrand
SASCO	South African Student Congress
GEAR	Growth, Employment and Redistribution
IMF	International Monetary Fund

1. Úvod

„Jako bílý student je velmi problematické postavit se za něco jako je tohle, i když s tím naprosto souhlasíš, s celým tím cítěním, s tím, že všichni lidé by měli mít přístup ke vzdělání a s tím, že potřebujeme překonat minulé křivdy. Cítím ale, že je to skoro neupřímné zapojit se. Část důvodů je, že ten problém je strukturální. Já jsem také těžil z tohoto strukturálního nastavení v mnoha ohledech, o kterých vím a v mnoha ani nevím, takže je to, jako kdybych byl pokrytec. (Rozhovor 7)“

Ve studentském centru Stellenbosch University Neelsie, sedí u okna nad kouřící kávou zamyšlený mladík. Včera byl svědkem dalšího protestního pochodu hnutí #FeesMustFall, který vyústil ve střet s policií a bezpečnostními složkami, najatými univerzitou. Studenti protestující pod jménem #FeesMustFall jsou ekonomicky znevýhodnění studenti, kteří bojují za svou šanci získat kvalitní univerzitní vzdělání a změnit svůj život. Taková náprava je nutná, myslí si Neil. Všichni by měli mít možnost vzdělání bez ohledu na svou rasu, gender nebo finanční možnosti.

Neil je sedmadvacetiletý Afrikánec, který studuje sociální antropologii na Stellenbosch University. Jeho etnicita mu přiděluje privilegované postavení v jihoafrické společnosti. Jeho sociální cítění ho však nutí zpochybňovat nastavení, které rozděluje společnost v jeho zemi na „privilegované“ a „znevýhodněné“, a které v mnoha ohledech navazuje na rasistický a morálně neakceptovatelný systém apartheidu. Patří ke generaci mladých liberálů, která vyrostla v demokratické Jižní Africe snažící se oprostit od hříchů a křivd svých předků. Ačkoli Neil souhlasí s tím, čeho chtějí protestující studenti dosáhnout, cítí, že pro něj není jednoduché připojit se k protestům.

Demokratická Jižní Afrika se stále neúspěšně vypořádává se sociálně-ekonomickými problémy, jako je vysoká nezaměstnanost a propastné sociální

rozdíly. Neil se stejně jako mnoho jeho vrstevníků snaží balancovat své myšlenky a jednání mezi svým připsaným statusovým postavením privilegovaného Afrikánce a liberálním smýšlením. A to v kontextu rasově a sociálně rozdělené společnosti, kde spolu tyto dělitele úzce souvisí. Neil se ve své zemi, kde je společnost významně rozdělena, a která pravidelně zažívá sociální protesty, snaží nalézt vlastní postoj k sociálním jevům jako jsou násilné protesty za bezplatné vzdělání. V tomto kontextu se snaží navigovat svůj postoj k sociálnímu hnutí, které se zrodilo na univerzitních kampusech, v prostorech, které ho denně obklopují a které zřetelně poukázalo na důsledky systému produkujícího a zároveň replikujícího sociální rozdíly. Sám se snaží zodpovědět otázky, které jsou pro něj nezbytné vyřešit, aby sám mohl zodpovědět svůj postoj k protestům #FeesMustFall.

Jak se připojit k těm, kteří bojují proti systému, z něhož sám benefituje na úkor právě těchto lidí? Jak vyjádřit upřímnou podporu lidem, o jejichž životě nic neví? Lze překonat tyto současné bariéry vystavěné (nejen) na minulých křivdách? Stojí rasistická minulost země za současnou nedůvěřivostí, která mezi etnickými skupinami v zemi panuje? Je tedy rasa klíčovým faktorem v mobilizaci aktivní podpory hnutí? Je rasismus odpovědí na nestabilitu země, nebo protesty pohání jiná forma nespokojenosti?

Neilovo sociální citění mu napovídá podpořit tyto protesty, které se snaží napravit nespravedlnosti, které v Jižní Africe existují. Možnost vzdělání pro každého bez ohledu na jeho původ je pro něj krokem vpřed, který by rád podpořil. Cítí však, že jeho souhlas s cíli hnutí není dostatečným pro to, aby se k protestujícím studentům připojil. Neil si uvědomuje bariéry, které stojí mezi ním a studenty černé pleti. Cítí, že kromě toho, že se míjejí na stejném kampusu, nemají nic společného. Vyjádřit takovému člověku sympatie a podporu je pro něj téměř neupřímné. Ačkoli se snaží pochopit, proč se studenti protestující za bezplatné vzdělání uchylují k násilným střetům s policií a zanechávají za sebou spoustu škod, nedokáže se přimět takové chování schválit a ospravedlnit. Přestože si dokáže představit frustraci a hněv studentů, kteří bojují proti znevýhodnění, do

kterého se narodili, připadá si sám příliš vzdálený jejich situaci na to, aby se k nim připojil.

Takových myšlenek lze v rozhovorech se studenty najít mnoho. Neil rovněž není sám, kdo zápasí s uspořádáním vlastních myšlenek týkajících se studentských protestů a otázek, které vyvolaly a interpretací událostí, jež se ho přímo i nepřímo dotýkají. Tyto interpretace jsou hlavním námětem této diplomové práce.

Tato diplomová práce se zabývá tematikou studentských protestů v letech 2015 a 2016 známých jako #FeesMustFall. Jejím cílem není zhodnotit úspěšnost protestů ani aktivity protestujících či nabídnout řešení. Hlavním obsahem této práce je nahlédnout protesty z pohledu protestujících studentů a z pohledu těch, jež s jejich motivy sympatizují a považují protesty ve své podstatě za legitimní, avšak rozhodli se do těchto aktivit nezapojit.

Organizačním zázemím pro vyjádření nespokojeností ústících do téměř celostátních protestů se stalo hnutí #FeesMustFall. Relevance výzkumu těchto protestů spočívá v jejich přesahu do mnoha sfér ovlivňující životy místních obyvatel. Studentské protesty, jež jsou v zásadě zosobněny hnutím #FeesMustFall, byly primárně mířeny proti výši poplatků za univerzitní vzdělání. Jejich výše se stala diskriminujícím prostředkem pro studenty nové i stávající. Vzhledem k socio-ekonomické situaci jihoafrické populace získaly univerzitní poplatky rasově diskriminující atribut. Jižní Afrika je zemí, jež je dodnes poznamenána dědictvím apartheidu a kde je téměř 90 % populace (tvořené černochoy a tzv. barevnými¹) strukturálně znevýhodněno a kde zbývajících 10 % (ke kterým patří bílí Afričani a potomci Angličan) výrazně těží ze struktur, jež jsou stále ukotveny v minulém režimu. Studentské protesty v Jižní Africe známé jako #FeesMustFall jsou nakonec protestem proti tomuto uspořádání. Ačkoli tomuto uspořádání přislíbil konec Nelson Mandela a Africký národní kongres

---

¹ Výraz barevní (coloured) je legitimním termínem označujícím jednu z etnických skupin jihoafrické populace běžně užívaný v akademické literatuře (např. Booyesen 2016, Jansen 2017).

v roce 1994, dnešní univerzitní studenti, tzv. svobodná generace (*born free*) (prozatím marně) očekávají naplnění těchto příslibů.

Výzkum těchto protestů je důležitý hned z několika důvodů. Předním důvodem, proč je nutné věnovat se jihoafrickým studentským protestům, jsou témata, jež hnutí #FeesMustFall hlasitě vneslo do veřejného prostoru. Problémy, které pro svou kontroverznost dosud zůstávaly tiše opomíjeny bez (záměrného?) dostatku politické a veřejné pozornosti. Tato problematická témata patří však k těm, jež zásadním způsobem utváří budoucnost jihoafrické společnosti. Jinými slovy, porozumění protestům #FeesMustFall znamená krok k porozumění současné jihoafrické společnosti. Významným faktorem je i monumentalita samotných protestů. Tyto protesty nejsou lokálně omezenou záležitostí hrstky nespokojených studentů. #FeesMustFall se svým rozsahem, dynamikou, a především svými motivy, aktivitami a jejich důsledky, zapsaly do novodobé historie země. Hnutí #FeesMustFall představuje společenské téma, které se obzvláště v obdobích vrcholné aktivity hnutí, stalo výrazně kontroverzním a veřejně i mediálně nejčastěji skloňovaným. Je zřejmé, že ze své povahy studentské protesty nejvíce zasáhly sféru (terciárního) školství. Mnoho univerzit bylo uzavřeno, výuka a zkoušky byly zrušeny a některým studentům nebylo umožněno dokončit ročník. Došlo k mnoha majetkovým škodám a obětem na zdraví a těžko zhodnotit psychologický efekt protestů na samotné studenty. Protesty ovlivnily i každodenní život běžných občanů. Došlo k mnoha blokádám ulic, protestním pochodům i vandalským akcím². Požadavek studentů snížit a následně zrušit poplatky se nepochybně promítl do politické situace země a obecně vzato lze říci, že požadavky hnutí #FeesMustFall se pravděpodobně ocitly na vrchních příčkách agendy ministerstva školství Jižní Afriky. Zodpovědnost za vznik situace kolem poplatků se stala „horkým bramborem“ mezi vládou a univerzitami. Zatažen do situace byl i business sektor, který se dostal na seznam potenciálních participantů financování univerzit. Jihoafrické

---

² Zde je ovšem nutné podotknout, že samo hnutí se od takových akcí distancovalo a je nutné zvážit, že atmosféra protestů poskytla příležitost vandalským akcím („černých pasažérů“), které nemusely s příčinou protestů vůbec souviset.

studentské protesty měly svůj dopad i na mezinárodní scénu, kde se za jejich snahy postavily i univerzity jako Oxford či Cambridge.

(Nejen) z těchto důvodů je důležité se zeptat, co je dle protestujících studentů příčinou protestů. Co je vedlo k aktivnímu vyjádření své nespokojenosti a jak své motivy a aktivity sami vnímají a rámují³? Proč jejich mobilizační apel nezískal na rezonanci u studentů, jež jejich motivy schvalují? Co je skutečnou překážkou pro funkční sjednocení studentů napříč rasou či genderem? A co to znamená pro hnutí #FeesMustFall, pro jihoafrickou společnost a její budoucí vývoj? Co protesty vypovídají o jihoafrické společnosti?

To jsou otázky, na které se snaží tato práce pomocí kvalitativní analýzy, konkrétně využitím zakotvené teorie, rozhovorů provedených se studenty obou zmíněných táborů (protestujících a nemobilizovaných) odpovědět. Klíčovou výzkumnou otázkou, kterou si tato práce klade za cíl zodpovědět, je identifikace míst, kde ke sladění rámců mezi protestujícími a sympatizujícími, avšak nemobilizovanými, studenty dochází, či naopak nedochází a porozumění příčinám ne/úspěšného sladění těchto rámců. Základním předpokladem, na kterém práce staví, je totiž pozitivní vztah mezi interpretací a mobilizací. Kongruentní interpretace na straně hnutí a studentů tak vede k jejich mobilizaci (Snow 2004: 404).

Optikou, jíž práce nahlíží na sebraná data je teorie rámování, typicky spojována se jmény Davida Snowa a Roberta Benforda. Ta říká, že „důkladné porozumění participačnímu procesu vyžaduje zvláštní pozornost věnovanou interpretacím křivd a jiným ideovým elementům, jako jsou hodnoty a přesvědčení“ (Snow et al. 1986: 466). Porozumění interpretacím křivd, hodnot či přesvědčení je jinými slovy klíčové pro porozumění dynamice a samotné existenci hnutí #FeesMustFall. Protesty známé jako #FeesMustFall vznikly jako reakce na nespravedlnost a diskriminaci ve společnosti vnímanou černošskými studenty. Urgentnost protestů, problémy, na které poukázali a otázky, které

---

³ Viz Snow et al. 1986: 467

vznesli, dokázaly probudit společnost a změnit její směřování. Odlišnost reakcí na protesty a aktivity hnutí napříč společnostmi však nevyhnutelně zavdala vylíčení mnoha otázek. Výzkum protestů v kontextu sladování rámců má tak nezpochybnitelnou relevanci nejen pro studium sociálních hnutí. Závěry této práce lze označit za překvapivé původním očekáváním a usazeným stereotypům.

Práce pracuje s terénními daty sebranými v Jižní Africe v říjnu 2017. Tato data jsou primárním zdrojem analýzy, která se soustředí na identifikaci sladovacích procesů mezi dotazovanými. Cílem práce je přispět k poznání sladovacích procesů, jak fungují, a popsat kde a ke kterým sladovacím procesům mezi protestujícími a neprotestujícími studenty došlo a kde nedošlo a proč. V širší rovině tak práce přispívá k poznání jihoafrické společnosti a jejím bariérám.

Práce je strukturována do několika kapitol. Následující kapitola uvádí studentské protesty a vznik hnutí #FeesMustFall do kontextu a přibližuje podmínky a okolnosti protestů, které jsou pro samotné porozumění charakteru protestů bazální. Jak je naznačeno výše, historický a socio-ekonomický kontext, hraje při porozumění motivům protestujících i nemobilizovaných studentů zásadní roli. Druhá kapitola si klade za úkol představit teorii rámování, její výchozí předpoklady, perspektivy a implikace a vztah této práce k sebereflexivní kritice pocházející z pera jednoho ze zakládajících autorů. Metodologická kapitola se věnuje způsobu analýzy sebraných rozhovorů, charakteru dat a jejich zpracování. Následující část tvoří analýza rozhovorů a představuje zároveň jádrovou část této práce. Šestá kapitola slouží jako přehledné shrnutí nálezů analýzy a sladovacích procesů, které analýza komentuje. Závěrečná část definitivně odpovídá na položené otázky a diskutuje důsledky odpovědí, tedy nálezů analýzy, v praktické rovině.

2. Studentské protesty a #FeesMustFall – co, jak a proč?

„Je to bílý muž [odkazuje na sochu britského krále Jiřího V. na kampusu UKZN v Durbanu] a oni se spojili se systémem apartheidu, byla to součást koloniálního systému, utlačování černochů, takže to vyvolalo všechny ty emoce. Proto všechno jako odpor a utlačování, to musí padnout a občané téhle země si jednoduše musí nárokovat, co je jejich a povstat navzdory všem překážkám. To byly hlavní témata, která jsme vznesli. (...) Jsou to všechny ty části systému, které zpochybňujeme. Všichni lidé by měli mít možnost studovat a všichni by měli mít možnost vzdělávat se bezplatně. Všechno, co nám připomíná naše postavení, všechno, co je ovlivněno apartheidem a kolonialismem musí padnout a myslím, že náš národ musí být schopen oslavovat, co je naše“ (Rozhovor 2).

Studentské protesty, které zasáhly Jižní Afriku na jaře⁴ 2015, byly pro spoustu místních značným překvapením. Jižní Afrika je zvyklá vypořádávat se s příležitostně se objevujícími protesty⁵, ty však nikdy neměly širší dopad a jsou vzhledem ke své povaze, přinejmenším mezi sociálními vědci, nazývány „popcornovými protesty“ (Runciman). Studentské protesty z roku 2015 jsou však pro svou intenzitu, rozsah, rozměr a charakter (výrazně spjatý s násilím) unikátním fenoménem, který svým způsobem ovlivnil životy patrně všech Jihoafričanů, ať už jde o samotné studenty, možné budoucí studenty, jejich rodiče, vládu, nakonec i obchodní sféru a všechny, již v zemi žijí a jsou ovlivněni místní realitou. Je proto nejen pro uspokojení akademických zájmů důležité věnovat pozornost těmto událostem, které, pokud nic jiného, upozornily na řadu problémů, s nimiž se dosud potýká nezanedbatelný počet mladých lidí, kteří jsou nakonec budoucností této země (Jansen 2017: xv).

Bodem, jenž se obvykle cituje jako počátek protest (Booyesen 2016: 5) je incident z 9. března 2015 na kampusu University of Cape Town (UCT), kdy

---

⁴ V měsících září-listopad, což je v Evropě podzim, avšak v Jižní Africe jaro.

⁵ Především v těžbařském průmyslu (viz Marikanský masakr).

postgraduální student Maxwele Chumani hodil lidské exkrementy na bronzovou sochu Cecila Johna Rhodese, dominující kampusu. Dle svých vlastních slov chtěl svým činem vyjádřit své pocity jakožto černošského studenta denně míjejícího sochu kolonizátora a utlačovatele, který je stále tímto způsobem oslavován. A to v zemi, jež se před téměř čtvrt stoletím takového režimu zbavila a přijala demokratické hodnoty (Booyesen 2016). Tato akce byla zážehovým bodem pro vše další, co se stalo a do značné míry změnilo kurz jihoafrických dějin.

Rychlost a rozsah událostí, jež následovaly, dokazuje i incident z 26. března 2015 na University of Kwa-Zulu Natal (UKZN)⁶, kde byla podobným způsobem devalvována socha anglického krále Jiřího V. Během deseti dnů byly protesty zasaženy téměř všechny z šestadvaceti jihoafrických univerzitních kampusů (Pather 2016), k čemuž výrazně přispěly sociální sítě a platformy jako Facebook a Twitter, Youtube a Whatsapp (Booyesen 2016: 108–110). Cílem incidentu na UCT bylo odstranění sochy Rhodese⁷ jakožto symbolu kolonialismu a útlaku, což se po intenzivních vyjednávání mezi studenty a vedením univerzity skutečně přesně měsíc po akci stalo. Tento požadavek byl zaštitěn uskupením, sociálním hnutím, jež si užíváním hashtagu #RhodesMustFall⁸ (#RMF) na sociálních sítích vysloužilo název „the Fallists“. Pád koloniálních symbolů následoval na mnoha jihoafrických univerzitách, mnoho budov bylo přejmenováno a procesuálních politik změněno (Jansen 2017: x). Je ovšem důležité si pro další čtení protestů uvědomit, že zmíněný incident na UCT nebyl prvopočátkem protestů. Studenti na historicky černošských univerzitách⁹ vyjadřovali svou frustraci týkající se materiální exkluze po léta. Avšak kvůli jejich strukturálně znevýhodněné pozici nebyla jejich požadavkům nikdy skutečně

---

⁶ UKZN se nachází v provincii Kwa-Zulu Natal, což je od Cape Townu ležícího v Západním Kapsku více než 1600 kilometrů daleko.

⁷ Tento požadavek zavdal podobným požadavkům i na Oxford University, Cambridge University či Harvard Law School (Booyesen 2016: 74-86).

⁸ V překladu #RhodesMusiPadnout

⁹ V Jižní Africe se typicky rozeznávají historicky bělošské univerzity a historicky černošské univerzity, jež se pochopitelně významně liší ve složení studentů a charakteru a typicky i kvalitě výuky.

věnována státní, veřejná a mediální pozornost, dokud se tak nestalo na renomované (privilegované¹⁰), historicky bílé univerzitě jako je UCT (viz ibid).

Požadavek odstranění sochy Cecila Rhodese jako symbolu kolonialismu se rychle přetavil v požadavek odstranění stále přítomných koloniálních praktik, institucionálního rasismu a zoufalého nedostatku transformace bělošského systému vycházejícího z apartheidního režimu jak v akademické sféře, tak fyzicky na univerzitách. Dekolonialismus, a diskuze o skutečném významu tohoto pojmu v každodenním životě, se stala jedním z hlavních témat celých protestů a hnutí, které je s protesty v zásadě synonymizováno.

Jansen (2016: xi) vznik hnutí #FeesMustFall¹¹ (#FMF), jež se stalo personifikací protestů a požadavků, umísťuje do druhé fáze protestů, která započala 14. října 2015 na kampusu University of Witwatersrand (Wits)¹². Hlavním cílem hnutí #FeesMustFall, jak evidentní z názvu, je snížení poplatků za studium, respektive jejich zrušení, jinými slovy požadavek bezplatného studia. Hnutí #FMF se tedy primárně soustředí na finanční či materiální exkluzi, již jsou z charakteru sociálních struktur v Jižní Africe¹³ postiženi většinou černošští studenti¹⁴. Pro pochopení výchozí situace jihoafrických studentů, je klíčové znát praxi místního školského systému (The Economist 2017). Na co ovšem cílí univerzitní studenti, je praxe každoročního navyšování všech studentských poplatků¹⁵ (příloha 1 a 2) o přibližně 10 %¹⁶, což je v podmínkách, kdy jen oficiální míra nezaměstnanosti dosahuje 25 % (neoficiální míra nezaměstnanosti pravděpodobně dosahuje 40 %), kdy GINI index je trvale nejvyšším na světě,

---

¹⁰ Klasické rozdělení sociálních skupin se v Jižní Africe skládá ze „znevýhodněných“ a „privilegovaných“

¹¹ V překladu #PoplatkyMusíSpadnout

¹² Tento den došlo k úniku dokumentů, ve kterých Wits plánovala každoroční navýšení poplatků.

¹³ Zjednodušeně řečeno platí, že rasová příslušnost je svázána se socio-ekonomickým postavením a rolí ve společnosti, přičemž bílí jsou automaticky považováni za bohaté a privilegované (*white privilege*) a černí za znevýhodněné a chudé.

¹⁴ Čistě pro zjednodušení se jako černošské studenti označují i Indové a barevní, v angličtině „*students of colour*“.

¹⁵ Jde nejen o školné, ale i o registrační poplatek a všechny další poplatky zahrnující život na kampusu, a to především pro ty, jež bydlí na *rezidencích* (kolejích).

¹⁶ Velkou část z těchto 10 % tvoří pokrytí inflace, která se v Jižní Africe pochybuje mezi 6–8 %. Další částí je pokrytí klesajícího státního příspěvku univerzitám (příloha 1 a 2).

a zároveň kolem 50 % obyvatel čelí chudobě, dlouhodobě neudržitelný systém (Civicus 2015).

Hnutí #FeesMustFall ideově vychází z výše zmíněného hnutí #RhodesMustFall, jehož požadavky, praktiky a cíle zakomponovalo do své agendy. Požadavku hnutí #FMF tedy rovněž cílí na exkluzi, využívají však jiný úhel. Vnesení kulturní a finanční exkluze v univerzitním prostředí do veřejného diskurzu lze považovat za jeden z úspěchů hnutí. Jinými slovy, jde o přístup (*access*). Součástí agendy hnutí se proto staly i problémy, jimž čelí například komunita LGBTIAQ+ a outsourcingu zaměstnanci univerzity (Booyesen 2016: 214–234).

Vyjednávání mezi hnutím a vládou a univerzitami byla náročná pro všechny zúčastněné strany, a byla mediálně úzce sledovaná. Šestiprocentní pokrytí poplatků, jímž se jihoafrický ministr školství Blade Nzimande rozhodl utišit protesty, zavdaly navzdory očekávanému výsledku zvýšené intenzitě protestů, což nakonec vedlo k vyhlášení nulového navýšení poplatků pro následující akademický rok 2016. Ani tento vládní krok ovšem hnutí nepřijalo s argumentem, že jejich cílem není zamrazení poplatků, ale snížení (*fall not freeze*). Kvůli končícímu akademickému roku¹⁷ aktivita hnutí utichla, aby však v období vyhlášení navýšení poplatků (jihoafrické jaro) nabrala takové intenzity, jakou univerzitní kampusy dosud nezažily. Během obou let získaly protesty na variabilitě aktivit od mírových okupačních akcí (*sit-in*), přes bojkoty a pochody k násilnému ničení majetku a narušování přednášek a zkoušek k požadavkům uzavření univerzit¹⁸, k čemuž v řadě případů skutečně došlo¹⁹ (Pretorius, Ngoepe 2014, Lancaster 2016).

Radikálnost prostředků, jež jsou spojovány s aktivitami a veřejným obrazem hnutí, a které jsou zároveň obvyklým problematizujícím faktorem

---

¹⁷ Akademický rok se v Jižní Africe kryje s kalendářním rokem.

¹⁸ Argumentem tohoto požadavku bylo, že do vyřešení situace by nikdo neměl mít právo na vzdělání, pokud je stále odepřeno mnohým.

¹⁹ Jen v provincii Západní Kapsko byly uzavřeny všechny univerzity kromě jedné (Stellenbosch University).

v podpoře veřejnosti, není nicméně pozitivně přijímána všemi členy hnutí. Vzhledem k charakteristikám, jež koncept sociálního hnutí nese, je zřejmé, že interní jednota hnutí je inherentně limitovaná (cf. Booyesen 2016: 2–4). Sami členové vnímají multidimenzionální charakter hnutí pozitivně (multi-kampus, cross-provinciálnost, inter-sekcionálnost ideologií a témat). Uvnitř hnutí lze identifikovat určitou bazální shodu jako je odmítnutí kapitalismu, neoliberalismu, patriarchalismu a obecně západního koloniálního smýšlení (viz analytická část). Pro pochopení situace kolem #FMF je ovšem stěžejní si uvědomit zmíněnou multidimenzionalitu spolu s faktem, že jedním z nejdůležitějších atributů je neexistence vůdcovství v hnutí. Hnutí #FMF je platformou vyjádření nespokojenosti se současným stavem věcí nejen ve sféře vzdělání. Mnohé radikální činy, ke kterým v souvislosti s protesty došlo, nenachází všeobecnou podporu napříč hnutím. Nedostatek vůdcovství zdůrazňuje tradiční štěpení mezi umírněnými a radikály. Susan Booyesen ve své analýze označuje hnutí jako „pohyblivý terč“ (*moving target*) (Booyesen 2016: 1). Vnitřní rozličnost hnutí je výrazně ovlivněna osobními životními zkušenostmi členů, jejich názory a hodnotami. Ty jsou samy ovlivněny regionálními odlišnostmi, ve kterých protestující studenti vyrostli. Ačkoli je hnutí #FMF faktickým reprezentantem studentských protestů, neznamená to v žádném případě, že zastupuje všechny studenty a odhad samotné podpory je velice těžké určit.

Bezprostřední opozicí, jež se stala terčem hněvu studentů, jsou univerzity. Ty totiž vyhláší každoroční navýšení poplatků. Jsou to ony, kdo zabraňují studentům v přístupu k terciárnímu vzdělání vyloučením či odmítnutím. Mnoho studentů si však uvědomuje, že univerzity jsou závislé na státních dotacích, které graduálně klesají již několik let (viz příloha 1 a 2). Protože v Jižní Africe je stát ztotožněn s vládou²⁰ a ta se rovná jediné politické straně (ANC), ze které pochází i prezident, byl rovněž důležitým momentem v rámci protestů pochod k parlamentu v Cape Townu a prezidentské rezidenci v Pretorii. Důvodem je rovněž fakt, že mnoho studentů vidí jako příčinu problémů, kterým jsou

---

²⁰ Podpora ANC graduálně klesá, v roce 2015 a 2016 byla však její podpora stále natolik silná, že ANC byla dominantní stranou schopná sestavit jednobarevnou vládu.

vystavení, systém²¹ (viz kap. 4), jenž je zosobněn vládou, jež krátce po svém prvním zvolení (1996) přijala v touze zařadit se do západního světového systému a trhu neoliberální politiky tzv. program GEAR (*Growth, Employment and Redistribution*). Tyto neoliberální politiky však prohloubily existující rozdíly mezi rasovými skupinami, a v důsledku učinily Jižní Afriku nepřátelským prostředím pro její strukturálně znevýhodněnou část populace.

Jižní Afrika zažila dva hektické roky²² protestů, jež změnily a ovlivnily mnohé. Posouzení, zda byly tyto protesty úspěšné, je pochopitelně závislé na zvolených kritériích. Za nezanedbatelným úspěch hnutí však lze považovat samotné osvětlení problémů, jímž v zemi čelí mnoho mladých lidí, a především zasazení této problematiky nejen do politické agendy, ale i veřejného diskurzu. Rok 2017 byl poměrně klidným, ačkoli opožděné vyhlášení navýšení poplatků na univerzitách způsobilo menší nepokoje především na kampusu UCT. Relativně poklidné jaro na kampusech překvapilo vzhledem k všeobecnému mlčení hnutí i vlády mnohé.

Pokud pomineme diskuzi o skutečném naplnění hlavního cíle hnutí a případných důsledcích, lze stále konstatovat, že aktivity hnutí #FMF dosáhly mnohého. Vládní program NSFAS poskytující studentské půjčky například proměnil tyto půjčky v granty a počet studentů oprávněných o takovou půjčku požádat byl výrazně navýšen, což výrazně zredukovalo počet studentů spadajících do kategorie tzv. strádající středu (*missing middle*²³; srv. Patel, Pather 2017).

Nicméně situace není ani zdaleka vyřešena, a ačkoli dnes již ex-prezident Zuma (před nadcházejícími volbami v roce 2019) vysokoškolským studentům

---

²¹ Světový systém, který je řízen západními mocnostmi a IMF. Odtud pochází odpor vůči neoliberalismu a kapitalismu jako dehumanizujícím systémům bránící lidem v sebe-realizaci a vytvoření solidární a spravedlivé společnosti.

²² Přesněji jde o období v letech 2015 a 2016 – jarní měsíce, kdy je vyhlašováno navýšení poplatků.

²³ Jedná se o studenty, kteří jsou příliš bohatí, aby získali studentský grant k pokrytí poplatků a zároveň příliš chudí, aby získali bankovní půjčku. Jejich rodiče typicky pracují ve státním sektoru a vydělávají právě tolik, aby překročili finanční hranici stanovenou vládním programem, takže nejsou oprávněni se kvalifikovat na získání grantu. Tato hranice byla minulý rok posunuta z R120,000 na R600,000. Poplatky za studium se přitom mohou vyšplhat k R80-100 000.

bezplatné vzdělání přislíbil, lze jen stěží považovat situaci za vyřešenou. Koneckonců, jde především o kritiku systémového selhání, jež sahá za univerzitní prostředí. Jde o kritiku post-apartheidní společnosti jako takové a selhání státu dostát společenským očekáváním toho, čím by Jižní Afrika *měla* být (Jansen 2017: 45).

3. Teorie rámování

Klíčovým tématem, které hnutí #Fees Must Fall aktivuje, je, již podle názvu, školné (univerzitní poplatky). Na první pohled je tedy hnutí orientováno materiálně a ekonomicky. Je ovšem materiální složka jedinou relevantní otázkou, kterou se hnutí zabývá a na niž se soustředí? Které aspekty života studentů se dostávají do popředí při mobilizaci příznivců? Snaží se hnutí mobilizovat všechny studenty bez ohledu na jejich socio-ekonomické postavení, barvu pleti či jiné složky jejich identity? A které z jejich mobilizačních strategií jsou úspěšné? Které rezonují a které nikoliv a komu? Odpovědi na tyto a další otázky budou nahlédnuty skrze koncept sladování rámců (*frame alignment*), primárně odvozený od klasického díla Davida Snowa et al. (1986). Jedním z důvodů je fakt, že ačkoli jsou rámovací aktivity relevantní k porozumění každodenního života, jsou partikulárně důležité při porozumění směru a charakteru sociálních hnutí, a to protože kolektivní akce vzkvétají v kontextech interpretativní nejednoznačnosti a sporných zpochybněných významů (Snow 2004: 404). Jinými slovy jsou rámovací aktivity důležitou součástí, dle mnohých i samotnou podmínkou, mobilizace. Odhalení způsobu, jakým se rámování podílí na mobilizaci v případě hnutí #Fees Must Fall, je *raison d'être* této práce.

3.1 Procesy sladování rámců

Do období 80. let, tedy doby prvního a vzrůstajícího zájmu o rámce a rámování ve výzkumu sociální reality, spadá i výše zmíněný článek Snowa, Benforda, Rochforda a Wordena (1986), kteří navázali na knihu Ervinga Goffmana *Frame analysis* z roku 1974. Ten jako první uvedl rámce a rámování do způsobů zkoumání společenského života. Goffman představil rámce jako prostředky porozumění každodenním akcím a přisuzování jejich smyslu se všemi dalšími důsledky. Uchopil rámce jako schémata interpretace, která zjednodušují a koncentrují „vnější svět“ selektivním označením a kódováním objektů, situací, událostí, zkušeností a sledů jednání. Jinými slovy, rámce umožňují jednotlivcům „umístovat, vnímat identifikovat a označovat“ události v prostoru (Goffman

1974: 21 dle Snow a Benford 1992: 137). Dle principů konstruktivismu, který rámce „charakterizuje“, je však nutné je vnímat jako výsledek vyjednávacího *procesu* sdíleného významu, nikoli jako statickou agregaci názorů a percepčí (Gamson 1992a: 111 dle Snow a Benford 2000: 614). Rámce jsou aktivními činiteli, kteří poskytují interpretativní uchopení skrze interakci rámců jednotlivých angažovaných aktérů sociální reality. Tyto interpretační rámce participantům či veškerému „publiku“ umožňují „nahlížet na svou situaci ve společnosti jako na změnitelnou a vnímat ji jako nespravedlivou“. Jak vysvětluje Koubek (2012: 30), jedinec se svým způsobem zbavuje viny a přesměrovává ji na systém, jeho povahu či partikulární rysy, které stojí za nově vnímanými nespravedlnostmi. Je to v důsledku možnost změny, která musí být uvědomělá, aby mohlo dojít ke změně jednání a mobilizaci²⁴.

Holly McCammon označuje článek Snowa et al. (1986) za fundamentální faktor v přesměrování výzkumu sociálních hnutí do kulturní a diskurzivní sféry. Důkazem je i aktuální počet citací přesahující číslo 6000 (Google Scholar červenec 2017). McCammon se ve výročním ohlédnutí za teorií rámování (2014: 31–35) věnuje kvantitativnímu zhodnocení vývoje teorie rámování v předních sociologických časopisech. Shrnuje, že převládajícími metodologiemi jsou ty, jež jsou kvalitativně založené, oproti kvantitativním. Tyto studie mají v převážné většině narativní charakter. McCammon pro ilustraci rovněž kvantifikuje zdroje, ze kterých akademici při svých studiích vychází při práci s teorií rámování. Z pěti uvedených nejčastějších zdrojů jsou rozhovory z aktivisty až na čtvrtém místě. S rámováním jako nezávislou proměnou ovšem pracuje zdaleka největší počet zkoumaných článků a velké množství z nich má přitom za cíl výzkum mobilizace. Pozitivní vztah mezi rámováním a hnutím je nalezen u všech zkoumaných případů, což potvrzuje esenciální tvrzení článku Snowa et al. (1986), a totiž „že rámování hraje klíčovou a vlivnou roli v aktivismu sociálních hnutí a že významy artikulované aktivisty a rámování jejich stěžejních nároků má zásadní dopad na

---

²⁴ Viz dále transformace rámce

budování hnutí, dosažení pozitivních výsledků a tvarování celkových trajektorií všech snah, jež hnutí vynakládá“ (Snow et al 2014: 35).

V této souvislosti kritizuje Benford nedostatek negativních studií, kdy rámování nepřineslo úspěšnou mobilizaci. Studie jsou tedy prováděny zpětně – od úspěšné mobilizace k aktérům rámování. Dle Benforda je potřebná komparativní studie identifikující vztahy mezi podmínkami a rámováními, rámováními a kolektivními přesvědčeními, přesvědčeními a výsledky hnutí atd. Otázka, kterou je nutno si položit, zní: za jakých podmínek lidé věří v partikulární verzi reality? V době psaní této práce není stále zřejmé, zda hnutí #FeesMustFall lze považovat za úspěšné či nikoli. Možná revize této práce by potom mohla přinést odpovědi na některé z Benfordových otázek. Rovněž zařazení oslovených jedinců, kteří i přes shodu na určité úrovni nejsou mobilizováni, do jisté míry překonává jeden z Benfordem identifikovaných problémů. To svým způsobem obchází i další z Benfordem kritizovaných nedostatků, jímž je *top-down bias*, a to na úkor řadových participantů, potenciálních rekrutů, přihlížejících a dalších. V tomto bodě Benford ovšem rozporuje sám sebe, kdy v roce 2014 píše (Snow et al. 2014: 30), že popularitu si teorie rámování získala i díky zakotvení v každodenním diskurzu aktivistů a příznivců hnutí. Oproti tomu však ve svém kritickém ohlédnutí (1997: 421–422) uvádí, že teorie bývá často a oprávněně kritizována za přílišné zaujetí elitami.

Ústředním bodem rámovací perspektivy je význam, který je centrálním pro konstrukci a interpretaci křivdy, připsání viny a následnou mobilizaci podpory pohnutek vzniku a snah hnutí, a především pro samotnou participaci. „Významy jsou odvozeny (a transformovány) skrze sociální interakci a jsou subjektem komparativní interpretace“ (Blumer 1969: 2 dle Benford 1997: 410). Z tohoto důvodu je význam jako takový předmětem neustálého „boje“ a je krátce řečeno konstantně sociálně konstruován, dekonstruován a rekonstruován. Právě na toto reaguje Benford ve svém reflexivním textu (Benford 1997: 422–423). Poukazuje na negativní jev přílišně zjednodušovat a zacházet s rámci hnutí či rámovacími procesy jako s monolitickými. Tento sklon zahrnuje uchopování

rámců jako jediných existujících, ignorující skutečnost, že aktéři hnutí vždy vnášejí do sociálního pole repertoár sociálně konstruovaných rámců, což dává participantům možnost aplikovat jeden či více těchto rámců na určitou situaci. Konkrétní volba a následná aplikace je odvozena od partikulární zkušenosti a biografie každého aktéra, což následně přispívá ke konstantnímu vyjednávání významů, a činí tak proces konstrukce skutečně interaktivní²⁵.

Benford ve společném článku se Snowem, McCammon, Hewitt a Fitzgeralda (2014: 29–30)²⁶ v ohlednutí za vývojem teorie rámování popisuje nástin vývoje etablování rámovací perspektivy ve výzkumu sociálních hnutí. Trvalo patnáct let než článek Snowa et. al (1986) překonal hranici sta citací za rok a několik prvních let po jeho publikaci byl jeho přínos téměř ignorován. Benford přičítá narostlou popularitu triádě článků (Snow et al. 1986; Snow a Benford 1988 a Snow a Benford 1992), která jako taková teprve přispěla k rozšíření a uznání rámovací perspektivy ve výzkumu sociálních hnutí mezi širším akademickým publikem. Benford rovněž podotýká, že původní text (1986) je sám rámován dobovou rezonancí teorie mobilizace, což mělo přispět k jeho větší popularitě, avšak zároveň rovněž zapříčinilo jeho kritiku. Tento faktor rovněž zapříčinil zaměření prvních studií založených na teorii rámování na spíše strategické rámování než na interakcionismus, konstruktivismus a diskurzivní procesy spojené s kolektivní akcí a dynamikou sociálních hnutí. Post-positivistický ráz článku ovšem nakonec překlenul toto prvotní omezení a dočkal se přijetí mezi teoretiky sociálních hnutí. Benford dále přičítá popularitu teorie rámování v sociálních hnutích samotnému pojmenování teorie. Rámce, či potažmo rámování, lze totiž vztáhnout jak ke statické, tak k dynamické dimenzi sociálních hnutí²⁷.

---

²⁵ Viz např. Coe 2011

²⁶ Článek rovněž obsahuje přehledné shrnutí směřování a příležitostí, jež teorie rámování nabízí (Hewitt, Fitzgerald)

²⁷ Pro hlubší lingvistické vysvětlení viz Snow et al. (2014: 30).

Samotné slovo rámování konceptualizuje „označování“ (*signifying*²⁸), což zahrnuje aktivity jako rámování a připsování významu a interpretací relevantních událostí a situací způsoby, jež cílí na mobilizaci potenciálních příznivců a členů, shromáždění podpory přihlížejících a demobilizaci antagonistů (Snow a Benford 1988: 198). Rámování označuje „aktivní procesuální fenomén, který implikuje jednání (*agency*) a zápas (*contention*) na úrovni konstrukce reality. Jednání odkazuje k aktivitě, která je vykonávána, zatímco procesuální charakteristika odkazuje k dynamickému, vyvíjejícímu se procesu. Zápas zahrnuje aktivní spor o význam a vytváření interpretativních rámců, které se liší od těch existujících, jež mohou být zpochybněny (Snow a Benford 2000: 614). Před dvaceti lety identifikoval Benford (Benford 1997: 415–418) tendenci mezi akademiky soustředit se na rámce spíše než na rámování. Benford uvádí několik analytických návrhů, které mají uvedeným tendencím předejít. Prvním je rozšíření záběru na multiorganizační pole, ve kterém se kolektivní akce vyskytují, a zapojení více analytických úrovní jako jsou např. makro-, mezo- a mikromobilizační procesy (viz Zuo a Benford 1995). Druhým doporučením je překonat v rámci studia rámování hnutí národní hranice, což může pomoci zodpovědět otázky jako „kdy rámce kolektivní akce překonají kulturní a geopolitické bariéry?, jak se difúzní procesy liší mezi hnutími?, jaké jsou mechanismy, které mohou produkovat difúzi rámců?“. Klasickým případem studie překonávající národní hranice²⁹ je dílo Finnemore a Sikkink (1998). Dalším návrhem je překonat časový limit a zkoumat kontinuitu. Závěrečným doporučením Benforda je soustředit se více na proces vyjednávání a konfliktu, jež jsou endemické vývoji rámců kolektivní strany. Studie tohoto typu (Benford 1993) pochopitelně vyžaduje privilegovaný a dlouhodobý přístup mezi přední představitelé hnutí, což je pro samotný charakter hnutí, jež si zakládá na demokratickém charakteru odvozeném od hnutí typu Occupy a hrdě označuje samo sebe jako *leaderless* (Booyesen 2016, Jansen 2017: 104–125), v tomto případě komplikované, ne-li nemožné. Již v roce 1986, ve výchozím textu Snowa et. al (1986: 466–467) poukazují autoři na dosud

---

²⁸ Viz práce Stuarda Halla (1997)

²⁹ Viz rovněž např. Ketelaars (2016), Keck a Sikkink 1998, della Porta et al. 2006 či Smith 2008

prevládající přístup ovlivněný teorií racionální volby považovat participaci jako závislou proměnnou bez vlastní dynamiky. Přínos teorie rámování ve své podstatě tkví v její opoziční pozici, kterou zastává k teorii racionální volby. Teorie rámování se soustředí na odhalení racionalizace v kontextu kolektivní akce, jejíž členové konstantně reflektují měnící se dynamiku situace.

Jak již bylo naznačeno, akademickému zájmu se rámcům a jejich využití při výzkumu dostalo až v 80. letech³⁰ ve spojení s takzvaným kulturním obratem (Benford 1997: 410, blíže ke kulturnímu obratu Williams 2004). Ačkoli dominantní perspektivou byla do té doby mobilizace zdrojů, mnozí z akademiků si uvědomovali důležitost porozumění kultuře při studiu sociálních hnutí. Patrně nejdůležitějším přístupem se v celé kulturalistické vlně akcentující ideovou a interpretativní problematiku stala rámovací perspektiva. Od 80. let byla publikována řada studií využívající teorii rámců pro svůj výzkum. Poměrně obsáhlý a detailní výčet řady z nich s upřesněním zaměření samotného zájmu studie nabízí např. Benfordův reflektivní text (1997: 411, 414–416) či ohlédnutí Snowa et al. (2014)³¹. Z hlediska zaměření této práce je případné zmínit dílo Williama Gamsona et al. (1982) zabývající se rámováním nespravedlnosti (rovněž Gamson 1992), kapitolu od manželů Williamsových zaměřenou na rámování rovných příležitostí a práv v knize *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems* (1995). Z novější doby je možné nalézt využití teorie rámování u textu White (1999), McCammon (2009), Coe (2011), Hewitt a McCammon (2004), Ferree a Pudrovska (2006) či u Ketelaars (2016) (autorka aplikuje méně využívanou kvantitativní metodu pro svůj výzkum). Z teoretické roviny lze poté odkázat na dílo Benforda, Snowa a Hunta (1994), knihu Johnstona a Klandermanse (1995) či Johnstona a Noakese (2005). I přes, či možná pro, úspěch, který teorie mobilizace zaznamenala v sociálních vědách, je důležité kontinuálně rozvíjet její teoretické i empirické využití. Je to právě nedostatek systematických empirických studií, na který Benford upozorňuje (Benford 1997:

---

³⁰ K postupnému nárůstu studií sociálních hnutí a kolektivních akcí spojených s rámováním viz Benford a Snow (2000: 612).

³¹ Pro přehled dále např. Snow a Benford (1992: 133-134, 136), Benford a Snow (2000: 611-612).

411–414). Pro omezenou kapacitu výzkumu, na kterém tato práce stojí, nepřekonává ani tento text zmíněné omezení, tedy neposkytuje studii napříč případy, hnutími či časem. Jeho cílem je pro své empirické založení přispět k poznání dynamiky sociálních hnutí. Z hlediska geografického vymezení jde poté rovněž o příspěvek k regionálním poznatkům.

Samotné soustředění se na kulturu jako *arénu* akce (Fine 1995) a kulturní změnu jako důsledek úsilí hnutí a rovněž i příčinu mobilizace³² poskytlo důležitý dodatek k perspektivě vnímající hnutí jako politickou reformu, která byla dosud dominantní ve strukturálních přístupech, jako je zmíněná teorie mobilizace zdrojů. Samotné teoretizování kolektivní identity a uvědomění si spojení mezi formami kolektivní akce a historickými momenty a společenskými formacemi, ve kterých existovaly, poskytly možnost soustředit se na nová témata. V tomto kontextu se zrodila teorie rámování. Ta přinesla nový důraz na význam, jenž začal být považován za příčinu, samotný zdroj akce. Jako její největší přínos Williams (Williams 2004: 92–95) vnímá nový zájem a následné teoretizování symbolické a významové práce učiněné aktivisty hnutí skrze artikulaci křivd, generováním konsensu o důležitosti a formách kolektivní akce, jež by měla být učiněna a předkládáním důvodů pro takové akce s navrhováním řešení příznivcům, přihlížejícím a odpůrcům. Jinými slovy, jde o analytický posun v soustředění se na hnutí samotné ke kontextu, ve kterém se hnutí nachází. Přesun ke studiu kulturních aspektů rozšířil zorné pole akademiků, a samotným studiem dosud opomíjených součástí sociální reality dokreslil prostor, v němž se pohybují sociální hnutí. Studium symbolů, rituálů, jazyku, formálních i neformálních významů obohatilo pohled sociálních vědců zabývajících se nejen sociálními hnutími. Kulturní obrat ideově zaštiťující teorii rámování umožňuje porozumět hnutí #FeesMustFall na daleko vyšší úrovni oproti dříve dominující teorii struktur politických příležitostí (Zald a McCarthy 1977, 1990, Jenkins 1983) a teorii mobilizace zdrojů (Tarrow 1988, Tilly 1978, McAdam 1982, McCarthy a Zald 1996) odhalením skutečných příčin, jež zavdaly vzniku hnutí. Je #FeesMustFall

---

³² Viz dále sladování rámců

skutečně jen o *fees*? Je akcentace univerzitních poplatků jediným a dostačujícím vysvětlením mobilizace?

Článek Snowa et. al (1986) je založen na potřebě reflektovat nutnost zkoumat sociální hnutí jak ze strukturně-organizačních pozic, tak ze socio-psychologických. V rozpoznání této nutnosti se Snow opírá o řadu svých současníků jako Ferree a Miller (1985), Gamson (1982), Jenkins (1983) nebo Zurcher (1981). Nový zájem o interpretační hladinu sociálních procesů cílil na odhalení motivací v roli participace a podpory v kontextu kultury, vnímání a jednání, a také na konstrukci reality sociálních hnutí a komunikační procesy (Benford 1997: 409-410). Dosavadní opomíjení dynamického prvku participace v sociálních hnutích vysvětluje Snow et al. (1986: 465–466) přílišnou dominancí dvou perspektiv, a to psychofunkcionální a teorií mobilizace zdrojů. Mezi jejich nedostatky patří především již zmíněný statický pohled na participaci a přílišné zobecnění procesů spojených s participací. Dalším závažným nedostatkem, kterému se Snow et al. šířeji věnují, je zanedbání interpretace křivd (a dalších ideových aspektů). Autoři tvrdí, že křivdy byly dosud nazírány spíše jako fenomén *per se* spolu s jejich socio-psychologickou manifestací (relativní deprivace, odcizení) oproti perspektivě zvažující fakt, že křivdy jsou jako takové předmětem subjektivní interpretace. Tyto variace jsou dále ovlivněny samotnými individui, sociálními hnutími a např. časem. Psychofunkcionální přístupy v tomto opomíjí aktivační složku, která promění křivdu v mobilizační faktor. Zatímco teorie mobilizace zdrojů předpokládají konstantní přítomnost mobilizačních křivd a opomíjí socio-psychologický faktor jedince.

Snow se nicméně opírá o několik akademiků počínaje Turnerem, jenž svůj článek publikoval již v roce 1969, kteří si uvědomují nutnost revize a potřebu rozpoznat onen aktivátor, který dovoluje sociálním hnutím mobilizovat křivdy jedinců. Turner k tomuto píše, že je třeba uchopit vznik sociálních hnutí jako důsledek toho, že lidé přestanou vnímat určité problematické situace a podmínky v jejich životech jako neovlivnitelné neštěstí, ale začnou je vnímat jako nespravedlnost (dle Turner 1969: 391). Podobně se k tomuto vyjadřují i Piven

a Cloward (1979), Goffman (1966) nebo Doug McAdam (1982), který tento obrat v interpretaci nazývá „kognitivním osvobozením“.

Slad'ováním rámců Snow et al. (1986: 464) označuje vazbu mezi jednotlivcem a interpretativními orientacemi sociálních hnutí. Jinými slovy, určité individuální zájmy, hodnoty a úsudky jsou kongruentní a komplementární s aktivitami, cíli a ideologií sociálního hnutí. Procesy slad'ování rámců toto spojování mapují (Koubek 2012: 34). To v praxi znamená, že slad'ování rámců je nezbytnou podmínkou pro participaci v hnutí, což je základní východisko, na níž teorie rámování stojí a jež tato práce dále v souladu se svou výzkumnou otázkou analyzuje. V důsledku zmíněné vazby rovněž často dochází k rozšíření osobní identity, jež může vyústit v seberealizaci. Komplexněji řečeno, rámovací aktivity nespojují jednotlivce a skupiny nejen ideologicky, ale rovněž nabízí, podpírají a doplňují identity způsobem, který může sahát od kolaborace ke konfliktu (Gamson 1992b, Hunt et al. 1994 dle Snow a Benford 2000: 631–632).

Proces slad'ování rámců nebývá lineárním a progresivním. Jde spíše o zápas (*contest*) mezi oponenty, médii, dalšími hnutími, vlastními příznivci i aktivisty mezi sebou. Hnutí musí rovněž balancovat mezi dvěma póly, a neustále tak vyvažovat svou pozici ve veřejném prostoru – přílišné přizpůsobení se dominantním kulturním vzorcům by mělo za následek ztrátu své opoziční pozice a rovněž radikální odnože stoupenců. V opačném případě, tedy přílišném odcizení se těmito vzorcům, ztratí rámce na své rezonanci, což značně stíží mobilizaci příznivců, a hnutí se tak v konečném výsledku diskvalifikuje na mainstreamové a všeobecně přístupné úrovni, jinými slovy ztratí možnost oslovit typické zástupce tzv. šedé zóny. O takovém zápasu píše i Jane Jenson (1995) v článku věnujícím se zápasu o sebepojmenování národů v prostoru kanadského veřejného diskurzu.

3.2 Rámovací procesy

Snow et al. (1986) identifikují tři typy rámovacích procesů, které nejsou vzájemně exkluzivní, ale mohou se překrývat - diskurzivní, soupeřivé (*contested*)

a strategické (více viz Benford a Snow 2000). Pro účely této práce se tato kapitola soustředí na poslední jmenované. Procesy sladování rámců řadíme ke strategickému rámování a lze je dále rozlišit na následující čtyři typy procesů – propojení (*frame bridging*), zesílení (*frame amplification*), rozšíření (*frame extension*) a transformace/přeměna (*frame transformation*).

Propojením rámců Snow et al. (1986: 467) označuje spojení dvou či více ideologicky kongruentních, avšak strukturálně nepropojených rámců týkajících se určitého tématu nebo problému. Jde například o spojení mezi organizací sociálního hnutí a nemobilizovaným citovým rezervoárem (*sentiment pools*) či shluky preferenčních veřejných názorů. Zmíněné citové rezervoáry odkazují dle McCarthyho (1986 dle Snow et al. 1986) ke skupinám individuů, jež sdílí společné křivdy a připisující (*attributional*) orientace, avšak postrádají organizační zázemí pro vyjádření své nespokojenosti a pro jednání v zájmu těchto pocitů. Z nedávné minulosti lze např. ve Spojených státech takové propojení rámců nalézt u hnutí *pro-choice* a *pro-life* a organizací *Christian Right* (dle Snow et al. 1986: 468). V době Reaganova prezidentsví si sociální aktivisté uvědomili, že je nutné soustředit se na své rétorické schopnosti, které jim mohly umožnit kontrovat hegemonickému diskurzu doby a přilákat „šedou zónu“ přihlížejících a mobilizovat dosud pasivní příznivce. Jejich úkol byl rovněž usnadněn dobovým technologickým pokrokem v elektronické komunikaci. Jinými slovy, propojování rámců bylo usnadněno technologickým vývojem, který umožnil sdílení skrze individuální a organizační vazby a mikro-mobilizační sítě. Internet umožnil masivní exponenciální nárůst v rámcových aktivitách a rámců kolektivní akce, v důsledku čehož získali sociální vědci přístup k nesrovnatelně většímu množství dat spojených s rámováním. V případě hnutí #FeesMustFall by mohlo jít o pokusy o spojení s dělnickým hnutím a o podporu politické strany *Economic Freedom Fighters* (EFF)³³ využívající vyprázdněného prostoru na (radikální) levici jihoafrické politické scény. Dalším příkladem je propojení marginalizačních rétorik na straně hnutí #FMF a komunity LGBTIAQ+, jíž hnutí poskytlo výše

---

³³ V čele strany stojí Julius Malema, jehož profil z posledních let prakticky charakterizuje celou stranu.

zmíněné zázemí pro vyjádření své nespokojenosti (Booyesen 2016). V roce 1997 Benford identifikoval jako problém studií zabývajících se rámováním přílišné zaujetí deskriptivními studii (414–415), kterým se nedostává samotné analýzy rámovacích procesů a dynamiky. Od publikování Benfordovy kritiky uplynulo dalších dvacet let, které zdá se přinesly důležitý posun a progres v tomto bodě. I tato práce cílí na analýzu procesu sladování rámců vnášející světlo do dynamiky mobilizační hnutí #FeesMustFall, a to nejen poukázáním a popsáním samotného propojení rámců, ale vysvětlením, *jak* se tyto rámce spojily. Jak poukazuje většina autorů publikujících v jihoafrickém tisku (Mail&Guardian, News24, ale i např. Mahr 2016 ve Washington Post či Lyster 2016 v New Yorkeru), a jak vysvětlí i tato práce, #FeesMustFall není jen o *fees*.

Zesílení rámce (Snow et al. 1986: 469-470) označuje vyjasnění a oživení interpretativního rámce potýkajícího se s partikulárním tématem či problémem. Podpora hnutí a participace v něm je často odvislá od tohoto vyjasnění a oživení rámce. „Zesílení rámce pak zahrnuje idealizaci či posílení existujících hodnot nebo přesvědčení. Jak ukazuje např. Berbrier (2002, 1998), tyto procesy jsou významné např. u hnutí, které musí překonávat stigmatizaci a/nebo jeho aktivisté a příznivci zastávají přesvědčení a hodnoty, které jsou protikladné k hodnotám většinové společnosti. Idea dostupného vzdělání pro všechny ve formě státem plně dotovaného školství je nepochybně příkladem takové kontroverzní hodnoty. Etnická a socio-ekonomická struktura aktivních členů hnutí #FeesMustFall je rovněž (nejen) spolu se zmíněným požadavkem stigmatizující sama o sobě. Zesílení rámců se dle Snowa et al. vyskytuje ve dvou variacích, a to zesílení hodnot nebo zesílení přesvědčení. Zesílení hodnot zahrnuje identifikaci, idealizaci a pozvednutí jedné či více hodnot, jež jsou považovány za esenciální pro potenciální členy, avšak dosud z jakýchkoli důvodů nezavdaly důvod pro kolektivní akci. Takovým případem je akcentace např. konstitučních práv vycházejících z demokracie americkými mírovými aktivisty bojujících proti jaderným zbraním v 80. letech (Snow et al. 1986: 471). „Zatímco hodnoty odkazují k cílům či konečným stavům (*end-states*), jež hnutí sledují dosáhnout či podpořit, přesvědčení mohou být konstruována jako ideové elementy, které

kognitivně podporují či brzdí akci v zájmu žádoucích hodnot³⁴. „Bůh je mrtev“, „druhý příchod se blíží“ či „kapitalisté jsou vykořisťovatelé“ jsou ilustrativními příklady takového zesílení přesvědčení. Jak píše Koubek (2012: 32), „[p]říkladem takového zesílení rámce pak může být i vytvoření chytlavé fráze, která vystihuje cíle a podstatu hnutí, či slogan jako marketingového produktu, nyní však s cílem prodat ideu sociálního hnutí (Noakes a Johnston 2005). Tím je s ohledem na téma práce již samotný název hnutí, #FeesMustFall, které se zformovalo krátce po vypuknutí a zesílení protestů na půdě kampusu Witwatersrand University, a navázalo na svého předchůdce, #RhodesMustFall³⁵, ze kterého se organizačně vyvinulo. Designově rétorický koncept „#MustFall“ se stal v Jižní Africe vzorem pro nespočet dalších nepokojů a vyjádřených nespokojeností³⁶. Ilustrativním je i článek Hanka Johnstona (2015: 267) poukazující na zintenzivnění na úrovni samotné sebe-identifikace, konkrétně zaktivnění násilné složky v porozumění a vyjádření toho „kdo jsme“, v případě syrské občanské války a palestinské intifády. Obdobný námět lze identifikovat v roli, kterou hraje násilí ve vyjadřovacích aktivitách hnutí a jeho interpretaci.

Pokud dosavadní programy a hodnoty, jež sociální hnutí propaguje, nemají dostatečnou odezvu v existujících rezervoárech příznivců, či nejsou ve skutečnosti v souladu s životními situacemi a zájmy potenciálních příznivců, může sociální hnutí přistoupit k rozšíření hranic svého primárního rámce a zahrnout zájmy a názory, jež jsou spíše nahodilé ve vztahu k jeho primárním záměrům, ale jsou partikulárně důležité pro jeho potenciální příznivce. V důsledku tohoto, se hnutí pokouší rozšířit rezervoár svých příznivců, vykreslením svých záměrů či aktivit jako účastných či kongruentních k hodnotám či zájmům svých potenciálních příznivců. Tento proces se nazývá rozšíření rámce (Snow et al. 1986: 472). Jeho

---

³⁴ Pro příklady jednotlivých studií k pěti typům přesvědčení, jež autoři identifikují viz Snow et al. (1986: 470).

³⁵ Blíže kontextuální sekce práce přibližující hnutí.

³⁶ Nejartikulanější se stal #ZumaMustFall (Jacob Zuma je prezidentem Jižní Afriky a předsedou vládnoucího Afrického národního kongresu, ANC; Haupt 2015). Dalším příkladem z mimopolitické oblasti může být slogan #DataMustFall, jímž Jihoafričané artikulují svou nespokojenost s výší cen mobilních dat, která je v porovnání s ostatními rozvojovými zeměmi opravdu bezprecedentní.

záměrem je v podstatě přiblížit se na individuální i skupinové úrovni konkrétním pozicím (v jakémkoli smyslu) těchto aktérů. Častým způsobem je přizvání umělců na scénu, což může přilákat skupiny, které by jinak stály mimo dosah hnutí. Rozšíření rámce může mít však i negativní efekt, a to rozmělnění původních cílů, jejich oslabení na úkor nově přijatých, a v důsledku ztrátu radikálních stoupenců. Konkrétním krokem, kdy rozšíření rámce posloužilo jako nástroj rozšíření pole sympatizantů, bylo přidání nového cíle – sociální spravedlnost nenásilnou konfrontací rasismu, sexismu a všech forem diskriminace a oprese - mezi svá prohlášení a propagační literaturu mírovou organizací *Austin Peace and Justice Coalition* snažící se přiblížit a získat příznivce z řad etnických menšin, která dosud zůstávala imunním vůči heslům jako mír a spravedlnost, jež byla naopak atraktivní pro bílou střední třídu. Podobně píše Snow et al. (ibid) o rozšíření rámce v případě odporu podnikatelů proti Armádě spásy přidáním komunitního rámce. Rozšíření rámce v případě hnutí #FeesMustFall lze identifikovat na důsledcích absorpce agendy LGBT komunity pro mobilizaci potenciálních příznivců.

Někdy programy, záměry a hodnoty, které hnutí propaguje, nerezonují, a příležitostně se mohou stát přímo protichůdné s konvenčním životním stylem, zvyky a existujícími interpretačními rámci. Přinejmenším dočasně může být vyžadována transformace rámce (Snow et al. 1986: 473–474). To se může projevit např. přijetím nových hodnot, zavržením dosavadně přijímaných významů a přerámováním rámců, které jsou nově nazírány jako chybné. Snow et al. identifikují dva možné způsoby transformačních procesů vztahující se k rekrutaci a participaci: transformace rámců v určité oblasti a transformace globálních interpretačních rámců. Oblast, dosud považována za danou je přerámována jako problematická s nutností korekce. Rovněž oblast nazírána jako přijatelná je přerámována jako nespravedlivá a vyžadující změnu. K transformaci oblasti (*domain*) často dochází, pokud je cílem hnutí dramatická změna ve statusu, přístupu či aktivitám ke skupině určitých lidí, což je často případem etnických či rasových hnutí. Hnutí #FeesMustFall není primárně etnickým hnutím, ale vzhledem ke své etnické struktuře a cílům, jež pochopitelně pracují

s partikulárními podmínkami jihoafrického školství a obecně socio-ekonomickou situací, která je téměř přímo navázána na etnický status, jde do jisté míry vnímat hnutí jako etnický/rasově podmíněné. Požadavek dostupného školství pro všechny tak cílí na změnu v dosud přítomném vnímání aspirací rasových skupin populace. Jedním z cílů hnutí je přerámovat společenský diskurz, dle kterého je univerzitní vzdělání výsadou privilegovaných a majetných a nahradit ho rámcem prosazujícím rovné příležitosti jako je přístup na univerzitu³⁷. Transformací partikulární oblasti je velice často např. vnitřní proces nového sebeuvědomění, redefinici sama sebe, k čemuž obvykle dochází u nových členů náboženských hnutí. Ve své podstatě jde o nové vnímání situace, přesměrování viny, příčiny problému či objektu změny. V případě přeměny globálních interpretačních rámců jde o změnu v samotném „ultimátním ukotvení“ (Heirich 1977 dle Snow et al. 1986: 475). Zkušenosti z určité oblasti, minulé i přítomné, které byly dříve interpretovány určitým způsobem, nyní dostávají nový význam a jsou přeuspořádány, často cestou, která byla dříve považována za nemyslitelnou, dle nového hlavního rámce (*master frame*). Globální interpretační rámce mohou fungovat podobně jako hlavní rámce (viz Snow a Benford 1992, srovnej se Swart 1995) a ve vztahu k jednotlivci je „téměř každá oblast jeho života, od interpersonálních vztahů ke globálním problémům, přerámována a vše je nahlíženo s větší jasností a přesvědčivostí (Snow et al. 1986: 475). Tyto rámce lze rovněž nalézt u mnoha náboženských či jiných hnutí mířících na zcela nové pojetí světa, které se následně promítne do všech stránek života jedince, a je tak v souladu s hlavním rámcem definujícím jedince a jeho život (viz např. Snow et al. 2014: 24–29).

3.3 Základní úlohy rámování

Výsledkem zmíněných rámovacích aktivit na poli sociálních hnutí jsou tzv. rámce kolektivní akce³⁸. Rámce kolektivní akce, jako ostatně každá teorie, vybírají sobě

---

³⁷ Jde o přístup (access) v nejširším slova smyslu (viz Booyesen 2016, Jansen 2017), což je nakonec prodloužením prvotního požadavku ekonomického přístupu na univerzitu.

³⁸ Pro příklad takových studií viz Snow 2004: 386, 388-389.

relevantní kousky sociální reality, se kterými dále pracují, a označují tak, co rámec zahrnuje a co stojí mimo něj. Rámce tedy slouží jako artikulační mechanismy, které skrze zmíněnou selekci spojují jednotlivé elementy, které poté dohromady tvoří jeden význam, jenž má být dále přenášen. Rámce rovněž disponují i transformativní funkcí, a mohou tedy měnit význam určitých objektů či situací a jejich vztah k aktérům. Příkladem je právě transformace křivdy či znevýhodnění do nespravedlnosti, jež může mít za účinek její mobilizaci v kontextu kolektivní akce (Snow 2004: 384, Snow 2014: 24–27, Benford a Hunt 1992, pro empirickou studii viz White 1999, McCarthy 1994). „Rámce kolektivní akce (...) jsou dynamické, interindividuální, rekurzivní procesy, jež organizují a interpretují diskurz či promluvu v rámci konkrétních interakčních kontextů“ (Snow 2004: 403). Jedním z dalších nedostatků studií operující s teorií rámování je dle Benforda redukcionismus (1997: 420–421). V zásadě jde o sklon psychologizovat, co je sociologické³⁹. Jedná se o dispozici redukovat kolektivní akce a interakci na individuální úroveň a opomíjet fakt, že rámce jsou sociálně/kulturně konstruované. V konečném důsledku jde o balancování s problémem opomíjení lidského jednání. Benford (1997: 418–420) tento nedostatek označuje jako problém zhmotnění (*reification*). Jinými slovy, jde o tendenci antropomorfizovat zhmotněné pojmy, poukázání na tendenci akademiků mluvit o konstruovaných ideách jako o skutečných, mluvit o sociálních hnutích, kolektivních identitách, ideologiích a rámcích jako o „věcech“. Jde o sklon opomíjet lidské aktéry, kteří konstituují sociální hnutí a přisuzovat aktivity, jež hnutí vykonává hnutí samotnému. Tedy jde o opomenutí lidského jednání (*agency*). V závěru a konečném důsledku jde o opomíjení emocí. Tento nedostatek pochází od akademiků věnujících se racionalistické teorii mobilizace zdrojů teoreticky zakotvené v teorii racionální volby (viz výše)⁴⁰.

Rámce kolektivní akce sestávají dle Snowa a Benforda (2000: 615) ze dvou charakteristických sad znaků: první se týká funkce orientované na akci –

---

³⁹ Jde tedy o nepřekonaní psychofunkcionální složky, která je do jisté míry součástí teorie rámování.

⁴⁰ V tom případě jde o naopak zanedbání psychofunkcionální složky.

„základní úlohy rámování“ sociálního hnutí (Snow a Benford 1988); druhá odkazuje k interaktivním, diskurzivním procesům týkající se těchto rámovacích úloh, a které tudíž generují rámce kolektivní akce (Gamson 1992a, Snow a Benford 1992). Následující sekce se vzhledem k cílům této práce soustředí na první zmíněnou funkci. Snow a Benford ve svém prvním navazujícím textu z roku 1988 rozpracovávají úlohu rámování v úspěchu hnutí mobilizovat příznivce. Tematicky navazují na Klandermanse (1984), avšak dva aspekty, které jsou dle Klandermanse klíčové k úspěšné mobilizaci (konsensus a aktivní mobilizace), nejsou dle Snowa a Benforda dostatečné, a proto dále identifikují tři jádrové komponenty rámování^{41 42}, které nejsou nutně vzájemně exkluzivní – diagnostické, prognostické, mobilizační. Premisa autorů zní: čím více jsou tyto úlohy robustnější a rozvinutější a propojené, tím úspěšnější mobilizační snahy, a naopak. Zmíněné rámovací úlohy lze považovat za lineární pouze v ideálním případě. „[M]íra, do které jsou jednotlivé rámce v daném hnutí konsenzuální, se může lišit a celkem vzácně můžeme opravdu mluvit o *rámování daného hnutí (the movement framing)*. Je daleko užitečnější přemýšlet o rámování jako o vnitřním zápasu a procesu, kde v daném hnutí různí aktéři zaujímají odlišné pozice“ (Gamson a Meyer 1996: 283 dle Koubek 2012: 40). Jak dále specifikuje Koubek (ibid) „hnutí mohou svádět vnitřní ‘bitvy‘, ve kterých zvítězí určité pojetí či vyhodnocení rámce nebo se může vyskytovat hned několik možných rámců pro různé situace...“ (orig. Gamson 1992: 7)⁴³⁴⁴. Tento bod je partikulárně relevantní pro případ hnutí #FeesMustFall, které, jak již bylo řečeno, není hierarchické a označuje se jako *leaderless*, což vede ke koexistenci hned několika rámců uvnitř hnutí.

Prvním krokem je diagnóza. Jde o deskriptivní fázi identifikující problém a jeho příčinu a připsání viny. Tím v důsledku hnutí identifikuje samo sebe, a vysílá tak do sociálního světa zprávu o tom, kdo je, co považuje za problém

---

⁴¹ Důraz je na *sloveso* – aktivní proces, aktivitu (*framing*)

⁴² Pro krátký výčet studií analyzující typy rámování viz Snow a Benford 2000: 615

⁴³ Viz výše k interaktivnímu charakteru rámců

⁴⁴ Viz Benford 1993

(čímž implikuje své hodnoty), kdo je odpovědný a proč. Snow a Benford (1988: 200) míní, že ačkoli je konsensus obvykle dosažen při identifikaci problému, je výrazně méně častý a problematičtější, pokud jde o označení viníka. V případě hnutí #FeesMustFall předpoklad autorů zcela neplatí. Primárním zájmem hnutí je výše univerzitních poplatků, avšak z běžné konverzace s místními je zřejmé, že snad každý, kdo je jen trochu obeznámen s logikou školství a obecně socio-ekonomických a etnických vztahů v Jižní Africe, si uvědomuje (např. Booyesen 2016), že výše školného, kterou si většina černošských studentů nemůže dovolit, je jen špičkou ledovce a problém tkví mnohem hlouběji. Identifikace příčiny a samotného problému je v tomto případě výrazně náročnější, než se na první pohled může zdát. Rovněž pokud jde o identifikaci viníka, nepanuje v rámci hnutí (ani mezi všeobecnou veřejností) jednoznačná shoda. Pomineme-li strukturální a systémové faktory, fakticky logiku fungování země, jsou na vině univerzity, které školné vymáhají, nebo stát/vláda? Může si stát vůbec dovolit financovat univerzitní vzdělání ze svého rozpočtu, nebo jde o problém korupce ve vládě, kde se peníze ztrácejí? Mají univerzity najít jinou cestu, jak získávat prostředky na své fungování – s přihlédnutím k faktu, že většina z nich je *almou mater* pro anglické či africké businessmany či politiky řídící zemi? Problém, který hnutí #FeesMustFall adresuje, je z historických, politických, ekonomických a sociálních důvodů mnohem komplikovanější, než se původně jeví.

Úkolem prognostického rámování není pouze navrhnout řešení problému, ale rovněž identifikovat strategie, taktiky a cíle. Je nutné specifikovat, *co se má udělat* (Snow a Benford 1988: 201 nebo Snow a Benford 2000: 616; kurziva autorka). Prognostické rámce obvykle přímo navazují na diagnostickou část. V rámci hnutí #FeesMustFall panuje relativní shoda na tom, jak problém vyřešit, a to, jak indikuje sám název hnutí, snížit školné. Postupem doby a eskalací situace, čemuž rozhodně nepomohla prakticky nulová či nedostatečná⁴⁵

---

⁴⁵ Na podzim (jihoafrické jaro) roku 2015 vláda navrhla studentům zmrazení poplatků, tedy nulové navýšení pro příští akademický rok. Obvyklým nárůstem bývá 8-12 %. To ovšem nekorespondovalo s požadavkem studentů poplatky snížit, nikoli zmrazit. Hnutí nabídku odmítlo a protesty se ve své intenzitě přelily do příštího akademického roku (znovu na podzim, kdy vláda rozhoduje o poplatcích).

responzibilita vlády, se požadavek vystupňoval k bezplatnému školství hrazeném státem. Diskuze o způsobech dosažení těchto změn není ovšem v agendě hnutí výrazněji přítomná.

Motivační rámování, jeho závěrečná úloha, představuje „volání do zbraně“, obhajobu pro zapojení se do normativních kolektivních akcí, které mohou zahrnovat i konstrukci vhodného slovníku motivů. Tyto sociálně konstruované slovníky poskytují příznivcům působivé výčty důvodů pro participování v kolektivní akci a pro setrvání v témže (Snow a Benford 2000: 617). Benford (1993 dle Koubek 2012: 39) navrhuje čtyři variace takových slovníků motivačního rámování – slovníky vážnosti, naléhavosti, vhodnosti a správnosti (*vocabularies of severity, urgency, efficiency and propriety*). Jak potvrzuje i Koubek (2012: 39), rozdíl mezi prognostickým a motivačním rámováním „může být v textu i čistě sémantický“. Motivační rámování v zásadě odpovídá Gamsonově (1995) složce „jednání“ (*agency*) v rámci kolektivní akce.

4. Metodologie

4.1 Data

Tato práce využívá kvalitativní metody, a to konkrétně metody rozhovorů. Jde o osm polostrukturovaných rozhovorů sesbíraných ve dvou univerzitních městech v Jižní Africe, jež se od sebe výrazně geograficky, a především kulturně liší. Tato odlišnost nakonec měla své důsledky při praktickém sběru dat. Protože námětem práce jsou studentské protesty v Jižní Africe primárně reprezentované hnutím #FeesMustFall, byl tomuto účelu jednak uzpůsoben charakter rozhovorů a jejich náplň, tak i vzorek vybraných účastníků. Nakonec byly oba tyto aspekty limitovány kontextem obklopujícím samotné téma studentských protestů a rovněž důsledky plynoucí z reality rasových vztahů v Jižní Africe, do značné míry determinující místní společenské vztahy. Současná struktura společnosti je dnes stále odrazem politické historie země a jejím dědictvím (cf. kontextuální část nebo dále Klíma 2012). Nejen pro vysokou kontroverznost tématu jsou sesbíraná data anonymizována.

Rozhovory byly prováděny se studenty Stellenbosch University (SU) a University of KwaZulu Natal (UKZN) v říjnu 2017. Respondenti byli v obou lokalitách vybráni pomocí *snowball* metody. Vzhledem k rámuujícímu kontextu výzkumu byly rozhovory prováděny v prostorách kampusu univerzit. Výzkum se soustředil na studenty jako primární subjekty problematiky a jejich vnímání situace z vlastní perspektivy. Rozhovory se nejprve soustředily na studenty, kteří se protestů aktivně zúčastnili a do jisté míry stály za jejich uskutečněním.

Tyto studenty však nelze označit za vůdce hnutí, a to vzhledem k samotnému charakteru hnutí. To se odkazuje na hnutí jako Occupy Wall Street, a inspiruje se demokratickou, nehierarchickou strukturou (*leaderless*). Tato samotná charakteristika je pro porozumění realitě obklopující hnutí #FeesMustFall klíčová a následující část práce se k ní opakovaně vrací. Dotazovaní studenti jsou členy nejdůležitějších organizací ovlivňující univerzitní politiky (*policies*) a dění. Obvykle se podíleli na organizaci protestů či

vyjednávání s představiteli univerzit či vlády, a jsou z této pozice vůdčími představiteli. Nepovažují se však, a nejsou obecně považováni za vůdce jako takové, a v žádném případě jim nelze přiřadit oficiální vedoucí funkce v rámci hnutí. Hnutí samotné *žije* velice neorganizovaně na jednotlivých kampusech a je zastoupeno několika různorodými skupinami, které obvykle prosazují vzájemně odlišné a někdy i protirečící narativy, které nepodléhají jednotné interní debatě vyplývající v konsensus. Tento samotný fakt je zcela kritickým pro čtení následující analytické části.

Druhou dotazovanou skupinu představují studenti, kteří se i přes podporu esenciálních záměrů hnutí a sdílení některých náhledů na dění v zemi, protestů nezúčastnili a nejsou aktivními sympatizanty. Výchozím předpokladem participace, jak je detailněji popsáno v teoretické části (s. 1), je kongruence a komplementarita zájmů, úsudků a hodnot s aktivitami, cíli a ideologiemi hnutí. Aktivně participující studenti a jejich výpovědi (rozhovory 1-5) tak představují pozitivní ukázkou sladění rámců (*frame alignment*). Zatímco výpovědi druhé skupiny (rozhovory 6-8) nabízejí možnost nahlédnout konkrétní místa, kde se jejich rámce a rámce hnutí rozcházejí. To dle teorie rámování vysvětluje pozadí jejich absence v aktivitách hnutí. Jinými slovy jde o identifikaci úspěchu, či selhání transformativní funkce rámců, která např. v případě transformace křivdy či znevýhodnění do nespravedlnosti může vést k mobilizaci v kontextu kolektivní akce (Snow 2004: 384, Snow 2014: 24–27, Benford a Hunt 1992), jinými slovy k participaci při protestech hnutí #FeesMustFall. Identifikace konkrétních míst sladění rámců či jejich rozcházení je náplní analytické části práce a následujícího teoretického shrnutí.

Západokapský Stellenbosch byl vybrán z několika důvodů, které při sbírání rozhovorů hrají neopominutelnou roli. Jde o již existující síť kontaktů autorky, jež umožnila využití *snowball* metody při získávání respondentů. Dalším z důvodů je poměrně jedinečný charakter města. Stellenbosch, ač ležící přibližně 50 km od multikulturního Cape Townu, je co do etnické struktury převážně bělošským městem (66%), přičemž pro 70 % populace je primárním jazykem

afrikánština, jež je stále vnímána jako jazyk apartheidu (Luister). Stellenbosch je rovněž poslední univerzitou v zemi, jež částečně vyučuje některé z bakalářských programů v afrikánštině, a je nejen z tohoto důvodu nazýván „poslední baštou Afrikánců“. Tato fakta jsou klíčovým odrazovým můstkem pro porozumění situace ve Stellenboschi a na Stellenbosch University a pro porozumění společenské roviny, kde se nachází černošští a barevní studenti (Jansen 2016: 72–77). Stručným shrnutím lze říci, že Stellenbosch je výrazně rozděleným městem, a to především na rasové úrovni. Ta, jak již bylo řečeno, prakticky určuje tu společenskou, která je výrazně napjatá.

University of KwaZulu Natal se nachází v Durbanu, vzdáleném od Stellenbosche více než 1500 km východním směrem. Durban se nejen demograficky⁴⁶, ale především kulturně nachází téměř na pomyslném opačném konci společensko-kulturního kontinua charakterizujícím Jižní Afriku. Klíčem k tomuto rozdílu je kromě demografie především historie. Důsledky, jež plynou z tohoto odlišného charakteru obou měst, se v praxi při sběru dat promítly do úrovně náročnosti získání respondentů a rozhovorů samotných, ale i charakteru výpovědi. Provincie KwaZulu Natal byla v minulosti, a především při transformaci politického režimu v 90. letech, místem s nejvyšší intenzitou násilí. Tento fakt přispěl k přijetí násilí jako přijatelného postupu pro dosažení cílů hnutí (Jansen 2016: 245).

Díky charakteru společenských vztahů mezi bílými a černošskými obyvateli nedošlo v Durbanu k větším obtížím při získávání rozhovorů a při navazování kontaktů byli naopak místní studenti otevřeně hovořit o tématu a jejich samotné účasti v protestech a jejich důvodech. Díky včasnému navázání prvního klíčového kontaktu v Durbanu bylo opět možno využít snowball metody, která obratem přinesla čtyři rozhovory s místními studenty. V době autorčina pobytu v Durbanu rovněž probíhaly na kampusu UKZN volby do SRC (*Student Representative Council*) a témata, jež konstituují existenci hnutí #FeesMustFall,

---

⁴⁶ Jak plyne již z názvu provincie, v provincii dominují Zuluové a historicky, jmenovitě v Durbanu, dodnes žije početná menšina Indů

byla na otevřené schůzi bouřlivě diskutována, což poutavě dokreslilo protestní atmosféru na univerzitním kampusu. Značný počet členů SRC⁴⁷ je totiž zároveň na UKZN aktivními a předními členy (nikoli vůdci – viz Booyesen 2016, Jansen 2016: 104–125) hnutí.

Vzhledem k demografickému profilu města patří UKZN na mapě studentských protestů k neaktivnějším a nejméně postiženým místům oproti konzervativnímu Stellenboschi s nízkou populací černochů. Pokud byl Durban otevřený, byl Stellenbosch uzavřený, a to z všeobecné, výše popsané povahy města. Studentské protesty, a především jejich původ, tedy příčina, jež jim zavdala, je obecně napříč Jižní Afrikou horké, a hlavně ožehavé téma (rovněž výše). Rasová, a s tím svázaná socio-ekonomická, realita je dennodenním zápasem pro většinovou část populace. Rozdíly, které existují mezi rasovými skupinami, jsou ve Stellenboschi jakožto převážně bílém městě, mnohem více viditelné, a výrazně tak zvyšují frustraci znevýhodněných (*disadvantaged*). Tato frustrace v kombinaci s konzervativismem afrikánské kultury a historickými kořeny zabraňuje možnosti dialogu a diskuze. Navázat tedy v praxi kontakt a získat rozhovor na téma tak kontroverzní jako jsou rasově podmíněné studentské protesty ve městě tak rasově napjatém jako je Stellenbosch je výrazně problematické. Díky existenci kontaktů z předešlého roku na SU získala autorka přístup k celkem čtyřem studentům přístupných sdílet své myšlenky a zkušenosti týkající se protestů a situace kolem nich. Avšak pokus kontaktovat hnutí #FeesMustFall ve Stellenboschi se neseťkal s úspěchem. Odpověď, již se autorce dostalo případně ilustruje charakter vztahů na SU. Potvrdila existující stereotypy a rasové bariéry mezi studenty a odsoudila snahu porozumět motivům a pozici protestujících studentů z akademické půdy. Protestující studenti tento pokus o kontakt interpretovali jako snahu o akademické zviditelnění na jejich úkor a odsoudili ji jako morálně zavrženíhodnou (*morally reprehensible*).

---

⁴⁷ SRC zároveň dominuje SASCO (South African Student Congress), největší studentská organizace v Jižní Africe, jejichž většina členů patří k vládoucí ANC (African National Congress)

4.2 Zakotvená teorie jako metoda analýzy

Analýza rozhovorů se zakládá na heuristickém přístupu. Zvolená metoda je kvalitativní a spadá do interpretačního pole. Jejím základem je tzv. zakotvená teorie (*grounded theory*), kterou Wagenaar (2015: 259) označuje za nejmocnější heuristiku v interpretativním výzkumu. Zakotvená teorie odporuje striktnímu pozitivismu, který diktuje přistoupit k datům nezaujatě, bez prvotních úsudků a teorií, a nechat data mluvit sama (Wagenaar 2015: 261). Zakotvená teorie (Charmaz 2006) naopak rozpoznává hodnotu vlastního uvědomění si výzkumníkovy nevyhnutelné hodnotové orientace a založení a oceňuje přistoupení k problematice s provizorními teoriemi a nápady. Ty jsou v zásadě výchozím bodem pro využití zakotvené teorie. Výzkumník obvykle získá vhled do problematiky na základě literatury a diskuzi s kolegy či zainteresovanými osobami, na základě čehož si vytvoří hypotézu, model či obecně porozumění dané situaci. To odpovídá charakteru nabytých znalostí o situaci v Jižní Africe a studentských protestech, které vychází z osobních zkušeností autorky z pobytu v Jižní Africe v červenci–prosinci 2016 a říjnu 2017, z četných rozhovorů s místními (především v provincii Západní Kapsko), kontinuálním monitorování jihoafrických médií, jmenovitě hlavních denících jako Mail&Guardian a SA news, četbě relevantní literatury vztahující se k tématice, a především vychází z populárních knih Susan Booyesen (ed.) *Fees Must Fall: Student revolt, decolonisation and governance in South Africa* (2016) a Jonathana Jansena *As by fire* (2017), jež komplexně a přehledně dokumentují události „horkých“ let 2015 a 2016 a vnášejí do porozumění tohoto komplikovaného fenoménu nové perspektivy.

V dalším kroku zakotvená teorie začne shromažďovat data za účelem potvrzení či rozpracování své teorie. Následná práce s daty, jinými slovy dialog těchto dat s prvotním porozuměním a jejich reflexe, vede k upravení prvotního náhledu. Empirie modifikuje teorii. V procesu analýzy poté výzkumník konstantně upravuje své porozumění partikularitám empirických dat (Wagenaar 2015: 259). Wagenaar spolu s Glaserem a Straussem potom mluví o zakotvené

teorii jako o „teorii jako procesu“, respektive o „teorii jako dialogu“ (Ibid: 260). Zakotvená teorie totiž předkládá strategii zapojení se do dialogu mezi teorií a světem.

Zakotvená teorie sestává z následujících analytických kroků, jež byly rovněž využity při analýze rozhovorů sesbíraných pro účely této práce: kódování dat a psaní mema⁴⁸. Kódování probíhá přes označení významové jednotky kódovací kategorií, která je dle Charmaz (2006: 47–48) nejlépe vystižena dějovým slovesem vyjadřujícím akci. To napomáhá přiblížení se k respondentově perspektivě namísto zaseknutí se ve statických, předem vytvořených kategoriích. Samotné konstruování kódů je prvním krokem k porozumění a interpretaci⁴⁹ dat. První fází tohoto kroku je posun od empirie ke generalizaci a s tím související zakomponování dat do širšího kontextu. Druhou fází je posun od empirie k vytvoření modelu, což vyžaduje dialog nejen s daty ale i s existující literaturou (Wagenaar 2015: 262). Psaní mema *není* vlastně druhou, navazující fází v momentě, kdy je kódování dokončeno. K psaní mema ideálně dochází *během* procesu kódování. Memo slouží k zachycení průběžných myšlenek a asociací, jež se vyjeví při kódování, a směřuje tak další kroky výzkumu. Memo tak dává za vznik prvním odstavcům práce, které vytváří její prozatímní kostru. Právě tento postup rozpracovaný v díle Kathy Charmaz (2006) byl využit při analýze získaných dat.

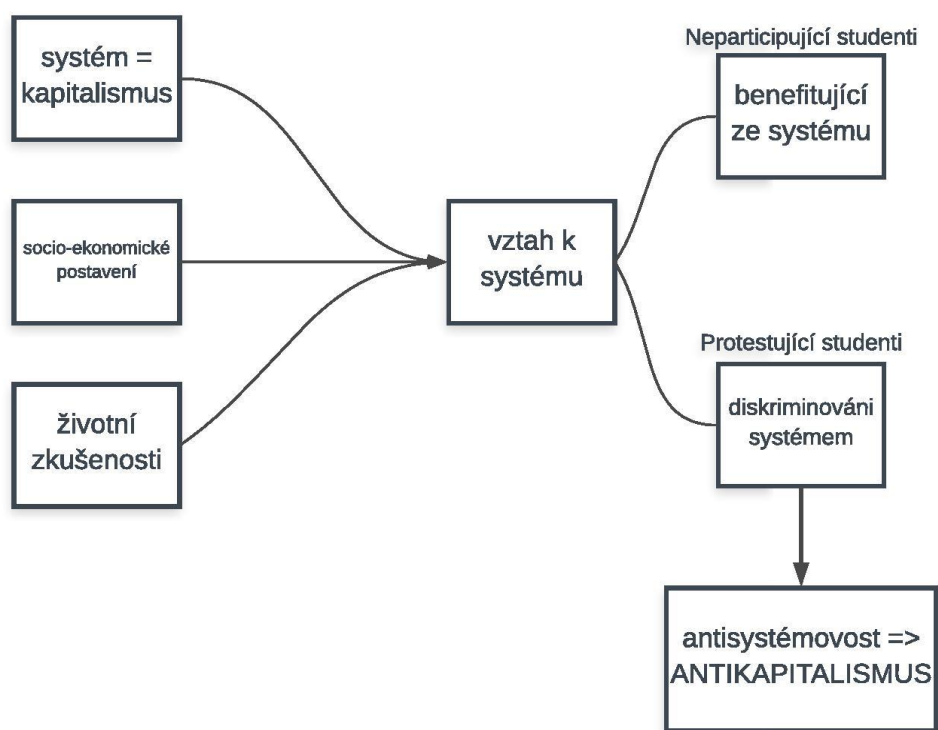
---

⁴⁸ Memo je zde výrazem pro zaznamenávání průběžných myšlenek a nápadů.

⁴⁹ Wagenaar tuto fází parafrázuje jako „vysvětlení“ dat, ale vzhledem k interpretační charakteristice metody je příhodnější označit tuto činnost jako porozumění a následnou interpretaci. Vysvětlení implikuje objektivistický, striktně pozitivistický přístup.

5. Životní zkušenosti a vztah k systému: Analýza rozhovorů

Schéma č. 1: Konstrukce antikapitalistického rámce

Zdroj: Autorka

Tato část práce slouží k představení výsledků analytického zkoumání rozhovorů. Ty jsou nahlédnuty jak jednotlivě, tak jako součást jedné ze dvou skupin, jež byly identifikovány a vybrány pro účely tohoto výzkumu pro svůj vztah ke studentským protestům v Jižní Africe (rámovaných především lety 2015–2017), potažmo k hnutí #FeesMustFall. Tato analýza, jakožto jádrová část práce, ukazuje možnosti využití teorie rámování, představené v teoretické kapitole, pro porozumění sociálnímu fenoménu velice reálně ovlivňující životy mladých lidí, a v konečném důsledku obyvatel země na jihu afrického kontinentu. Optikou teorie rámování je možné osvětlit limity mobilizace při výše zmíněných protestech.

Analýza rozhovorů se snaží zodpovědět interpretaci situace protestujících studentů a rovněž studentů, již se protestů aktivně nezúčastnili. A především dále zodpovědět s tím související otázku příčiny neparticipace této pozitivně naladěné tzv. šedé zóny skrze jejich vnímání celé situace a problematiky. Co jim zabránilo připojit se k protestům, proč se tak rozhodli a jak se toto rozhodnutí utvořilo? Kde se jejich vnímání situace a následná interpretace rozchází s těmi, jež do značné míry stojí za organizací těchto protestů a jsou spoluautory převládajících rámců, jež jsou s hnutím spojeny? Řečeno terminologií užití teorie, kde dochází ke sladění těchto rámců a kde se rámce rozcházejí?

Abychom pochopili kontext, ve kterém se hnutí #FeesMustFall nachází a porozuměli hnutí samotnému, je nutné připomenout, že jeho hlavní charakteristikou je neexistence formální hierarchie a struktury, což v anglickém jazyce hnutí dává nálepky *leaderless* (bez vedení). Členové hnutí, se kterými byly provedeny rozhovory, tak nejsou vůdci, avšak jsou do značné míry organizátory protestů a stojí za mobilizací přívrženců na konkrétních kampusech (viz kapitola 4; cf. Pather 2016).

Vzhledem k výše popsaným pozicím obou skupin k protestům je zřejmé, že mezi nimi dochází ke shodám v řadě momentů, a lze tedy identifikovat několik

míst, kde dochází ke sladění rámců. Rozhodující jsou však momenty, kde k tomuto sladění nedochází a interpretace, které rámce konstituují a které se na obou stranách liší. Následující část se zabývá identifikací a analýzou procesu označovaného jako sladování rámců.

5.1 Legitimita protestů a role vzdělání

Jedním z nalezených rámců je vnímání původu protestů a hnutí. Sladění, jež je možné zde zachytit, je klíčovým výchozím bodem této analýzy, a především je esenciálním determinantem vztahů mezi skupinami tohoto výzkumu. Všichni dotazovaní se shodují, že za vznikem hnutí a iniciací protestů stojí kombinace problémů, jíž studenti a přeneseně i celá země čelí. Poplatky za studium (*fees*) se staly vlajkovým tématem a následně získaly symbolický status v protestech a hnutí #FeesMustFall. „Myslím, že to bylo několik problémů týkající se institucí a jednotlivců, ale ty nejběžnější problémy byly ty týkající se rezidencí (v našem prostředí koleji), outsourcingu a poplatků. Problematika poplatků nakonec získala nejvyšší prioritu, protože ovlivňuje ostatní“ (Rozhovor 1). Poplatky jsou tedy střešním tématem a jsou společným jmenovatelem problémů, jímž čelí (nejen) studenti (nejen) na kampusu (Rozhovor 1, 2, 3, 4). Těmto poplatkům se právě do jisté míry dostalo až magické moci změnit životy studentů. Bezplatné (dekolonizované) vzdělávání, primární požadavek hnutí, získalo status revolučního nástroje (*game changer*), čímž v zásadě legitimizovalo urgentnost tohoto požadavku (Rozhovor 1, 2, 3).

V souvislosti se střešním statusem poplatků je jejich „moc“ uváděna do kontextu s přidruženými problémy, s nimiž se studenti, a v makro perspektivě celá země, potýkají. To vlastně vysvětluje, proč se nejedná jen o samotné školné, ale terčem jsou veškeré poplatky za studium. Ty totiž přidávají na k položce školného další finančně nezanedbatelné položky nutné uhradit, aby mohl student existovat v univerzitním prostoru, a být tak skutečným studentem, a ne pouze návštěvníkem přednášek. Klíčový důvod, proč však poplatky získaly na prioritě, souvisí s jejich zasazením do socio-ekonomické situace celé země. Ta ovlivňuje především ty, jež

jsou závislí na státní pomoci. To jsou v kruhové logice znovu ti, jež se nejčastěji identifikují s hnutím #FeesMustFall. Proto lze tento proces transformace role poplatků v životech studentů (viz dále) identifikovat jako proces transformace rámce, jak je výše popsán v teoretické kapitole. Poplatkům (*fees*) je přidělen nový význam se správnou, nově upravenou hodnotnou. Získávají novou roli a status v životech studentů. Cílem této transformace je dramatická změna v přístupu k poplatkům za vzdělání (viz dále role vzdělání).

Vzdělání je obzvláště v rozvojových zemích vnímáno jako sociální žebřík a jako cesta z chudoby (viz např. Requena: 2016). Nejen, že je tedy vzdělání vnímáno protestujícími jako klíč k nastartování budoucnosti jednotlivce, ale účastníci protestů přisuzují plošnému bezplatnému vzdělání moc změnit sociální problémy celé země jako je chudoba a nezaměstnanost, jež mají oni sami denně na očích v momentě, kdy univerzitní kampus opustí (Rozhovor 1, 3). Optikou sledovaných procesů lze na základě výpovědí dotazovaných studentů konstatovat, že v pojetí role vzdělání dochází ke shodné interpretaci, jinými slovy dochází mezi diskutovanými skupinami ke sladění. Vzdělání v očích protestujících disponuje mocí do značné míry vyřešit sociálně-ekonomické problémy nejen relativně malé skupiny univerzitních studentů, ale v zásadě celé země, jejíž stav ovlivňuje životy i těch, jichž se problémy poplatků primárně nedotýkají. „Jde o bezplatné vzdělání. Jakmile dosáhneme bezplatného vzdělání, které bude relevantní našemu kontextu, jediné potom budeme schopni vyřešit problémy, se kterými se potýká naše generace. Potom se staneme zemí, která je hrdá na svůj vývoj, budeme schopni ji udržet, (...), pozvednout ekonomiku této země. (...) Vzdělání je tedy to, co do jisté míry určuje, jak lidé ve společnosti jednají. Vzdělání lidé méně pravděpodobně páchají zločiny a přenáší nemoci, protože jsou si vědomi důsledků, které z toho plynou. Rozhodnutí, která činí, jsou uvědomělá a tito lidé chtějí rozvíjet sebe a komunitu a chtějí přispět“ (Rozhovor č. 1).

Řečeno s teorií rámování, dochází k transformaci role vzdělání, jež získává novou a naprosto klíčovou hodnotu v životech jednotlivců a následně i ve

vývoji země se přibližuje pozici hlavního rámce tak, jak o něm mluví Snow et al. (1986). Přístup ke vzdělání není nově definován schopnostmi jednotlivce, ale systémem, který určuje, kdo je dostatečně privilegován a kdo zůstane znevýhodněn. Přístupnost terciárního vzdělání pro všechny bez ohledu na výchozí socio-ekonomické postavení, a to nejen v teorii, ale i v praxi, což přinesla změna režimu v roce 1994, je nicméně stále podmiňována a omezována skutečnou ekonomickou situací většiny černošského obyvatelstva. Snaha promítnout teorii do praxe je snahou o přerámování stále přítomného společenského diskurzu o exkluzivité terciárního vzdělání tradičně exkluzivně přístupného bílé menšině. Je nicméně nutné podotknout, že intenzita tohoto názoru se liší napříč sociálními skupinami. Generace mladých liberálů vyrůstajících v demokratické Jižní Africe se svými hodnotami výrazně liší od konzervativních Afrikánců odchovaných minulým režimem apartheidu.

5.2 Transformace viny a antikapitalismus

Dochází rovněž k transformaci viny jedince na systém, a to jak ve smyslu struktur a norem, tak globálního systému, kterým je v perspektivě protestujících studentů kapitalismus (viz dále). Protesty proti poplatkům jsou v širší rovině protesty proti ekonomickým překážkám nastavených ekonomickým, tržním, systémem. Je to tedy globální kapitalismus, který je v rétorice protestujících studentů oním systémem, proti němuž se vymezují. Jejich antisystémovost je jinými slovy antikapitalismus (Schéma č. 1). Síla tohoto rámce propůjčuje antikapitalismu roli hlavního rámce (*master frame*), jak o něm mluví Snow a Benford (1992). Hlavní rámec má schopnost redefinovat pojetí všech oblastí života jednotlivce včetně jeho interpersonálních vztahů, a to i ve vztahu ke globálním problémům. Vnáší novou jasnost a zřejmost do vnímání životních zkušeností jedince a transformuje jejich uchopení.

Navazující identifikovaný rámec, který vysvětluje sílu konceptu *Fees Must Fall*, vidí vzdělání jako způsob, jak posílit postavení občanů, aby se o sebe dokázali postarat sami a nemuseli spoléhat na vládu a státní sociální systém

poskytující granty, které nejsou spolehlivé a nestačí na pokrytí potřeb desítek milionů populace⁵⁰ (Rozhovor 4). Jižní Afrika patří k zemím s nejintenzivnějším sociálním systémem, který se o většinu, tradičně černošských, občanů, jež nemají prostředky zaopatřit svou domácnost a členy rodiny sami, paternalisticky stará. Každému narozenému dítěti až do jeho plnoletosti posílá pravidelné příspěvky na pokrytí životních potřeb. Tento široký grantový systém ale mizí při dosažení osmnácti let, což je obvykle věk, kdy se hlásí na univerzitu. Noví univerzitní studenti jsou tak z ochranného prostředí, ve kterém byl dosud stát jejich garantem, vrženi do tržního prostředí vzdělávacího systému fungujícího dle kapitalistických principů. Toto prostředí se pro ně brzy nevyhnutelně stává antagonistickým. Kapitalismus se stává jejich nepřítelem a oni jsou jeho oběťmi. Tato interpretace dokazuje antikapitalistický ráz hnutí a je jedním z jeho hlavních definičních znaků.

Kritickým aspektem podmiňující rezonanci této interpretace a přijetí antikapitalistického rámce je vztah k systému (viz Schéma č. 1). Protože jde o systém v ekonomickém slova smyslu, je zde klíčové socio-ekonomické postavení, které jedinec ve společnosti zaujímá a které dále tvaruje jeho životní zkušenosti. Pokud jedinec strádá a je fungováním systému diskriminován, jako v případě protestujících studentů, a zároveň dojde k momentu transformace viny za toto strádání na systém, jeho vztah k systému se stává jednoznačně averzním a obrací se proti němu. Jihoafrická republika se stabilně umísťuje na nejvyšším místě v měření GINI indexu, sociálních nerovností. V zemi tedy zákonitě existuje skupina, která ze systému benefituje. Jejich vztah k systému je dle výše popsané logiky smířlivý. Slovy marxistické perspektivy lze jednoduše říci, že ekonomická základna ovlivňuje nadstavbu a sociální vztahy. Tento argument je dále rozvinut a objasněn v diskuzi odlišných životných zkušeností.

Pokud zaostříme na gradaci rétoriky protestujících studentů, lze, řečeno terminologií teorie rámování, v eskalaci požadavku snížení poplatků na plně

---

⁵⁰ V Jižní Africe je na sociální pomoci státu závislých přibližně 10 % populace (Ferreira (2017)).

bezplatné terciární vzdělání identifikovat zesílení rámce. Tento proces lze obvykle nalézt u aktivistů, jež zastávají hodnoty a přesvědčení jdoucí proti těm, jež vyznává většinová společnost a často musí překonávat stigmatizaci (viz např. Berbrier 2002, 1998 dle Snow et al. 1986: 469–470). To koresponduje s agregací dalších marginalizovaných a znevýhodněných skupin jako je LGBTIAQ+ komunita či outsourcovaní zaměstnanci na kampusech (viz dále), kteří zaujmají okrajové místo na statusovém společenském žebříčku.

5.3 Rozcházející se interpretace

Šíře problémů, které hnutí vzalo za své, a vnímání tohoto záběru, se ocitá na obtížně identifikovatelném bodě kontinua sladění rámce, avšak významně se přibližuje opačnému pólu. Jinými slovy, z mnoha důvodů ke sladění rámců nedochází. Na straně účastníků protestů je rozsah zastřešených problémů prezentován s hrdostí na nesobecké záměry hnutí dokazující samotnou legitimitu protestů a v zásadě slouží pro heroizaci protestujících. „Co bylo dobré na protestech FMF, obzvláště v dobách největších úspěchů, že se nikdy nesoustředily jen na studentské záležitosti, ale i zajímaly se i o komunity, problémy pracovníků na kampusech“ (Rozhovor 3). Samotný rámeček heroizace protestujících studentů se ve výpovědích těchto dotazovaných objevuje několikrát, a vypovídá tak o jeho síle. Protestující studenti vnímají vlastní aktivity jako spravedlivý boj, v širším a moderním slova smyslu lze říci, že se odvolávají na kritéria spravedlivé války (*just war theory*). Konkrétní výpovědi zdůrazňují aktivity studentů jako osobní oběti, které činí pro příští generace (Rozhovor 4) a pro všechny ostatní (Rozhovor 5). Sami dotazovaní prezentují své nasazení a odhodlání (Rozhovor 4, 5) a mluví i o nasazení vlastního života za spravedlivý boj (Rozhovor 2). Vykreslují se tak jako hrdinové společnosti bojující proti zneprátenému systému s cílem přinést širší dobro (viz dále).

Zde je kritické podotknout, že tento rámeček nenachází svůj odraz na straně potenciálních příznivců. V první řadě tito studenti opakovaně zmiňují zmatenost a netransparentnost, které pociťují právě z širokých aktivit a cílů hnutí. Odpověď

jednoho z dotazovaných na otázku, jaké jsou cíle hnutí hovoří za vše: „To je ošemetná otázka, protože... kdo ví. Mají příliš mnoho cílů. Myslím, že vlastně nevím, jaké mají cíle, je jich prostě moc. Příliš mnoho cílů, příliš mnoho narativů a dialogů. Není jen jeden vůdce, a to je asi v pořádku, ale potom tam jsou některé dialogy jako ‘přijměme tyhle [bílé] lidi‘ a ‚vyžeňme tyhle [bílé] lidi‘. Takže já už si nejsem vůbec jistá, co je jejich cíl“ (Rozhovor 6). Příliš mnoho narativů a dialogů je interpretací pravidelně se vyskytující ve výpovědích neparticipujících studentů. Celkové zmatení plynoucí z této plurality a variability zapříčiněné nejednotností hnutí a jeho důsledky jsou analyzovány dále.

Jde zároveň i o nejasnost skutečného významu. Zřejmě nejilustrativnějším příkladem je požadavek dekolonizace (Booyesen 2016: 153-171, Jansen 2017; Langa 2016). Ve zdůraznění tohoto požadavku lze dešifrovat jak propojení rámců s předchůdcem hnutí #RhodesMustFall (viz dále), tak rozšíření rámce. Dekolonizace zde apeluje na kritiky současného systému, jež jsou si vědomi pozůstatků předchozích „kolonizátorských“ systémů v rovině „měkkých“ (*soft*) praktik. Jejich vztah k systému, kapitalismu, je zde irelevantní. Slovy teorie rámování, sladění dekolonizačního rámce je zde komplikováno několika faktory. Na jedné straně dochází k intuitivnímu porozumění na straně neaktivních studentů, kteří se s omezeným množstvím svých vlastních znalostí snaží překročit sociální bariéru, která je dělí od protestujících studentů, avšak vzhledem k nejasnosti, kterou hnutí svým charakterem (viz dále) produkuje, jsou odrazováni od dalšího přiblížení směrem k hnutí.

Intuitivní zmíněné propojení rámců je dáno biografii hnutí. Hnutí #FeesMustFall je často rovněž spojováno s jeho (chronologickým i ideovým) předchůdcem, #RhodesMustFall, jež zavdalo diskuzi o dekolonizaci, stále přítomných strukturách minulého režimu, který sám vycházel z kolonizačních dob a nedostatečné transformaci v 90. letech po pádu apartheidu. A ty jsou právě subjektem konceptu a rámce *MustFall* (Haupt 2015), jenž požaduje pád těchto minulých vykořisťovatelských struktur, které jsou často stále replikovány a které

jsou s ohledem na stále přítomnou podmíněnost socio-ekonomického postavení rasovou příslušností zdrojem jedněch z největších sociálních nerovností na světě (World Bank 2017). V Cape Townu se odpor proti stále přítomným koloniálním praktikám projektoval do boje za odstranění sochy britského imperátora Cecila Rhodese, v Durbanu totéž představuje socha britského krále Jiřího V. před Howard College, kde sídlí právnická fakulta. Studenti UKZN o odstranění sochy neusilovali, ale naopak její znehodnocení (viz příloha 3) považují za součást historie. Samotný název hnutí a jeho základ lze vnímat jako příklad zesílení hnutí, jak jej identifikují Noakes a Johnston (2005) a jak jej popisuje Koubek (2012).

Jakkoli může význam požadavku dekolonizace být jasný účastníkům protestů, je rozhodující, že tento význam není řádně přenesen a komunikován do širšího diskurzu. Tento samotný nedostatek je potom jedním z limitujících faktorů pro potenciální příznivce. Komunikovaná dekolonizace je obvykle spojována s osnovami učiva (měkkými praktikami), které kladou důraz na stejná témata jako západní školství, což v historicko-geografickém kontextu Jižní Afriky neguje jejich relevanci. „Agendou FMF je vytvořit vzdělání relevantní našemu kontextu, naší barvě kůže, našim problémům, které jsou relevantní v našich komunitách. Mělo by integrovat společnost, takže bez ohledu na to, kde jsou, přispějí jednomu společnému cíli“ (Rozhovor 1). Co přesně však znamená pád starých struktur v praxi a jak toho docílit? Znamená to snad revoluční změnu společenských poměrů v zemi s důsledky, jež nejsou momentálně ani diskutovány? Je to právě tato interní debata v rámci hnutí, kterou nezúčastnění studenti postrádají, aby byli schopni uvážit své stanovisko k takové změně.

5.4 Kontraproduktivní rozšíření rámce

Absorpce nových témat neboli propojení rámců v terminologii teorie, dokonce částečně podkopala veřejný obraz a sílu hnutí u některých z přihlížejících. Zapojení a zvýšení aktivit členů LGBTIAQ+ komunity vytvořilo dojem podřízení původních cílů a aktivit hnutí FMF zmíněné komunitě. Členové LGBTIAQ+ komunity dle jednoho z dotazovaných působili, jako kdyby „unesli“ (*hijacked*)

hnutí a zároveň významně přispěli k prohloubení bariér mezi *my vs oni* ve smyslu „my“ marginalizování, znevýhodnění a sociálně exkludování vs „oni“ systémově privilegovaní, tradičně bílí studenti benefitující ze současného systému. Tento akt nepřispěl k pozitivnímu obrazu na straně neparticipujících studentů (Rozhovor 6, 8). V konečném důsledku prohloubil nekongruentnost rámců mezi oběma skupinami a podpořil důvody neprotestujících studentů pro jejich absenci.

Hnutí #FeesMustFall poskytlo platformu pro propojení, subjektivně vnímaných i objektivně klasifikovaných, znevýhodněných skupin a jejich rámců. Jednou z takových skupin je zmíněná LGBTIAQ+ komunita (Booyesen 2016: 216). Další skupinou, jejíž problematiku přijalo hnutí na svou pomyslnou půdu, jsou outsourcovaní zaměstnanci univerzit. Tito zaměstnanci jsou z hlediska pracovního umístění stálými zaměstnanci na kampusech, avšak jsou zaměstnáváni skrze externě najaté agentury, které poskytují univerzitám pracovníky zajišťující například úklid či údržbu. Jednotlivé univerzity uzavírají často každý rok smlouvu s novou agenturou. Ta však najímá tytéž zaměstnance, kteří na kampusech pracovali již dříve. Ti pouze získají nový kontrakt. Protože tyto pracovníci nejsou přímými a stálými zaměstnanci univerzit, jsou placeni zmíněnými agenturami. Ty jim obvykle vyplácí jen minimální mzdu. Protože nejsou zaměstnanci univerzit, pozbývají nároků na benefity, které souvisí s permanentním kontraktem, jež standardně poskytují univerzity svým zaměstnancům. Jsou tedy ekonomicky diskriminováni, podobě jako protestující studenti pod hlavičkou hnutí #FeesMustFall. S ohledem na odepřené benefity jde především o bezplatné vzdělání pro děti permanentně zaměstnaných pracovníků na dané univerzitě. Rodiče protestujících studentů jsou velice často zaměstnáni za podobných vykořisťujících podmínek a dostávají obdobně nízký plat, což tyto studenty vedlo k veřejnému projevu sounáležitosti s outsourcovanými pracovníky a adresováním je jako „matky a otcové“ (Booyesen 2016: 87–100). Rétorickým přijetím outsourcovaných pracovníků za rodinu přijali protestující studenti za vlastní i jejich problémy. Tím rovněž eskalovali emocionální vazby, jež se se samotnou příčinou protestů, tedy s chudými studenty, kteří často nemají dost peněz na

pokrytí základních potřeb jako je jídlo, pojí. Absorpce materiálně diskriminované skupiny v tržním prostředí univerzitních kampusů (viz výše) je plně kongruentní s výše diskutovaným antikapitalistickým rámcem zastřešujícím celé hnutí a protesty.

Proces, který lze terminologií teorie rámování označit jako propojení rámce, tedy nutně neposílil veřejný obraz hnutí #FeesMustFall jako takového. Konkrétně při zaostření na proces propojení rámce hnutí #FMF s komunitou LGBTIAQ+ lze jeho úspěšnost považovat za spornou. Lze konstatovat, že u dotazovaných, jež poskytli výpovědi pro účely tohoto výzkumu, lze nalézt kontraproduktivní účinek (Rozhovor 6). Propojení rámce tedy nemá vždy pozitivní vliv na proces sladování rámců.

Pokud se jedná o výše zmíněný rámec heroizace studentů identifikovaný na straně aktivních participantů, lze shledat, že ani zde nedochází k úspěšnému sladění. Všichni dotazovaní ze skupiny neparticipujících implikovaně negují tento obraz poukazováním na situaci a zájmy ostatních zúčastněných stran jako jsou univerzity, široká veřejnost či jiné výrazně podfinancované sféry jako je zdravotnictví, které považují za validní. To v důsledku nabourává černobílý obraz hrdinů společnosti pokládající oběť na oltář společnosti při nasazení vlastních zdrojů při intenzivních protestech za bezplatné vzdělání. Z jejich perspektivy lze říci, že jsou to hrdinové nepochopení, protože se ve společnosti vyskytuje řada kontradiktivních interpretací shledávajících jejich aktivity přinejmenším kontroverzní.

5.5 Struktura hnutí a faktor vůdcovství

Zmíněná pluralita, a především variabilita existujících dialogů a interpretací v samotném hnutí je jednou z příčin komplikace uchopení celé situace pro nezúčastněné studenty a jejich potenciální participace. Ačkoliv by se dle zahraničních i jihoafrických mainstreamových médií zdálo, že charakter hnutí, jeho demokratická horizontální struktura bez jednoho vůdce pocházející

z inspirace hnutími typu Occupy Wall Street (Booyesen 2016: 104–125), je něčím, na co jsou členové hnutí #FeesMustFall hrdí a co považují za krok vpřed (Parker 2016), výpovědi dotazovaných svědčí o opaku. Dotazovaní protestující studenti, stejně jako ti, již se protestních aktivit nezúčastnili, shledávají zmíněnou charakteristiku hnutí jako problematickou a vnímají ji jako komplikaci a negativum.

Na obou stranách tak dochází ke sladění tohoto rámce interpretující strukturu hnutí jako jeho negativní aspekt a kritický nedostatek způsobující komplikace. Nejvíce ilustrativní je v tomto případě zřejmě odpověď jednoho z dotazovaných pořízená při rozhovoru v Durbanu na otázku, jaké jsou cíle hnutí: „Každá strana by řekla něco jiného. Někteří chtěli bezplatné vzdělání pro všechny, někteří jen pro chudé. Každá strana definuje bezplatné vzdělání jinak v závislosti na jejich ideologii“ (Rozhovor 4). Neparticipující studenti rovněž vyjádřili několikrát negativní pocit vnímání celé situace pramenící z kontroverzí, protikladů a do jisté míry chaosu, který kolem hnutí panuje. Tento dojem vychází z nedostatku vedení a jednoty uvnitř hnutí⁵¹.

Všichni dotazovaní neparticipující studenti k výše popsanému aspektu nedostatku vůdcovského faktoru zmínili video natočené na půdě UCT (*University of Cape Town*) nazvané *Science Must Fall* (UCT Scientist 2016), které se v době svého pořízení na několik dní stalo tématem studentských diskuzí číslo jedna a hitem sociálních sítí. Nutno podotknout, že ne v pozitivním světle. V krátkosti lze shrnout, že k tématu dekolonizace promluvila jedna ze členek hnutí, jež se velice nepromyšleným a nepodařeným artikulovaným způsobem pokusila vyjádřit k roli a důležitosti dekolonizace studia a osnov (viz výše). Její výstup se ovšem stal cílem posměchu a reputaci hnutí #FeesMustFall poměrně významně uškodil. Věda, je dle slov této studentky, produkt západní modernity a je nutné, aby se Jižní Afrika od tohoto oprostila a v zásadě vytvořila vlastní dekolonizovanou

---

⁵¹ O tomto problému rovněž poměrně obsáhle píše Jonathan Jansen (2017) skrze výpovědi děkanů univerzit.

vědu stavějící na vlastních principech (relativizujících racionalismus). Ona studentka ve své plamenné argumentaci došla jmenovitě až k nařčení místních univerzit a celé jihoafrické společnosti z replikace zákonů gravitace, jež pocházejí od západního fyzika Isaaca Newtona, který má dle jejích slov monopol na vysvětlení jevu, který je všeobecně nazýván gravitací. V její interpretaci se ovšem tento jen jeví jako vykonstruovaný západní vědou. Jev, který by dekolonizovaná kultura mohla stejně legitimně vysvětlovat například skrze magii. Tato argumentace nebyla všeobecně pozitivně přijata i vzhledem ke značné míře pokrytectví, které si lze na videu povšimnout.

„Spousta lidí bylo prostě jen opravdu našťvaných, ale bez opravdového porozumění tomu, proč byli tolik našťvaní. Nerozuměli komplexitě toho, proč byli tolik našťvaní“ (Rozhovor 7). Všichni dotazovaní se nicméně shodují na tom, že uvnitř hnutí chybí jednota, kontrola, což je způsobeno nedostatkem jasně definovaného vedení, hierarchií. Takové vedení by potom mohlo formovat jednotný veřejný obraz hnutí, koordinovat akce a lépe je organizovat a skrze interní debatu dojít k jednoznačným požadavkům s konzistentním a jasně formulovaným významem.

Jonathan Jansen (2016) k tomuto uvádí osobní vzpomínku, kdy jako děkan jedné z univerzit vyjednával se skupinkou studentů deklarujících reprezentaci hnutí #FMF o jejich požadavcích. Po mnoha náročných hodinách došlo k podpisu vzájemné dohody. Následující den však do jeho kanceláře přišla jiná skupinka studentů, nárokuje si reprezentaci hnutí zcela stejným způsobem jako předešlého dne první skupina. Ti zcela odmítli dohodu, kterou jen několik hodin dříve podepsal děkan Jansen s jejich „kolegy“, označili ji za neplatnou z pozice jediných platných reprezentantů hnutí a předložili seznam nových požadavků. Dr. Jansen ve svém vyprávění přiznává, že toho byl jeden z momentů, kdy přišel o své sympatie s protestujícími studenty a hnutím #FeesMustFall. Jansenovu vzpomínku lze vnímat jako praktickou ukázkou důsledku zmíněného nedostatku vedení a také vlivu organizací, jejímiž členy jsou protestující studenti zároveň. Ti

totiž projektují své ideologie a cíle do aktivit provedených jménem hnutí #FMF, což přispívá k vnitřní i vnější nejednotě. Významnými zúčastněnými politickými hráči jsou například SASCO či mladí komunisté. Sami dotazovaní studenti potvrzují, že jejich členská identita (pravděpodobně kvůli samotné délce trvání identifikace s příslušnou organizací) přebíjí jejich sympatie a identifikaci s hnutím (Rozhovor 3, 4, 5).

Uvnitř hnutí se samozřejmě vyrojilo několik vlivných a mediálně viditelných postav, avšak buď právě v mediálním světle neobstály kvůli své minulosti (Mcebo Dlamini), nebo byli suspendováni či někteří byli uvězněni vládou. Nedostatek vůdcovství (*lack of leadership*) (jakkoli záměrný) zapříčinil významný stupeň frakcionalizace uvnitř hnutí (např. Langa 2016), jež rovněž vedl k radikalizaci hnutí v roce 2016 (Ngcobo 2016), jež byla dle jednoho z dotazovaných způsobena posílením postavení křídla studentů politicky zapojených ve straně *Economic Freedom Fighters (EFF)*⁵². Konkrétní dopady nedostatku názorové konzistence se potom projeví například v nejednotném přístupu k inkluzi bělošských studentů, paušálně vnímaných jako privilegovaných, což pochopitelně nemělo pozitivní dopad pro samotné nerozhodnuté a exkludované studenty, zda se do protestů zapojit. Jinými slovy, afrikánským studentům se dostávalo konkrétně ve Stellenboschi odrazujících odpovědí, když se pokusili překročit sociální izolaci a vyjádřit podporu účastníkům protestů. Pokud nebyli přímo odmítnuti, byly reakce reprezentantů hnutí při nejlepším smíšené a často si vzájemně protirečily. Jeden z dotazovaných se rovněž obával možnosti manipulace ze strany politických stran a zneužití moci, čemuž nahrávala právě chybějící koherence a organizace uvnitř hnutí, které si ve studentských debatách vysloužilo nálepku nejednotné (*disjointed*) a sporné (*contested*). V absenci vedení, ústící ve frakcionalizaci a radikalizaci, lze spatřovat příčiny významné ztráty podpory pozitivně naladěné šedé zóny v roce 2016 v porovnání s rokem 2015.

---

⁵² Radikálně levicová strana vedená Juliem Malemou ideově vycházející z marxismu, leninismu, Huga Chaveze, Fidela Castra, Che Guevary a autorů jako Franz Fanon.

5.6 Odlišné životní zkušenosti jako limit mobilizace

V interpretaci vzniku hnutí a jeho charakteru ve smyslu témat a priorit, jež ho konstituují, lze nalézt shodu se studenty, kteří, jak je diskutováno výše, s hnutím do značné míry sympatizují, avšak z různých příčin nejsou aktivními participanty aktivit hnutí. Jak je ukázáno dále, není validita a legitimita příčin počátku protestů a vzniku hnutí sporným místem mezi oběma skupinami. „Nezačalo to jako Fees Must Fall, spíše jako zájem o outsourcované pracovníky, lidi, kteří nemohli platit. Dostali půjčku, ale to je vehnalo do pasti. Musíš splácet nebo se zamotáš do kruhu systému, kapitalistického systému a myslím, že právě tam to začalo jako #RhodesMustFall. To se stalo na UCT“ (Rozhovor 6).

Studenti, jež nejsou postiženy problematikou splácení poplatků (Rozhovor 6, 7, 8), si uvědomují nešťastnost situace a faktory, jež vedly k reakci, která dostala název #FeesMustFall. Jsou schopni rozpoznat řadu antagonisticky nastavených politik a norem, které negativně ovlivňují život systémově znevýhodněných jedinců, jejich spoluobčanů, ke kterým však mají zároveň daleko (viz dále). „Pořád se ještě vypořádáváme s dědictvím apartheidu. Když se podíváš na požadavky #FeesMustFall, jde přece o finanční věci. Lidé nemají přístup na univerzitu, protože nemají dost peněz, a to je historicky něco, co bylo utvářeno apartheidem. Chudoba je velký problém v téhle zemi a vzdělání je celkem oprávněně vnímáno jako cesta ven“ (Rozhovor 7). Dokáží si uvědomit charakter univerzitního prostředí, které je i téměř čtvrt století po pádu apartheidu stále exkluzivním a bělošským prostorem a je odcizeným prostředím (*alienated space*) (Booyesen 2016: 46–77).

Specificky ve Stellenboschi se k tomuto přidává role jazyka. Stellenbosch University je poslední univerzitou, která vyučuje řadu ze svých bakalářských programů v afrikánštině, jež je dodnes vnímána jako jazyk apartheidu. Samotný Stellenbosch dostává své reputaci a dělá dojem poslední pevnosti afrikánství (*Afrikaanersdom*). Studenti, již se rozhodli neparticipovat, oceňují aktivity hnutí, které postavily do světla reflektorů nedostatečně diskutované problémy jako jsou

stále přítomné struktury minulého režimu, které významně tvarují sociální problémy Jižní Afriky a jejího většinového obyvatelstva (viz výše dekolonizace).

Zde dochází ke sladění rámce pracovní nazvaného „vztahování vzdělání do kontextu s širšími sociálními problémy“, jež lze slovy dotazovaných z obou stran vyjádřit ve spojení s rolí FMF takto: „Protože když mluvíš, respektují tě, tvůj hlas je uznán. Protože my jsme se pořád nevypořádali se sociálními nerovnostmi. A to lidi znervózňuje. Je nutné, aby si lidé připadali nepříjemně, když přemýšlí nad některými problémy“ (Rozhovor 6). „Jde o to, že ten vztek studentů není jen #FeesMustFall, ale jde o nedostatek vzdělání, je to vztek proti všem těm strukturálním věcem. Tohle [#FMF] je jen partikulární manifestace většího problému. Oni zažívají izolaci a vyloučení každý den na tolik způsobů. Je to součást stavby jihoafrické společnosti a tam je spousta vzteku a frustrace, které jsou mnohem větší než je samotné hnutí Fees Must Fall“ (Rozhovor 7). Studenti, jež se s tímto ztotožňují, podníceni sebereflexí vlastního etnika (např. *Afrikaans*), se ocitají na hraně, kdy se z mnoha důvodů (viz dále) nemohou plně identifikovat se znevýhodněnými studenty aktivně bojujícími za změnu systému. Zároveň však sami kritizují a opovrhují kulturou (spojenou se systémem), ze které vzešli a která jim poskytla jejich současné sociálně-ekonomické postavení. To a další faktory, které jsou jádrem této analýzy, jim zabraňuje plně porozumět situaci protestujících studentů a zároveň staví limit jejich porozumění v celé situaci na sympatii.

V tomto momentě se sladění rámců nachází na půl cesty. Je totiž narušeno skutečným porozuměním ze strany nezúčastněných studentů, jejichž schopnost přijmout tuto interpretaci je limitována jejich životní zkušeností (viz dále). Tito mladí lidé si uvědomují, přesněji se spíše domýšlejí, o roli vzdělání pro typicky znevýhodněné lidi žijící v zemi a zároveň připouští, že postrádají plné porozumění, které je dáno jejich socio-ekonomickým postavením. Jejich pozice na cestě ke sladění rámce tak končí u solidarity a sympatií s problémy, o nichž mají jen zprostředkované informace.

Nedostatek plného porozumění situace, ve které se nachází protestující studenti, je velice úzce spojen s klíčovým rámcem opakovaně se vyskytujícím ve výpovědích neprotestujících studentů. Rámec, pracovníčně nazvaný jako odlišné životní zkušenosti (*experiencing a gap in lived experience*), se významně přibližuje roli druhého hlavního rámce (blíže s. 35, 50, 75). Tento rámec je svým způsobem limitem, na nějž všichni dotazovaní ze skupiny neparticipujících a nemobilizovaných při konstrukci svých odpovědí opakovaně narážejí. Identifikace rámce odlišných životních zkušeností jako pravděpodobně nejvýznamnější překážky ve sladění významných rámců na obou stranách protestů, což v konečném důsledku znamená překážku mobilizace tzv. šedé zóny, je jedním z nejdůležitějších přínosů analýzy. Zastavuje totiž jakékoli sladění, ke kterému by mohlo dojít u dílčích témat, a determinuje tak postavení těchto jedinců ve vztahu k protestům, které se odehrávají kolem nich.

Uvědomování si nedostatku porozumění životní situaci studentů bojujících na univerzitní půdě proti nastavení, jež produkuje systémové znevýhodnění části populace je samo o sobě důležitým bodem. Zabraňuje unáhleným soudům a případným odsouzením myšlenek, chování a akcí lidí, jejichž důvodům a výchozímu postavení, nerozumíme. Především ale doplňuje celý obrázek a napomáhá vidět kritická místa vyžadující nápravu. Toto uvědomění umožňuje zapojení sebereflexe při konstrukci vlastní pozice vzhledem k celé situaci.

Pravděpodobně nejpřekvapivější ilustrací výchozího bodu, ke kterému skrze tento moment uvědomění neparticipující účastníci rozhovorů po myšlenkové anabázi došli, je jednoduše znějící věta „*I don't know.*“ „Já nevím“ se zdá být vyjádřením celé pozice ve vztahu jedince k hnutí a protestům, úrovně vlastního porozumění a důsledku výše identifikovaného limitu. „Pravda je, že lidé na univerzitních kampusech, černoši a barevní a bílí se mezi sebou příliš nemíchají, možná až donedávna, takže se vlastně neznají“ (Rozhovor 8). Dotazovaní studenti jsou ochromeni nedostatkem informací, jež mají o životě svých spolužáků, o tom, čím denně prochází při návštěvě stejných prostor. Jen

málo vědí o tom, že se zdaleka necítí stejně jako oni sami, což je dáno i samotným prostředím, atmosférou a dědictvím, jež si univerzitní kampusy nesou a které je stále významně spojováno s exkluzivitou těchto prostor. Život těchto marginalizovaných studentů však není omezen jen na studijní prostory, ale týká se i jejich domovů a sami bílí, privilegovaní studenti vypočítávají tuto oblast jako jim zcela neznámou. Protesty organizované pod hlavičkou hnutí #FMF vnesly světlo na dosud nedostatečně diskutované problémy. Nezúčastnění studenti jsou najednou nuceni přemýšlet o lidech, které dosud jen míjeli. Uvědomují si fakta reality jako například, že protestující studenti nejsou typickými obyvateli univerzitních rezidencí (kolejí) a nevrací se po konci přednášek vlastním autem do vlastního pokoje či bytu nebo do domu svých rodičů, kde se mohou v klidu připravit na další studijní den a nestrachovat se o to, co bude k večeři a zda jsou jejich rodiče schopni postarat se o účty spojené s domácností. Chápu, že vlastně vůbec nevědí, kam se jejich spolužáci vrací a co to pro ně znamená. Dohadují se jen, že jejich podmínky jsou daleko od těch, ve kterých se jakožto systémově privilegovaní jedinci sami nachází. Sami dotazovaní vnímají právě tento limit jako klíčový faktor, který jim zabránil od dalších kroků vyjádření podpory hnutí, ať už veřejně či jen na osobní úrovni. Nedostatek informací, který je nutí dohadovat se o spoustě věcí, v nich vyvolává smíšené pocity, které je do značné míry psychicky blokuje.

„Když jsem doučovala jednu studentku, byla nemocná, bylo jí asi padesát a žila chatrči, v neoficiálním osídlení, není tam žádná elektřina. Ona sem každý den chodí a studuje a jen když o tom přemýšlím, musí to být strašně násilný prostor, to, kde žije a potom přijde sem a je to jako facka. Úplně rozumím, proč to [protesty/hnutí] začalo (...) ale nevím, co mám dělat. Cítím vinu, co jsme mohli udělat... co můžu teď dělat?“ (Rozhovor 6). Mnozí lidé jsou v dnešním globalizovaném světě často vystaveni informacím o problémech, jimiž čelí lidé například na druhé straně světa či se doslechnou o akcích mezinárodních korporátních organizací devastujících životní prostředí v zemích třetího světa. Uvědomují si, že ačkoli by rádi přispěli ke změně okolností, za kterých se takové

křivdy dějí, nevědí jak a mohou být ze své bezmocnosti frustrováni. Mnozí ze studentů univerzitních kampusů se mohou cítit podobně frustrováni, avšak v mnohem intenzivnější míře, protože faktor geografie, jinými slovy bezprostřední blízkost k páchaným křivdám, ovlivňuje psychologii člověka přímou úměrou.

V kontextu Jižní Afriky se k faktoru proximity přidává historické dědictví země, tedy mezirasové vztahy propojené s ekonomikou. Generalizace obvykle nepřináší mnoho užitku a slouží často jako myšlenkové zkratky, avšak s ohledem na statistiky v Jižní Africe stále platí, že většina černošského obyvatelstva patří k ekonomicky slabším a pokud jde například o demografické složení slumů, jakožto kde žije ekonomicky nejslabší část populace, jsou to v převážné většině právě černoši (World Elections 2014). Jak již bylo řečeno, Jižní Afrika patří k zemím s nejvyšším indexem sociálních nerovností navrch zatíženou dědictvím apartheidu, které je i po téměř čtvrt století v zemi stále přítomné a je velice, právě například pro přetrvávající sociální nerovnosti, obtížné překonat. Tyto propastné rozdíly mezi životy obyvatel v konečném důsledku totiž zabraňují vytvoření pocitu vzájemné sounáležitosti. Nedostatek takové sounáležitosti, projektovaný do výše popsaného limitu, nejen že zabraňuje sladění rámců mezi dotazovanými skupinami a samotné participaci systémově privilegovaných studentů, avšak v makro perspektivě brání prolomení těchto sociálních mezer napříč jihoafrickou společností. „Jako bílý student je velmi problematické postavit se za něco jako je tohle, i když s tím naprosto souhlasíš, s celým tím cítěním, s tím, že všichni lidé by měli mít přístup ke vzdělání a s tím, že potřebujeme překonat minulé křivdy. Cítím ale, že je to skoro neupřímné zapojit se. Část důvodů je, že ten problém je strukturální. Já jsem také těžil z tohoto strukturálního nastavení v mnoha ohledech, o kterých vím a o mnoha ani nevím, takže je to jako kdybych byl pokrytec“ (Rozhovor 7).

Problematickou částí zde však je odlišné vyvození důsledku z uvědomění si odlišných životních zkušeností (*gap in lived experience*). Protestující studenti

totiž očekávají od těch, kteří se s problémy, jež jsou obsahem protestů, nepotýkají, aby překročili onu mezeru, jež je dělí a vyjádřili jim svou podporu (Rozhovor 1, 2, 3, 5). Ve svých výpovědích spíše viní tyto systémově zvýhodněné studenty, že dál žijí ve své pohodlné nevědomosti (*comfortable ignorance*) (Rozhovor 3, 5) a jsou záměrně lhostejní k dění a problémům, jež zažívají jejich spolužáci. „Lhostejní. Někteří jsou jen necitliví k celé věci jednoduše kvůli své socio-ekonomické pozici“ (Rozhovor 3). Na rozdíl od skupiny neprotestujících studentů nepopisují protestující studenti toto „překročení“ a samotnou „mezeru“ jako komplikaci samu o sobě. Ačkoli tedy zmíněný rámec odlišných životních zkušeností rovněž rozpoznávají, nepovažují ho za relevantní ve stejném slova smyslu jako nezúčastnění studenti a interpretují ho jinak. Jejich interpretační rámce, klíčové aspekty mobilizace, se tudíž nepotkávají a ke sladění nedochází.

5.7 Odlišné životní zkušenosti a antikapitalismus

Je do jisté míry paradoxní, že obě dotazované skupiny studentů vnímají jednotu, která se vytvořila na počátku protestů na podzim roku 2015 shodně jako pozitivní moment zasluhující vyzdvižení a jako moment, který byl příčinou široké podpory, jež se hnutí dostalo v jeho prvotních fázích. Podpora, která přišla napříč rasami především z privilegované bělošské části studentstva, byla obzvláště dle protestujících studentů klíčová pro celkový úspěch hnutí a pravděpodobně i pro jeho samotný vznik. Aktivní studenti zejména na UKZN poukazují na to, že protesty o výši poplatků se opakovaně děly bez větší pozornosti veřejnosti a médií po mnoho let na takzvaných tradičních univerzitách, dnes vnímaných jako převážně černošských a s menšími zdroji. Ale až v roce 2015, právě díky podpoře takzvaných bílých privilegovaných univerzit, které se k protestům poprvé v historii připojily, se protestům dostalo širší pozornosti, a mohlo tak dojít ke vzniku hnutí #FeesMustFall.

Znovu tak poukazují na diskriminaci ekonomicky slabších a historicky znevýhodněných univerzit a jejich studentů na úkor privilegovaných finančně zajištěných univerzit (Rozhovor 1, 2, 3, 4, 5). Toto rozložení a s tím spojené

statusové důsledky odráží rozložení společnosti a svou logikou podpírají antikapitalistický rámec. V tomto bodě je znovu možné zachytit odlišné interpretace biografie hnutí, kdy protestující studenti vnímají vznik a existenci hnutí jako výsledek dlouholetých snah o zviditelnění svých problémů, které byly opakovaně ignorovány jak společností, tak vládou a kterým se dostalo pozornosti jen díky aktivitám na kampusech privilegovaných univerzit jako je Cape Town University (CTU), Witwatersrand University (Wits) nebo Stellenbosch University (SU). Fakt, že ony každoročně opakující se protesty na vybraných kampusech jako například na UKZN (Rozhovor 4) nepatří k všeobecné znalosti studentů na všech kampusech, se zdá být logicky konzistentní s výše nastíněným problémem důsledků plynoucích z výrazně odlišných životních zkušeností.⁵³ Tento fakt totiž poté významně mění celou interpretaci biografie hnutí #FeesMustFall. „Zničehonic, všichni byli šokováni protesty. Neměli jsme být, ale bylo to tak. Když říkám všichni, myslím bílé. (...) Byl to šok, byl to masivní šok pro celou zemi. Vlastně jsme trochu podváděli, mysleli jsme si, že jsme tohle vyřešili, ale pravda je, že ta struktura je tu pořád...“ (Rozhovor 6). Citovaná výpověď jedné ze studentek demonstuje rozdílnost vztahu dotazovaných studentů k systému. Ukazuje nedostatek znalosti privilegovaných studentů o situaci znevýhodněných studentů a jejich postojů, čímž argumentačně podpírá hlavní rámec odlišných životních zkušeností. Ukazuje rovněž, proč a kde nedochází k rezonanci antikapitalistického hlavního rámce u neprotestujících studentů. Diskutované ekonomické postavení obou skupin v politické rovině odráží v rozdílu mezi kulturním liberalismem (neprotestující studenti) a materialistickou levicí (protestující studenti).

Nicméně, ať už se stalo cokoli, je zřejmé, že široká podpora napříč rasami vyprchala a stala se naopak nadměru spornou (viz výše). Za svůj ústup však studenti, kteří se dnes s hnutím neidentifikují, přičítají „vinu“ studentům protestujícím pod hlavičkou hnutí. „Rok 2015 mi připadal více autentický. Lidé protestovali na univerzitách v Londýně a v New Yorku a vyjadřovali nám

---

⁵³ Tato argumentační logika je znázorněna v úvodním diagramu.

solidaritě. Ale minulý rok se tohle nestalo, bylo to velmi roztržité, nebyli jsme jednotní. Nebylo to hezké a došlo k mnoha rasovým srážkám a už to nebyl ten studentský hlas, který jsme cítila v roce 2015, kdy jsem byla poprvé hrdá na naši generaci mileniálů v naší zemi“ (Rozhovor 8). Dojem z protestních akcí z roku 2016 odpovídá problémům nastíněným výše v souvislosti s nedostatkem vůdcovského elementu a následné radikalizaci spojené s vlivem strany EFF. Jednota uvnitř hnutí vedla v této interpretaci ke ztrátě širší jednoty uvnitř studentstva.

5.7.1 Kdo je vinen?

Mezi základní úlohy rámování patří diagnóza, prognóza a motivační část. Jak je blíže popsáno v teoretické části, v diagnostickém kroku jde o identifikaci problému, jeho příčinu a připsání viny. Jak rovněž teoretická část naznačuje, panuje uvnitř hnutí #FeesMustFall nesoulad nejen o příčině problému, ale v související rovině i o označení viníka, původce problému. Mnohočetnost institucí, jež jsou viněny za problémy, proti nimž se hnutí postavilo, pravděpodobně souvisí s mnohohrstevnatostí problémů, které vznikly hnutími zavdaly (viz výše). Protože, jak je ukázáno výše, ohledně komplexity situace a četnosti problémů, na něž hnutí (legitimně) reaguje, dochází mezi angažovanými i neangažovanými studenty ke sladění, je tomu do značné míry tak i pokud jde o škálu aktérů, kteří nesou část viny za současný stav věcí.

Na straně aktivních studentů si lze všimnout, že škála viníků je o něco vyšší, což lze vysvětlit ideologickou inspirací, z níž protestující studenti čerpají. Jak již bylo řečeno výše, převážnou část hnutí #FMF tvoří členové organizace SASCO, kteří věří v socialismus a především marxismus (Rozhovor 2, 3). Z této logiky odsuzují kapitalismus (viz výše) a ekonomický neoliberalismus, kterému se v jejich očích propůjčila jihoafrická vláda přijetím nového ekonomického programu GEAR (*Growth, Employment and Redistribution*) v roce 1996, který

v zemi spustil privatizaci a otevřel Jižní Afriku západním trhům a půjčkám z IMF (*International Monetary Fund*).

Obě skupiny studentů shodně viní vládu za nezvládnutí situace, a především za vytvoření či pasivní přihlížení podmínek, proti nimž studenti protestují. Shodným zhodnocením situace je konstatování, že vláda neudělala dost. Tento rámec lze zřetelně nalézt ve všech rozhovorech bez ohledu na angažovanost účastníků v protestech či lokalitu. Z tisku a běžných rozhovorů s místními občany lze konstatovat, že tento rámec patří do veřejného diskurzu.

Není příliš překvapivé, že jedním z faktorů vnímaných jako příčinu současných problémů je minulý režim existující v zemi déle než čtyřicet let. Apartheid změnil životy lidí a zanechal za sebou systémové dědictví, se kterým se vláda i společnost vypořádává dodnes. Je proto logické sledovat současný stav věcí zpátky do minulosti, jejíž principy fungování se dosud nepodařilo vymýtit. Tento fakt si i s důsledky uvědomují obě strany, a jak je popsáno výše, sami neparticipující studenti vnímají, že vzdělání je pro mnoho mladých cesta ven z jejich současného života. Je to způsob, jak se vymanit z kruhu sociálních nerovností, který je bez patřičného vzdělání čeká (Rozhovor 2, 3, 5, 7, 8). Uvědomují si, že transformace v druhé polovině 90. let, která měla napravit systémová nastavení apartheidu a podpořit nově budovanou demokracii, proběhla jen velice povrchně bez skutečných změn v pilířích států a společnosti (Rozhovor 2, 3, 8) (viz dekolonizace). Takzvaný rámec kolektivních snah lze potom nalézt rovněž u obou skupin a sladění interpretací obou táborů tedy není problémem. V zásadě všichni dotazovaní studenti shodně rozumí, že současný stav i zlepšení společenské situace je zodpovědností všech jedinců a stav země je společným cílem (Rozhovor 4, 5, 6, 7, 8).

5.7.2 Vztah k systému a antikapitalismus protestujících

Zmíněná marxistická rétorika, kterou členové hnutí #FMF často užívají (Rozhovor 2, 3, 5), souvisí s protažením argumentace, která se dostává až k obvinění celého současného systému a stavu věcí. Tuto rozšířenou argumentaci, která vyplývá z výše popsaných základů, lze vnímat v souvislosti s výše diskutovaným rozdílem v životních zkušenostech obou dotazovaných skupin. Protestující studenti v rámci hnutí #FeesMustFall si totiž nejen uvědomují dopady nedokonalé transformace režimu, oni jsou objekty jejích důsledků, a proto jsou proti studentům, kteří fakticky z pozůstatků minulého režimu stále těží, argumentačně o krok napřed a zpochybňují současný režim konkrétními příklady (oproti hypotetickým úvahám). Odmítají současné normy a termíny a chtějí je redefinovat v marxistickém významu (Rozhovor 3, 5). Tato revoluční redefinice je v jejich očích aplikovatelná nejen na jihoafrický systém, který je součástí kapitalistického západu definovaného chamtivostí a touhou po zisku (Rozhovor 2, 3, 5), jejich redefinice je aplikovatelná na globální systém, jemuž jihoafrická vláda momentálně slouží. „V abstraktní rovině je to neoliberalismus, ale chudí lidé neznají neoliberalismus a kapitalismus, oni vidí ANC, vidí tvář Zuma a mnoha dalších lidí. Takže pokud někdo mluví o kapitalismu, oni chtějí vidět konkrétní věci, proto je kapitalismus personifikován a ztělesněn“ (Rozhovor 3).

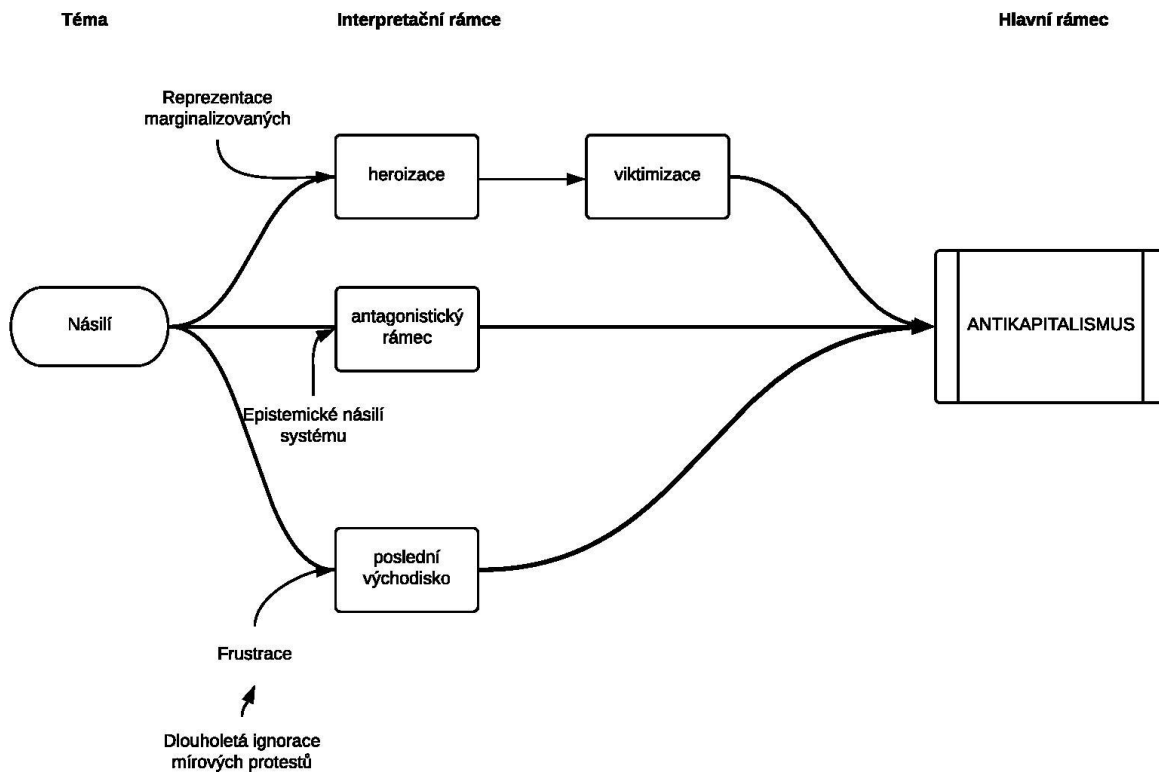
Užívání marxistické rétoriky a vymezování se proti globálnímu kapitalismu a jeho principech a praktikách souvisí s celkovým antagonistickým rétorickým rámcem, který lze ve výpovědích protestujících studentů poměrně jednoduše nalézt. Rámec my vs oni (Rozhovor 3) je rámcem globálním. Nepřátelskou druhou stranou nejsou primárně univerzity, vláda či sociální a ekonomický systém Jižní Afriky, ale globální kapitalismus vybudovaný a šířený západními mocnostmi. Hnutí #FMF se potom chápe jako protizápadní s cílem redefinovat status quo ve svých lokálních podmínkách (Rozhovor 2, 3, 4, 5).

V rovině této argumentace jsou na vině i univerzity, ztělesnění kapitalismu, které jsou rovněž motivovány ziskem, jež je zprostředkován poplatky, které vybírají a jež každoročně v souladu s kapitalistickou chamtivostí a rozpínavostí navyšují. Univerzity dle slov protestujících studentů ztratily svůj prvotní humánní účel, tedy postarat se člověka v akademickém i sociálním slova smyslu (Rozhovor 2, 3, 5). „Myslím, že na vině za tyto problémy je systém, jemuž čelíme. Ten systém, ve kterém žijeme, je to celý kapitalistický svět, řekl bych. Kapitalismus je systém poháněný chamtivostí, takže i sám univerzitní systém je servilní kapitalismu, protože ti, kdo vlastní univerzity, chtějí vydělat a udělají cokoli v jejich moci, aby navýšili poplatky. Neberou v úvahu černošské děti, které jsou těžce zatíženy a podrobeny systémem, ve kterém v Jižní Africe žijeme“ (Rozhovor 2).

Představa univerzity jakožto nového paternalistického zaopatřovatele v materiálním slova smyslu odpovídá politickým hodnotám staré levice, s nimiž se oni kulturní liberálové hodnotově rozcházejí. Promítnutá očekávání těchto tradičně levicových reprezentantů rovněž potvrzuje Jonathan Jansen (2016) ve své knize založené na zkušenostech rektorů (*vice-chancellor*) vybraných významných jihoafrických univerzit s protesty #FMF. Několik citovaných rektorů potvrzuje, že mezi požadavky studentů se na seznamu brzy ocitly příspěvky na jídlo, osobní potřeby a dopravu hrazených univerzitou. Pro mnoho studentů se univerzita stala druhým stálým domovem a nahradila jim nemožnost pravidelného dojíždění a obstarávání si denních potřeb jako je především jídlo v domě svých rodičů, kteří dosud získávali finanční příspěvky na podporu zajištění svých dětí od vlády. Očekávání studentů být zaopatřeni se tak od vlády přesunula na univerzity, jejichž vládní příspěvky, sloužící primárně k pokrytí akademického zajištění studentů, graduálně klesají především od roku 2000 (Burger 2016), a nejsou tak dle slov rektorů schopny pokrýt očekávání studentů. Tato další nesplněná očekávání přispěla k intenzitě a délce protestů, jimiž především utrpěly právě univerzity.

5.8 Rámování násilí a role odlišných životních zkušeností

Schéma č. 2: Interpretace násilí a jeho vztahu k hlavnímu rámci

Zdroj: Autorka

Jednou z klíčových stránek protestů je násilí, k němuž došlo na straně jak protestujících studentů, tak zasahujících složek jako je policie a soukromých bezpečnostních agentur, které v zemi často suplují roli policie. Během protestů došlo k obrovským ztrátám na majetku odhadovaných až na R800 milionů (téměř 1,5 mld. Kč, My Broadband 2016) jen pro univerzity. Do odhadů nejsou započítány škody na osobním majetku (nejčastěji automobily zaměstnanců

univerzit), osobní ztráty studentů, kterým nebylo umožněno dokončit semestr kvůli uzavření univerzit či je komplikace s jeho dokončením stály další finanční výdaje (noviny hovoří o 1 milionu studentů). Především však nejsou do odhadů škod zahrnuty těžko vyčíslitelné ztráty na lidských životech, ke kterým došlo jak na straně studentů, tak zasahujících složek, zaměstnanců univerzit⁵⁴ i civilistů, a dále škody na zdraví jak fyzickém, tak psychickém (Rozhovor 5).

Interpretační rámec praktik protestujících studentů je prodloužením dvou výše popsanych rámců, antagonistického rámce a viktimizačního (Schéma č. 2). Násilí je ospravedlňováno jako jediný efektivní způsob dosažení cílů po dlouholeté ignoraci ze strany univerzit a vlády na upozorňování na existující problémy studentů (Maduna 2015). Násilné protesty jsou tak interpretovány jako nevyhnutelná a rovněž obranná reakce způsobená epistemickým násilím na studentech páchaným systémem (Rozhovor 2, 3, 5). Zde dochází k propojení s viktimizačním rámcem. „Typicky zainteresovanou stranou na univerzitě jsou studenti. Přijali jsme rozhodnutí, v dalším kroku se s námi sešli zástupci univerzity a řekli, že neexistuje žádný způsob, jak se toto [navýšení poplatků] dá změnit a že to není prakticky uskutečnitelné. Jedinou možností pro nás bylo uspořádat protestní akci. Byli jsme velmi mírumilovní, ale to, co jsme zažili, bylo zstrašování ze strany univerzity a státu. Šlo o jasnou kolaboraci mezi policií a univerzitou, která pokračuje dodnes. Zastrašují vybrané studentské vůdce.“ (Rozhovor 5). Studenti, již se dopustili násilí, jsou vykreslováni jako oběti vyprovokované jak lhostejností diskriminačního systému, tak zasahujících bezpečnostních složek, kteří se rovněž prokazatelně dopustili na studentech fyzického násilí. Kontroverzní akce studentů jsou poté samotnými protestujícími studenty interpretovány jako reakce na provokaci a sebeobrana, což samotné studenty staví do role obětí systému.

Násilí, ke kterému během protestů došlo především na straně studentů, je

---

⁵⁴ V říjnu 2016 zemřeli na kampusu CPUT (Cape Town University of Peninsula) v Bellville dva strážníci, kteří byli zamčeni v hořící budově.

jednou z nejkontroverznějších otázek a z veřejného diskurzu lze říci, že komplikuje pozitivní postoj nezúčastněných k hnutí. Znovu lze narážme na výše popsaný rámeček odlišných životních zkušeností bránících plnému porozumění situace protestujících studentů. Dotazovaní studenti nacházejí limit své empatie v teoretické rovině, avšak kvůli nedostatku vlastních zkušeností s obdobnou situací nejsou schopni překonat hypotetickou fázi formování svého názoru. Ten je tak založen na idealismu odsuzujícím násilí jakožto nepřijatelného způsobu boje za cíle jako je bezplatné vzdělání. „Ty problémy jsou validní a něco se s tím musí udělat. Ale já nevěřím v benzínové bomby a nerespektování policie“ (Rozhovor 8).

Limitem neangažujících se studentů je tak znovu sympatie založená na předpokladu rigidity byrokratických struktur bránící změně či na předpokladu frustrace protestujících studentů čelícím diskriminujícímu systému. Avšak tyto předpoklady se pohybují v hypotetické rovině, což je nakonec nedostatečným faktorem pro změnu názorové pozice (viz výše rámeček odlišné životní zkušenosti). Jak ukazuje úvodní část kapitoly, problémy, které hnutí vneslo do veřejného diskurzu, jsou neparticipujícími studenty považovány za platné a protesty jsou z tohoto pohledu legitimní. Avšak jejich forma, která je spojena s obtížně přijímaným násilným vyjádřením, je pravděpodobně nejproblematictější faktorem bránícím konečnému sladění rámců mezi protestujícími a nemobilizovanými studenty. To v konečném důsledku brání širší participaci. „To je jeden z důvodů, proč je pro mě tak obtížné participovat. Protože tohle není moje životní zkušenost, moje je ta privilegovaná. Takže to, že ostatní lidé jsou naštvaní a emocionální, a to že se věci vymkly kontrole, to dává smysl, naprosto. Já sám jsem naštvaný a frustrovaný celou situací a tím, jak věci jsou a cítím pochopení pro tyto lidi, ale to je na míle daleko od skutečné životní zkušenosti, kterou mám já“ (Rozhovor 7).

6. Sladění a nesladění rámců mezi #FeesMustFall a neprotestujícími studenty

Námětem této kapitoly je přehledně představit nálezy předchozí analytické kapitoly a diskutovat je s relevantní literaturou teorie rámování. Tato kapitola vyzdvihne procesy sladování (zesílení, propojení, rozšíření, transformace) rámců identifikované v předchozí kapitole a postaví konkrétní empirické příklady proti teorii, která se především opírá o zásadní texty Davida Snowa et al. Kapitola rovněž krátce shrnuje momenty, kde ke sladění rámců dochází a kde bylo sladění neúspěšné.

Následující část slouží jako krátké shrnutí rámců, u kterých ke sladění dochází a jejichž interpretace se rozcházejí. Prvním rámcem, který je nutno zmínit, je vnímání příčin protestů a vzniku hnutí. Sladění, ke kterému zde dochází, je klíčové z mnoha důvodů. Je svým způsobem, vzhledem k charakteru skupin dotazovaných jedinců, pro tento výzkum esenciální. Umožňuje také zkoumat nejen proč rámce nerezonují jedincům, kteří jsou obecně negativně naladění proti aktivitám hnutí, ale proč se aktivně nezapojili ti, jež protesty a aktivity hnutí považují vzhledem k jejich obsahu nejen za validní a legitimní, ale i za potřebné. Tito studenti rovněž vyjadřují souhlas s „nově“ získaným statutem vzděláním, transformovanou hodnotou, kterou vzdělání udělili členové hnutí. S tím rovněž související roli poplatků, jež jsou onou překážkou bránící dosažení vzdělání, jež má moc změnit život a přerušit kruh chudoby, ve kterém mnozí prospektivní studenti/absolventi univerzit žijí. V tomto ohledu si nemobilizovaní studenti uvědomují existenci širších sociálních důsledků spojených s přístupem ke vzdělání. Sladění rovněž panuje mezi oběma skupinami v přístupu k nápravě celé situace, kterou není jen snížení či zrušení poplatků. Zmíněné širší sociální důsledky se totiž týkají celé země a její náprava je zodpovědností každého. Je do jisté míry pochopitelné, že největší očekávání se upínají k vládě, která dle názoru obou dotazovaných skupin svému úkolu nedostála.

Ačkoli tedy na obou stranách dochází k výraznému sladění esenciálních interpretačních rámců, existuje rovněž řada interpretací, v nichž se obě skupiny zásadně rozcházejí a které staví podstatné překážky mobilizaci. Příkladem je šíře problémů, které hnutí zařadilo do své agendy. U protestujících studentů lze vysledovat tzv. heroizační rámec, kterým interpretují své nasazení. Tento rámec lze rovněž zaznamenat u interpretace násilí, ke kterému při protestech došlo. Protestující studenti, „nepochopení hrdinové společnosti“, se rovněž stylizovali do obětí (viktimitizační rámec; schéma č. 2). Ačkoli si nemobilizovaní studenti uvědomují na hypotetické úrovni intenzitu situace, jejich porozumění je limitováno jejich vlastní pozicí (viz dále) a ani jeden ze zmíněných rámců u nich nerezonuje. Dalším neúspěšným bodem byl efekt rámovací strategie rozšíření, kterou hnutí rozšířilo svou agendu, jež se u pozitivně naladěných studentů ukázala jako kontraproduktivní. Došlo k rozmělnění primárních cílů a dotazovaní studenti zmiňují, že ztratili přehled o tom, co je vlastně cílem hnutí. Nedostatek vedení a struktury (který shodně považují za negativum obě dotazované skupiny) uvnitř hnutí k tomuto nejasnému veřejnému obrazu přispěl a vytratila se jasně formulovaná a externě směřovaná komunikace.

Je nutné povšimnout si, že škála aktérů, důsledek rámovacích strategií propojení a rozšíření, jimž je přičítána vina za způsobení situace, jež k protestům vedla, je u těchto protestujících studentů o něco vyšší a jinak rámovaná. Vláda sice stále okupuje přední místa na seznamu viníků, avšak její role se mění. Hlavní nepřítelem je systém, jehož je vláda jen prostředníkem. Není však považována za oběť, nýbrž za „spolupachatele“ systému. Tento systém je uvažován v ekonomických hranicích, a je jím tedy kapitalismus, který je rovněž systémem globálním (hnaným západními institucemi jako Mezinárodní měnový fond či Světová banka, kterému se jihoafrická vláda propůjčila s přijetím programu GEAR již v roce 1996). Z tohoto systémového antagonismu se rodí antikapitalismus, který je zastřešujícím hlavním rámcem rétoriky protestujících studentů.

Hlavní rámce slouží jako obecné symbolické rámce, jež kulturně rezonují vlastním historickým milníkům. Jsou obvykle konstruovány tak, aby pracovaly analogicky k lingvistickým kódům, tak že poskytují mluvnici, která diktuje a syntakticky spojuje formy či události ve světě (Swart 1995: 466; Snow a Benford 1992: 138). Napříč tímto textem mluví autoři o hlavním rámci jako vědomě, ba snad záměrně vytvořeném rámci. V případě hnutí #FeesMustFall se však zdá, že se tento rámec vyskytuje ve výpovědích protestujících studentů spíše bezděčně, spíše se prolíná jejich výpověďmi jako jemná linka. Snow a Benford ve svém textu rovněž terminologicky pojmenovávají moment, kdy v předchozí analytické kapitole nedochází ke sladění hlavního rámce, antikapitalismu, s nemobilizovanými studenty. Slovy této analýzy jde o odlišné životní zkušenosti, kvůli kterým těmto studentům antikapitalismus jako věrohodná interpretace nerezonuje. Snow s Benfordem (2000: 141) tento moment nazývají „vypravěčskou věrností“.

Antikapitalismus jakožto hlavní, zastřešovací, rámec rétoriky protestujících studentů atakuje sociální nerovnosti a jejich důsledky. Právě s ohledem na tyto důsledky je nutno nahlédnout nerovnosti i na dalších rovinách, než je materialismus⁵⁵. Tímto námětem se zaobírá symbolický interakcionismus, který „osvětluje rozličné manifestace a kontexty nerovnosti na mikro, každodenní úrovni sociálního života. (...) Symbolická vyjádření sociální moci často reprodukuje stratifikaci způsoby, které snižují potenciální participaci jedinců v jednáních, které přímo cílí na jejich materiální blahobyt.“ (Snow a Anderson 2001: 395, 397). Jinými slovy, žít na nižším konci sociálních hierarchií často znamená nejen žít s menšími životními šancemi ve smyslu příjmu, vzdělání a zdravotní péče, ale rovněž snášet často nepřátelsky korelované symbolické útoky na sebeúctu a výkonnost (Snow a Anderson 2001: 399). V tomto symbolickém světle je nutno nahlédnout antikapitalismus ve výpovědích protestujících studentů. Tato generace je generací Mandelova duhového národa, které byla slíbena spravedlivá budoucnost bez historických křivd, které však vláda

---

⁵⁵ Viz rovněž Versteegen (2001)

Afrického národního kongresu (ANC) nedostála. Na tyto nenaplněné sliby a frustraci reagují studenti protestující jménem hnutí #FeesMustFall.

Vysvětlení, proč tento hlavní rámec nerezonuje u nemobilizovaných studentů, kteří s legitimitou protestů souhlasí leží v jiném rámci, jenž je klíčovým faktorem, který pravděpodobně v makro perspektivě ovlivňuje víc než jen mobilizační úspěchy hnutí #FeesMustFall (viz dále). Jsou to odlišné životní zkušenosti způsobené masivními sociálními nerovnostmi, které v zemi panují. Životní zkušenosti studentů v obou dotazovaných skupinách jsou tak výrazně jiné, že pozastavují vzájemné porozumění na hypotetické úrovni a zabraňují vyjádření skutečné empatie (jejich limitem je vyjádření sympatie). Tito studenti mají ze své ekonomické pozice jiný vztah k systému, který nevnímají antagonisticky, jsou totiž beneficianty tohoto systému. Z těchto důvodů u nich antikapitalismus nerezonuje. Masivně odlišné životní zkušenosti tak ve své podstatě zabraňují sladění interpretačních rámců a následné mobilizaci. Antikapitalismus pro ně totiž postrádá „vypravěčskou věrnost“ (Snow a Benford 2000: 141).

Následující část diskutuje rámovací procesy partikulárně relevantní pro předchozí analytickou kapitolu. Zesílením rámce rozumíme „vyjasnění a oživení interpretativního rámce, jenž se týká partikulárního tématu, problému či řady událostí“ (Snow et al. 1986: 469). Napříč analýzou si lze povšimnout identifikace zesílení rámce na několika místech. Snow et al. Rozlišují mezi zesílením hodnot a přesvědčení. „Hodnoty mohou být konstruovány jako způsoby organizace či stavy existence hodné ochrany a podpory“ (ibid).

Vysvětlení snah ochrany a podpory partikulárních hodnot hnutím leží v jejich úsilí „redefinovat veřejný obraz hnutí jako sloužící nejlepším zájmům země, částečně skrze revitalizaci toho, co sami vidí jako atrofické hodnoty jako například právo napravit křivdy a vyjádřit nesouhlas“ (ibid). Takovou křivdou je v případě hnutí #FeesMustFall právo na vzdělání. Cestou této nápravy se nejprve mělo stát snížení poplatků (*fees must fall*), jež bylo dále vygradováno na požadavek bezplatného vzdělání. Jak bylo zmíněno výše, hnutí se skrze zesílení rámců snaží redefinovat svůj veřejný obraz jako hnutí sloužící nejlepším zájmům

společnosti. Tato vnější redefinice zároveň slouží jako vnitřní sebe-identifikace, vyjádření toho „kdo jsme“. Toto vyjádření, které lze terminologicky nazvat zesílením rámce, lze nalézt v heroizačním rámci hnutí #FMF legitimizujícím násilí.

Zesílení hodnot lze rovněž nalézt ve veřejné eskalaci emocionálních vazeb mezi protestujícími studenty a outsourcovanými pracovníky kampusů. Takové zesílení zde posloužilo legitimizaci přijetí materiálně levicové agendy, což je rétorikou klasických autorů této politické větve boj proti vykořisťování dělnické třídy, a zároveň posloužilo rozšíření potenciálních příznivců a pomohlo dále vyprofilovat hnutí jako ochránce marginalizovaných a utlačovaných. Jako další nástroj této profilace lze rovněž detekovat užití marxistické rétoriky, což dále souvisí s transformací globálního rámce (viz dále).

Snow et al. (1986) rozlišují mezi zesílením hodnot a přesvědčení. Zesílení přesvědčení Snow et al. (ibid) definují dle (Bem 1970: 4) jako „předpokládané vztahy ‚mezi dvěma věcmi nebo mezi nějakou věcí a její charakteristikou‘“ a jako příklad uvádí předpoklady, jež se staly spíše frázemi jako bůh je mrtvý, druhý příchod je blízko, kapitalisti jsou vykořisťovatelé či černá je krásná. Takovým předpokladem a frází je samotný název hnutí FeesMustFall. Jak píše Koubek (2012), „[p]říkladem takového zesílení rámce pak může být i vytvoření chytlavé fráze, která vystihuje cíle a podstatu hnutí, či slogan jako marketingového produktu, nyní však s cílem prodat ideu sociálního hnutí (Noakes a Johnston 2005).

Dle Snowa et al. (1986: 470) jsou přesvědčení konstruována jako ideové elementy, které kognitivně podporují, či brání akci v honbě za žádoucí hodnotou.“ Snow et al. (ibid) dále popisují pět typů přesvědčení vyskytujících se literatuře sociálních hnutí. (1) dříve diskutovaná přesvědčení o vážnosti tématu, problému či zpochybňované křivdě; zde lze poukázat na opakované protesty na kampusech ekonomicky slabších univerzitách, kterým se nedostalo pozornosti až do zapojení prestižních a privilegovaných univerzit jako UCT či Wits. (2) přesvědčení o původu příčiny či viny; s ohledem na výsledky analytické kapitoly lze

konstatovat, že hlavním viníkem je zde kapitalistický systém (viz výše), a to především v globálním slova smyslu. (3) stereotypní přesvědčení o protivnících či cílech vlivu; zde lze pravděpodobně znovu poukázat na vládu, jakožto ztělesnění systému a vykořisťující západ představující globální systém, kapitalismus. (4) přesvědčení o pravděpodobnosti změny nebo efektivitě kolektivní akce; víra v sílu jednoty a odhodlání nasadit i život (viz heroizační rámec) je příkladem tohoto typu přesvědčení. (5) přesvědčení o nutnosti a patřičnosti postavit se něčemu; část diskutující interpretaci násilí v analytické kapitole (viz příloha 1) je patrně nejlepším příkladem demonstrující tento typ přesvědčení v rozhovorech s protestujícími studenty.

Propojení rámců dle Snowa et al. (1986: 467) odkazuje k vazbě mezi dvěma či více ideologicky kongruentními, avšak strukturálně nepropojenými rámci týkající se partikulárního tématu či problému. Jde o uskupení jedinců, kteří sdílí podobné křivdy a atributní orientace, ale postrádají organizační zázemí pro vyjádření nespokojenosti a pro jednání za účelem dosažení svých zájmů. Gerhards a Rucht (1992 dle Snow a Benford 2000: 618) dodávají, že „čím větší šíře problémů pokrytých rámcem, tím větší šíře sociálních skupin, které mohou být adresovány tímto rámcem, a tím větší mobilizační kapacita rámce.“ Možná právě z tohoto důvodu se Snow s Benfordem (2000: 624) domnívají, že propojení patří k nejčastěji užívaným rámovacím strategiím. Kvantitativně nahlédnuto, tento předpoklad se zdá se nepotvrzuje v tomto případě. Nejfrekventovanější strategií se zdá být zesílení rámce, což lze přičíst jiné hypotéze, a to že právě zesílení rámce je obzvláště důležité pro „hnutí, která jsou či byla stigmatizována kvůli svým přesvědčím a/nebo hodnotám kontradiktivním jádrovým hodnotám dominantní kultury“ (Berbrier 1998 dle Snow a Benford 2000: 624).

Nicméně, navázání na agendu svého ideového i chronologického předchůdce hnutí #RhodesMustFall, zařazení tématu dekolonizace lze optikou teorie rámování nazvat právě propojením rámců. Nejde v tomto případě ani tak o nedostatek organizační základny, ale spíše o přesun této základny. Protože procesy sladování rámců nejsou vzájemně exkluzivní, lze za propojení rámců

považovat i absorpci agendy outsourcovaných pracovníků, jejichž nespokojenost se dosud nepřetavila v založení hnutí či organizace.

Nevýlučnost procesů sladování vede nevyhnutelně k vzájemným překryvům. K tomu dochází u absorpce agendy LGBT komunity hnutím. LGBT komunita s hnutím #FMF sdílí zásadní ideové elementy jako boj proti utlačovaným a diskriminovaným, avšak zájmy těchto dvou uskupení se dosud organizačně nepotkaly. Moment, kdy #FMF přijalo cíle LGBT komunity za své naznačuje, že došlo k propojení rámců⁵⁶. Na druhou stranu však se spojení materiálně levicového hnutí a kulturně levicové komunity zdá poněkud nahodilé⁵⁷ cílům hnutí #FeesMustFall a přibližuje se tak k definici rozšíření rámce, která říká, že sociální hnutí „může rozšířit své hranice primárního pracovního rámce tak, aby zahrnuje zájmy a názory, které jsou spíše nahodilé jeho primárním zájmům, ale mají značnou důležitost pro potenciální příznivce. Ve skutečnosti se hnutí snaží rozšířit pole svých příznivců vykreslením svých cílů a aktivit jako účastných či kongruentních s hodnotami či zájmy potenciálních příznivců“ (Snow et al. 1986: 472). Lze v tomto spojení nalézt obdobu příkladu, který uvádí Snow et al. (ibid) při popisu aktivit Austin Peace and Justice Coalition, kteří za účelem rozšíření pole svých příznivců na rasové a etnické minority, zařadili do svého programu podporu sociální spravedlnosti nenásilnou konfrontací rasismu, sexismu a všech forem diskriminace a oprese.“ Touto optikou lze nazřít i propagaci feminismu, emancipace a obecně upřednostňování potřeb žen v agendě hnutí #FMF jako rozšíření rámce (Rozhovor 3, 4).

Transformace rámce zahrnuje změnu od fatalismu či sebeobviňování k obviňování struktury, od obviňování oběti k obviňování systému (Snow et al. 1986: 474). Snow et al. rozlišují mezi transformací specifické oblasti a globálních interpretativních rámců. „Oblast, dosud považována za samozřejmou je přerámována jako problematická a vyžadující nápravu. V jiném případě může

---

⁵⁶ Je ovšem nutné připomenout, že tato rámcová strategie nepřinesla žádoucí výsledky (viz Snow a Benford 2000: 625).

⁵⁷ Srovnej Swart (1995: 468): „Hlavní rámec, ačkoli široce definuje a podtrhuje sociální téma, naproti tomu omezuje typ hnutí, které by mohlo vhodně využít. Tedy, hlavní rámec alespoň částečně podmiňuje typy hnutí, které by se mohly kolem něho shluknout.“

oblast nazírána normativně či přijatelně být přerámována jako nespravedlivá ospravedlňující změnu (ibid). Takovou oblastí jsou v rozhovorech se studenty poplatky, jež svou výší a důležitostmi ovlivňují dosažitelnost terciárního vzdělání. Jak je bližší vysvětleno v analytické části práce, poplatky získaly novou roli, došlo k transformaci jejich důležitosti a hodnoty, v souvislosti s čímž došlo i k transformaci role vzdělání, které je nově nahlíženo jako „cesta ven“. Poplatky, které jsou potenciální překážkou v cestě za vzděláním, nejsou dále považovány za přijatelné, ale nespravedlivé a diskriminační.

Klíčovým nálezem analýzy rozhovorů je však proces transformace globálního rámce. Transformace rámce je konečně dle mnoha autorů sociálních hnutí klíčovým předpokladem samotného vzniku sociálních hnutí. „Vznik významného sociálního hnutí vyžaduje revizi způsobu, jakým se lidé dívají na nějaký problematický aspekt jejich života, a dále ho nevidí jako smůlu, ale jako nespravedlnost“ (Turner 1969 dle Snow 1986: 466; viz také Snow a Benford 2000: 615). Snow et al. (1986: 466) dále odkazují k McAdam (1982), který mluví o kognitivním osvobození. Gamson et al. (1982) naznačuje, že rebelie proti autoritám je částečně závislá vytvoření a přijetí rámce nespravedlnosti, způsobu interpretace, který definuje akce systému autority jako nespravedlivé a zároveň legitimizuje neposlušnost.“ Všechna tato pozorování podporují názor, že problematickou není přítomnost či absence křivd, ale způsob, jakým jsou interpretovány a následná produkce a difúze těchto interpretací (ibid; viz Snow a Benford 2000: 615).

Tato esencialita transformativního rámce pro samotný vznik hnutí představuje argumentační linku pro označení a vnímání antikapitalismu jako hlavního rámce #FeesMustFall. Obviňování systému, který má v Jižní Africe stále kořeny v apartheidu, je konečně jen odrazem globálního systému, neoliberálního kapitalismu, který účastníci protestů chtějí změnit. Komplexnost tohoto rámce, který svou kapacitou nabývá role hlavního rámce, odpovídá Snowově definici (1986: 475), která o globální transformační rámec popisuje jako: „význam základního ukotvení, které je zakořeněno ve vyvrácení jednoho diskurzivního

universa jiným a přidruženými pravidly a gramatikou, které spojují věci dohromady (dle Heirich 1977; Snow a Machalek 1983).

7. Závěr

Říjen 2016, UKZN, Durban. Média pravidelně informují o konfliktech mezi studenty a policií a soukromými bezpečnostními složkami. Přednášky a zkoušky jsou narušeny a rušeny. Sami studenti se obávají o svou bezpečnost v prostorách kampusu. Jen nedávno byla vypálena kantýna přímo uprostřed kampusu a žhářské incidenty narůstají. Protestující studenti tvrdí, že za vypálením kantýny stojí univerzita, která požár založila úmyslně, aby z něj mohla obvinít, a poškodit tak hnutí #FeesMustFall. Univerzitní kampus je pokryt sutinami a všude lze vidět pozůstatky intenzivních bojů mezi studenty a bezpečnostními složkami. Škody sčítají jak vedení university, její zaměstnanci i studenti. Námětem protestů je teď už i obrana proti zneužívání policejních sil a transparenty protestujících studentů hlásají slogany jako „Jsem tu, abych studoval, ne byl postřelen.“ či „Sestřelte poplatky, ne nás.“ Protestující studenti obviňují univerzitu ze zneužití moci a mnohonásobná ublížení na zdraví. Bezpečnostní agentury najaté univerzitou se však hájí, že pouze reagovaly na provokaci a bránily se proti kamenům a skleněným lahvím vržených rozběsněnými studenty. Kolem protestů tak nevyhnutelně vyvstávají otázky jako „kde je pravda?“ Zneužilo vedení univerzity skutečně svou moc proti svým studentům? Má univerzita právo zjednat pořádek na svém území za cenu fyzického konfliktu? Je násilí legitimní cesta pro dosažení cíle, pokud se zdá, že vše ostatní selhalo? Jsou protestující studenti oběťmi, nebo delikventy? Takové otázky si kladou jak protestující studenti, tak i ti, kteří se protestů nezúčastnili. Odlišnost odpovědí, ke kterým dochází, je poté klíčovým aspektem jejich dalšího postoje k protestům.

Jaké interpretační rámce využívají protestující studenti sjednocení pod jménem #FeesMustFall? Kde se tyto interpretační rámce rozcházejí se studenty, jež jejich motivy považují za validní, avšak v protestech neparticipují? Slovy teorie rámování, k jakým slad'ovacím procesům mezi těmito skupinami dochází a co je klíčovým bodem rozporu? Na tyto otázky odpovídá pomocí kvalitativní analýzy rozhovorů, stavící na zakotvené teorii, analytická část této práce.

Jak je naznačeno výše, legitimita a validita protestů není všeobecně problematickým faktorem z pohledu protestujících i neprotestujících studentů. Nemobilizovaní studenti sdílí nutnost vyjádření nespokojenosti se současným režimem a stavem věcí. Vnímají shodně roli, kterou vzdělání hraje v životech mladých lidí, a to především těch ekonomicky znevýhodněných. V souvislosti s tím si uvědomují, jakou překážku představují poplatky a jejich narůstající výše pro dosažení univerzitního vzdělání.

Sladění, k němuž dochází u těchto rámců, je zásadní pro další postup, avšak není dostačující pro mobilizaci těchto jedinců. Mobilizační úspěchy naopak komplikuje řada rámců, v jejichž interpretaci se obě skupiny významně rozchází. Dotazovaní studenti, jež svou podporu nevyjadřují aktivně, se od protestů naopak distancují a shodují se, že problematickým pro ně není obsah protestů, avšak jejich forma. Násilný rozměr protestů se stal silně kompromitujícím faktorem v očích veřejnosti, astronomické škoda na majetku, množství zraněných a několik mrtvých, které se staly obětí vyhrocených protestů, poskvrnily boj za dostupné vzdělání. Síla motivace zvrátit současné uspořádání, ve kterém jsou ekonomicky znevýhodnění studenti, typicky černoši a barevní, téměř zbaveni možnosti na změnu své životní situace, se nakonec zdá klíčovou pro aktivní zapojení se do protestů. Připisování viny vládě za způsobení této situace je společným znakem obou skupin a obecně rezonuje napříč mediálním diskurzem. Vlastní interpretace tohoto obvinění a její ne/sladění je však stěžejní pro otázku participovat, či neparticipovat.

Vláda v očích protestujících studentů není hlavním viníkem, je reprezentantem globálního ekonomického systému, globálního kapitalismu. To je primárně systém, proti němuž protestující studenti bojují. Vládu a stejně tak univerzity viní za zaprodání se tomuto systému spoluprací s ním. Protesty #FeesMustFall bojují proti jihoafrickému uspořádání. Systému, který je však pouhou reflexí kapitalistického mechanismu. Ačkoli dotazovaní studenti, kteří se protestů nezúčastnili, vnímají nezbytnost změny a nápravy současného uspořádání, antikapitalistický rámec pro ně nerezonuje. Klíčovou příčinou jsou

masivní sociální rozdíly, které jsou pro Jižní Afriku charakteristické a které jsou podpořeny právě kapitalistickým systémem. Vzájemná odlišnost životních zkušeností protestujících a neprotestujících studentů zabraňuje těm druhým soucítit s těmi prvními. Vzdálenost na pomyslné socio-ekonomické ose vytváří v důsledku bariéru pro vzájemné poznání, a komplikuje tak porozumění jednání protestujících studentů ze strany těch neprotestujících. Jinými slovy, neúspěšné sladění antikapitalistického rámce je tak podmíněno odlišnou interpretací vztahu k systému, která vychází z výrazně odlišných životních zkušeností, jež jsou v kruhové logice podmíněny socio-ekonomickým postavením ve společnosti. Slovy Snowa a Benforda (2000: 141), antikapitalismus pro neprotestující studenty postrádá „vypravěčskou věrnost“, což je klíčový aspekt mobilizace. Zde lze spatřovat prostor pro další výzkum, protože ačkoli je vypravěčská věrnost zásadním konceptem pro výzkum mikromobilizace, je zároveň význačně neprobádaným územím.

Kapitalistický systém a jeho extrémní důsledky ve formě masivních sociálních nerovností vytváří v Jižní Africe socio-ekonomickou hierarchii, jež svou formou rozvíjí rasistickou hierarchii apartheidu a využívají jí vytvořené základy. Ať už je rasismus v dnešní Jižní Africe stále přítomný či ne, zřejmé je, že je silně doprovázen antikapitalistickým duchem, který navazuje na jím vytvořené společenské struktury minulého století. Antikapitalismus se zdá se zakořenil v těchto strukturách a reprodukuje rasovou hierarchii skrze socio-ekonomické aspekty. Rasismus se zdá se neprojektuje do motivů a interpretací současné generace studentů. Ti mnohem výrazněji vnímají sociální rozměr společnosti, který je v Jižní Africe všudypřítomný. (Nejen) na protestech #FeesMustFall lze pozorovat přetavení odporu proti rasismu v antisystémový protest.

Současné napětí mezi bílými a černošskými obyvateli země lze mnohem lépe interpretovat marxistickou optikou, dle níž materiální základna ovlivňuje sociální vztahy. Zprofanovaný výraz privilegium, který má v Jižní Africe jistě dlouhou historii není již odkazem na privilegia rasy, ale perspektivou marxismu odkazuje ke společenským nerovnostem. Rozklížená jihoafrická společnost je

v tomto kontextu pouhou reflexí sociálně-ekonomických důsledků kapitalismu a kopíruje představu otevřených nůžek. Ty zabraňují vytvoření silné společnosti a spravedlivého státu stojící na národní solidaritě a soudržnosti. Nestabilitu Jižní Afriky lze tak přičítat globálnímu systému kapitalismu, jehož je země součástí.

Strukturální hledisko rozvíjející Marxovu perspektivu nabízí i teorie napětí. Ta se soustředí na vysvětlení příčin kolektivního jednání a sociálních hnutí. Stěžejním implicitním předpokladem této teorie je, že pokud jsou instituce stabilní, kolektivní jednání je nepravděpodobné. Pokud jsou však instituce v napětí či v nich dojde k rozpadu (*breakdown*), vyplývající sociální dezorganizace a snížená sociální kontrola pravděpodobněji zastřeší kolektivní jednání ve formě trendů, bláznění, demonstrací, rebelií, hnutí a revolucí (Buechler 2007). Snow a Moss tento předpoklad formulují následovně: „[n]apětí (*strains*) jsou podmínky, trendy nebo události, jako je například ekonomické strádání či násilí, které mobilizují křivdy motivující nepokojné kolektivní jednání“ (Snow a Moss 2016: 549). Ekonomické strádání a psychologické násilí (Rozhovor 5) způsobené graduálně narůstající výší poplatků za univerzitní vzdělání lze bez pochyby (jak je ukázáno v analytické části) vnímat jako faktor pro mobilizaci křivd, jež podnítilo protesty #FeesMustFall. Nedávné studie pracující s teorií napětí ukázaly, jak strukturální podmínky, jako například relativně vysoká úroveň sociálních nerovností (!) a ekonomický úpadek, generují opoziční rámce, jež mohou produkovat vysoký stupeň extra-institucionálního chování (Snow a Moss 2016: 551). Emile Durkheim k tomuto tvrdí, že protože je společnost charakterizována sociální integrací, napětí, které narušuje chod a integraci normativního sociálního života, produkuje křivdy a korespondující deviantní chování. Durkheimův poznatek lze tak ztotožnit s výše formulovaným argumentem, který viní kapitalismus ze slabé sociální integrity jihoafrické společnosti. Teorie napětí ve svém důsledku propojuje marxistický strukturalismus se socio-psychologickým hlediskem.

Teorie rámování, jejímiž průkopníky jsou David Snow s Robertem Benfordem, se naproti tomu soustředí na podmínky mikromobilizace⁵⁸ optikou sladování rámců. Teorie tak operuje na individuální (mikro) úrovni. Výzkum protestů #FeesMustFall byl soustředěn na identifikaci rámců, k jejichž sladění mezi protestujícími studenty a pozitivně naladěnými, avšak neparticipujícími studenty, došlo a nedošlo. Ačkoli lze antikapitalismus považovat za klíčový rámeček, příčiny neúspěšné mobilizace konstituují mnoho dílčích rámců analyzovaných v jádrové části práce. Odpovědi, jež tento výzkum přinesl, však patrně otevírají řadu nových otázek, jejichž odpovědi jsou za hranicemi možností této práce.

---

⁵⁸ Blíže Ward (2015)

8. Prameny a literatura

ANDERSON, Leon a SNOW, David A. Inequality and the Self: Exploring Connections from an Interactionist Perspective. *Symbolic Interaction* [online]. 2001, 24 (4), 395-406 [cit. 2018-05-12]. DOI: 10.1525/si.2001.24.4.395. ISSN 0195-6086. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1525/si.2001.24.4.395>

BENFORD, Robert D. An Insider's Critique of the Social Movement Framing Perspective. *Sociological Inquiry* [online]. 1997, 67 (4), 409-430 [cit. 2017-07-02]. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1997.tb00445.x. ISSN 0038-0245. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-682X.1997.tb00445.x>

BENFORD, Robert D. Frame Disputes within the Nuclear Disarmament Movement. *Social Forces* [online]. 1993, 71 (3), 677-701 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1093/sf/71.3.677. ISSN 0037-7732. Dostupné z: <https://academic.oup.com/sf/article-lookup/doi/10.1093/sf/71.3.677>

BENFORD, Robert D. a HUNT, Scott A. Dramaturgy and Social Movements: The Social Construction and Communication of Power. *Sociological Inquiry* [online]. 1992, 62 (1), 36-55 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1992.tb00182.x. ISSN 0038-0245. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-682X.1992.tb00182.x>

BENFORD, Robert D. a SNOW, David A. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* [online]. 2000, 611-39 [cit. 2017-05-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/223459>.

BENFORD, Robert D. Master Frame. SNOW, David A., Donatella DELLA PORTA, Bert KLANDERMANS a Doug MCADAM, ed. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2013, 2013-01-14 [cit. 2017-05-13]. DOI: 10.1002/9780470674871.wbepm126. ISBN 9781405197731. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/9780470674871.wbepm126>

BERBRIER, Mitch. "Half the Battle": Cultural Resonance, Framing Processes, and Ethnic Affectations in Contemporary White Separatist Rhetoric. *Social Problems* [online]. 1998, 45 (4), 431-450 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.2307/3097206. ISSN 00377791. Dostupné z: <https://academic.oup.com/socpro/article-lookup/doi/10.2307/3097206>

BERBRIER, Mitch. Making Minorities: Cultural Space, Stigma Transformation Frames, and the Categorical Status Claims of Deaf, Gay, and White Supremacist Activists in Late Twentieth Century America. *Sociological Forum* [online]. 17 (4), 553-591 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1023/A:1021025307028. ISSN 08848971. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1023/A:1021025307028>

BOOYSEN, Susan, ed., 2016. *Fees Must Fall: Student revolt, decolonisation and governance in South Africa*. Johannesburg: Wits University Press. ISBN 978-1868149858.

BUECHLER, Steven M. Social Movements, Strain and Breakdown Theories of. RITZER, George, ed. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* [online]. Oxford, UK: John Wiley & Sons, 2007, 2007-02-15 [cit. 2018-05-18]. DOI: 10.1002/9781405165518.wbeoss169. ISBN 9781405124331. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/9781405165518.wbeoss169>

Burger, Philip. The financing of higher education in South Africa. *Center for Sustainable development* [online]. 22 září 2016 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://csd.columbia.edu/2016/09/22/the-financing-of-higher-education-in-south-africa/>

CHARMAZ, Kathy. *Constructing grounded theory*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2006. ISBN 978-0-7619-7352-2.

COE, Anna-Britt. Pushing Back and Stretching: Frame Adjustments Among Reproductive Rights Advocates in Peru. *Mobilization: An International Quarterly* [online]: 2011, 16 (4) 495-512 [cit. 2018-06-25]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/277997458_Pushing_Back_and_Stretching_Frame_Adjustments_among_Reproductive_Rights_Advocates_in_Peru

Contraband Cape Town. In: *Youtube* [online]. 20.08.2015 [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=sF3rTBQTQk4>

FERREE, Myra Marx a MILLER, Frederick D. Mobilization and Meaning: Toward an Integration of Social Psychological and Resource Perspectives on Social Movements. *Sociological Inquiry* [online]. 1985, 55 (1), 38-61 [cit. 2018-07-12]. DOI: 10.1111/j.1475-682X.1985.tb00850.x. ISSN 0038-0245. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-682X.1985.tb00850.x>

FERREE, Myra Marx a PUDROVSKA, Tetyana. Transnational Feminist NGOs on the Web: Networks and Identities in the Global North and South. FERREE, Myra Marx a Aili Mari Tripp, ed. *Global Feminism: Transnational women's activism, organising, and human rights* [online]. NY: NYP. 2006, 247-274 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287650683_Transnational_Feminist_NGOs_on_the_Web_Networks_and_Identities_in_the_Global_North_and_South

FERREIRA, Louise. FACTSHEET: Social grants in South Africa – separating myth from reality. Africa Check [online]. 2017 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://africacheck.org/factsheets/separating-myth-from-reality-a-guide-to-social-grants-in-south-africa/>

FINE, Gary, Alan. Public Narration and Group Culture: Discerning Discourse in Social Movements. JOHNSTON, Hank a Bert. KLANDERMANS. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 1995, 127-143

FINNEMORE, Martha a Kathryn SIKKINK. International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization* [online]. 52 (4), 887-917 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1162/002081898550789. ISSN 15315088. Dostupné z: http://journals.cambridge.org/abstract_S0020818398440608

GAMSON, William. Constructing Social Protest. JOHNSTON, Hank a KLANDERMANS, Bert. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 1995, 85-106

GAMSON, William, CROTEAU, David, HOYNES, William a SASSON, Theodore. Media Images and the Social Construction of Reality. *Annual Review of Sociology* [online]. 1992b, 18 (1), 373-393 [cit. 2018-05-23]. DOI: 10.1146/annurev.so.18.080192.002105. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.so.18.080192.002105>

GAMSON, William, FIREMAN, Bruce a RYTINA, Steven. 1982. *Encounters with unjust authority*. Homewood, IL: Dorsey Press.

GAMSON, William. *Talking politics*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1992a. ISBN 0-521-43062-3.

GOFFMAN, Erving. *Behavior in public places: notes on the social organization of gatherings*. 16. print. New York, NY [u.a.]: The Free Press [u.a.], 1966. ISBN 9780029119402.

HALL, Stuart. *Representation: cultural representations and signifying practices*. Thousand Oaks, Calif.: Sage in association with the Open University, 1997. ISBN 978-0761954323.

HAUPT, Adam. #ZumaMustFall: Whose hashtag is it anyway? *Thought Leader* [online]. 17 prosinec 2015 [cit. 2016-02-17] Dostupné z: <http://thoughtleader.co.za/adamhaupt/2015/12/17/zumamustfall-whose-is-it-anyway/>

HUNT, Scott A., BENFORD, Robert D., SNOW, David A. Identity Fields: Framing Processes and the Social Construction of Movement Identities.

Inequality and exclusion lie at the heart of the South African student protests. *Civicus*. 8 prosinec 2015 [cit. 2018-06-30] Dostupné z: <http://www.civicus.org/index.php/en/media-centre-129/news-and-resources->

127/2338-inequality-and-exclusion-lie-at-the-heart-of-the-south-african-student-protests

JENKINS, J. Craig. Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology* [online]. 1983, 9 (1), 527-553 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1146/annurev.so.09.080183.002523. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.so.09.080183.002523>

JANSEN, Jonathan D. *As by fire: the end of the South African university*. Cape Town, South Africa: Tafelberg, 2017. ISBN 9780624080305.

JENSON, Jane. What's in a Name? Nationalist Movements and Public Discourse.
JOHNSTON, Hank a Bert. KLANDERMANS. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 1995, 107-126

JOHNSTON, Hank a KLANDERMANS, Bert. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, c1995. ISBN 0-8166-2574-3.

JOHNSTON, Hank a KLANDERMANS, Bert. The Cultural Analysis of Social Movements. JOHNSTON, Hank a Bert. KLANDERMANS. *Social movements and culture*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press, 1995, 3-24

JOHNSTON, Hank a NOAKES, John A. *Frames of protest: social movements and the framing perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, c2005. ISBN 978-0742538078.

JOHNSTON, Hank. Theory, Method, and the Mechanis6-289 [cit. 2018-06-30]. DOI: m of Framing: Reflections on the Syrian Civil War and Palestinian Intifada. *Civil Wars* [online]. 2015, 17 (2), 2610.1080/13698249.2015.1070457. ISSN 1369-8249. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13698249.2015.1070457>

KETELAARS, Pauline. What Strikes the Responsive Chord? The Effects of Framing Qualities on Frame Resonance among Protest Participants. *Mobilization:*

An International Quarterly [online]. 2016, 21(3), 341-360 [cit. 2017-06-25]. DOI: 10.17813/1086-671X-21-3-341. Dostupné z:

<http://mobilizationjournal.org/doi/10.17813/1086-671X-21-3-341>

KLÍMA, Jan. *Dějiny Afriky: vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-189-7.

KOUBEK, Martin. *Zápas o uvozovky: interpretační rámce a repertoár jednání romského hnutí po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra politologie. 2012. 142 s. Vedoucí dizertační práce doc. PhDr. Ing. Ondřej Císař, Ph.D.

LANCASTER, Lizette. You only listen when I'm violent. *This is Africa*. [online]. 22 červen 2016 [cit. 2018-06-30] Dostupné z: <http://thisisafrica.me/listen-im-violent/>

LANGA, Malose. #Hashtag: An analysis of the #FeesMustFall Movement at South African universities. *CSV* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.csv.org.za/pdf/An-analysis-of-the-FeesMustFall-Movement-at-South-African-universities.pdf>

LARAÑA, Enrique., Hank JOHNSTON a Joseph R. GUSFIELD. *New social movements: from ideology to identity*. Philadelphia: Temple University Press, 1994.

LATERZA, V. a MANQOYI, A. Looking for leaders: Student protests and the future of South African democracy. *Daily Maverick* [online]. 6 listopad 2015 [cit. 2015-12-19] Dostupné z: <http://www.dailymaverick.co.za/article/2015-11-06-looking-for-leaders-student-protests-and-the-future-of-south-african-democracy/#.VnWtv1QrLIU>

LYSTER, Rosa. The Student Protests Roiling South Africa. *The New Yorker* [online]. 21 říjen 2016 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-student-protests-roiling-south-africa>

MADUNA, Lizeka. "Being a student in South Africa comes with so much frustration". *Daily Vox* [online]. 9 listopad 2015 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.thedailyvox.co.za/being-a-student-in-south-africa-comes-with-so-much-frustration/>

MAHR, Krista. South Africa's student protests are part of a much bigger struggle. *Washington Post* [online]. 23 září 2016 [cit. 2017-07-09]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/09/23/south-africas-student-protests-are-part-of-a-much-bigger-struggle/>

MAYER N. ZALD AND JOHN D. MCCARTHY a INTRODUCTION BY WILLIAM A. GAMSON. *Social movements in an organizational society: collected essays*. Pbk. ed. New Brunswick, U.S.A: Transaction Publishers, 1990. ISBN 9780887388026.

MCADAM, Doug., MCCARTHY, John D. a ZALD, Mayer. *Comparative perspectives on social movements: political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. New York: Cambridge University Press, 1996. ISBN 9780521485166.

MCADAM, Doug. Political Process Theory. SNOW, David A., Donatella DELLA PORTA, Bert KLANDERMANS a Doug MCADAM, ed. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2013, 2013-01-14 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1002/9780470674871.wbespm160. ISBN 9781405197731. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/9780470674871.wbespm160>

MCCAMMON, Holly. Beyond Frame Resonance: The Argumentative Structure and Persuasive Capacity of Twentieth-Century U.S. Women's Jury-Rights Frames. *Mobilization. An International Quarterly* [online]. 2009, 14 (1), 45-64. Dostupné z: <http://mobilizationjournal.org/doi/abs/10.17813/mai.14.1.yr2671812325362v>

MCCAMMON, Holly J., HEWITT, Lyndi a SMITH, Sandy. No Weapon Save Argument: Strategic Frame Amplification in the U.S. Woman Suffrage Movements. *The Sociological Quarterly* [online]. 2016, 45(3), 529-556 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1111/j.1533-8525.2004.tb02302.x. ISSN 0038-0253. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1111/j.1533-8525.2004.tb02302.x>

MCCARTHY, John D. Activists, Authorities, and Media Framing of Drunk Driving. LARAÑA, Enrique., Hank JOHNSTON a Joseph R. GUSFIELD. *New social movements: from ideology to identity*. Philadelphia: Temple University Press, 1994.

MCCARTHY, John D. a Mayer N. ZALD. Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*[online]. 1977, 82 (6), 1212-1241 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1086/226464. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/226464>

MOSS, Dana M. a SNOW, David A. Theorizing Social Movements. ABRUTYN, Seth, ed. *Handbook of Contemporary Sociological Theory* [online]. Cham: Springer International Publishing, 2016, 2016, s. 547-569 [cit. 2018-05-18]. Handbooks of Sociology and Social Research. DOI: 10.1007/978-3-319-32250-6_26. ISBN 978-3-319-61601-8. Dostupné z: http://link.springer.com/10.1007/978-3-319-32250-6_26

MyBroadBand. How much the #FeesMustFall protests are costing universities in South Africa. *BusinessTech* [online]. 29 říjen 2016 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://businesstech.co.za/news/general/141635/how-much-the-feesmustfall-protests-are-costing-universities-in-south-africa/>

NGCOBO, Ziyanda. EWN Ziyanda Ngcobo compares #FeesMustFall 2015 and 2016 dynamics. *702* [online]. 7 prosinec 2016 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://www.702.co.za/articles/235552/comparing-feesmustfall-2015-and-2016-dynamics>

PATEL, Aaisha Dadi, PATHER, Ra'eesa. NSFAS assistance is a debt trap, students claim. *Mail & Guardian* [online]. 13 leden 2017 [cit. 2017-06-25] Dostupné z: <https://mg.co.za/article/2017-01-13-00-nsfas-assistance-is-a-debt-trap-students-claim>

PARKER, Faranaaz. This Is What's Going On In The #FeesMustFall 2016 Protests. *Daily Vox* [online]. 26 září 2016. [cit. 2018-03-11]. Dostupné z: <http://www.thedailyvox.co.za/whats-going-feesmustfall2016-protests/>

PATHER Ra'eesa. #FeesMustFall: The protests around various universities at a glance. *Mail & Guardian* [online]. 5 říjen 2016 [cit. 2016-10-05] Dostupné z: <http://mg.co.za/article/2016-10-05-feesmustfall-a-glance-of-protests-around-various-universities-this-week>

PIVEN, Frances Fox. a Richard A. CLOWARD. *Poor people's movements: why they succeed, how they fail*. New York: Vintage books, 1979. ISBN 978-0394726977.

PRETORIUS, Wim a NGOEPE, Karabo. Students stage sit-in against fees at Stellenbosch University. *News24* [online]. 14 září 2014 [cit. 2018-06-30] Dostupné z: <http://www.news24.com/SouthAfrica/News/students-stage-sit-in-against-fees-at-stellenbosch-university-20160914>

Race, Ethnicity and Language in South Africa. *World Elections* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://welections.wordpress.com/guide-to-the-2014-south-african-election/race-ethnicity-and-language-in-south-africa/>

REQUENA, Miguel. The Social Leveller. *"La Caixa" Social Observatory* [online]. 2016, 1, 20-28 [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://observatoriosociallacaixa.org/en/-/el-ascensor-social-hasta-que-punto-una-mejor-educacion-garantiza-una-mejor-posicion-social->

RUNCIMAN, Carin. South Africa's Rebellion of the Poor. *African Review of Political Economy* [cit. 2018-06-30] Dostupné z: <http://roape.net/2016/07/14/south-africas-rebellion-poor/>

SNOW, David A., BENFORD, Robert D. Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization. *International Social Movement Research* [online]. 1988, 1, 197-217 [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/285098685_Ideology_Frame_Resonance_and_Participant_Mobilization

SNOW, David A. BENFORD, Robert D., MCCAMMON, Holly J., HEWITT, Lyndi, FITZGERALD, Scott. The emergence, development, and future of the framing perspective: 25+ years since "Frame alignment". *Mobilization: An International Quarterly* [online]. 2014, 19 (1), 23-45. cit. 2017-05-09] Dostupné z: <http://mobilizationjournal.org/doi/abs/10.17813/maiq.19.1.x74278226830m691>

SNOW, David, CRESS, Daniel, DOWNEY, Liam a JONES, Andrew (1998) Disrupting the "Quotidian": Reconceptualizing the Relationship Between Breakdown and the Emergence of Collective Action. *Mobilization: An International Quarterly*: March 1998, Vol. 3, No. 1, pp. 1-22. [cit. 2018-05-15] Dostupné z: <http://mobilizationjournal.org/doi/abs/10.17813/maiq.3.1.n41nv8m267572r30?code=hjdm-site>

SNOW, David A., GAMSON, William A., FIREMAN, Bruce a RYTINA, Steven. Encounters with Unjust Authority. *Social Forces* [online]. 1984, 63 (1), 288- [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.2307/2578884. ISSN 00377732. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2578884?origin=crossref>

SNOW, David A. a MACHALEK, Richard. The Convert as a Social Type. *Sociological Theory* [online]. 1983, 1, 259- [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.2307/202053. ISSN 07352751. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/202053?origin=crossref>

SNOW, David A., ROCHFORD, Burke E., WORDEN, Steven K. a BENFORD, Robert D. Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review* [online]. 1986, 51(4), 464- [cit.

2017-05-09]. DOI: 10.2307/2095581. ISSN 00031224. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2095581?origin=crossref>

SNOW, David A., Sarah A. SOULE a Hanspeter KRIESI, ed. *The Blackwell Companion to Social Movements* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2004, 2007-12-10, s. 91-115 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1002/9780470999103.ch5. ISBN 9780470999103. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1002/9780470999103.ch5>

SWART, William J. The League of Nations and the Irish Question: Master Frames, Cycles of Protest, and “Master Frame Alignment”. *The Sociological Quarterly* [online]. 1995, 36 (3), 465-481 [cit. 2017-06-25]. DOI: 10.1111/j.1533-8525.1995.tb00448.x. ISSN 0038-0253. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00448.x>

TARROW, Sidney. National Politics and Collective Action: Recent Theory and Research in Western Europe and the United States. *Annual Review of Sociology* [online]. 1988, 14 (1), 421-440 [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1146/annurev.so.14.080188.002225. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.so.14.080188.002225>

The Economist, 2017. [online] *Bottom of the class*. Kapské město [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/01/07/south-africa-has-one-of-the-worlds-worst-education-systems>

TILLY, Charles. From Mobilization to Revolution. Reading, Mass: Addison-Wesley. *The American Historical Review* [online]. 1978, xiii-349. [cit. 2018-06-30]. DOI: 10.1086/ahr/84.1.114. ISSN 1937-5239. Dostupné z: <https://academic.oup.com/ahr/article-lookup/doi/10.1086/ahr/84.1.114>

UCT Scientist. In: *Youtube* [online]. 13.10.2016 [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=C9SiRNibD14>

VERSTEGEN, Suzanne. *Poverty and conflict: An Entitlement perspective* [online]. Brussels: CPN, 2001. Briefing paper [cit. 2017-07-25]. Dostupné

z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20010900_cru_other_verstegen.pdf

WAGENAAR, Hendrik. *Meaning in action: interpretation and dialogue in policy analysis*. Armonk, N.Y: M.E. Sharpe, 2011. ISBN 9780765617897.

WARD, Matthew. Social movement micromobilization. Sociopedia.isa [online]. [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/Social%20Movement%20Micromobilization.pdf>

WHITE, Aaronette. Talking Feminist, Talking Black: Micromobilization Processes in a Collective Protest against Rape. *Gender and Society* [online]. 13 (1), 77-100 [cit. 2017-06-25]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/190241>

WILLIAMS, Gwyneth I., WILLIAMS, Rhys H. All We Want is Equality: Rhetorical Framing in the Father's Rights Movement. BEST, Joel, ed. *Images of Issues*. New York: Aldine de Gruyter, 1995, 191-212

WILLIAMS, Rhys H. The Cultural Contexts of Collective Action: Constraints, Opportunities, and the Symbolic Life of Social Movements.

World Bank [online]. *The World Bank in South Africa*. 2017 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/southafrica/overview#1>

World Elections [online]. *Race, Ethnicity and Language in South Africa*. 2014 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <https://welections.wordpress.com/guide-to-the-2014-south-african-election/race-ethnicity-and-language-in-south-africa/>

ZUO, Jiping a Robert D. BENFORD. Mobilization Processes and the 1989 Chinese Democracy Movement. *The Sociological Quarterly* [online]. 2016, 36 (1), 131-156 [cit. 2018-07-01]. DOI: 10.1111/j.1533-8525.1995.tb02324.x. ISSN 0038-0253. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1111/j.1533-8525.1995.tb02324.x>

ZURCHER, Louis, SNOW, David. Collective Behavior: Social movements.
ROSENBERG, Morris, TURNER, Ralph. *Social Psychology, Sociological Perspectives*. NY: Basic Books, 1981, 447-482.

Seznam rozhovorů

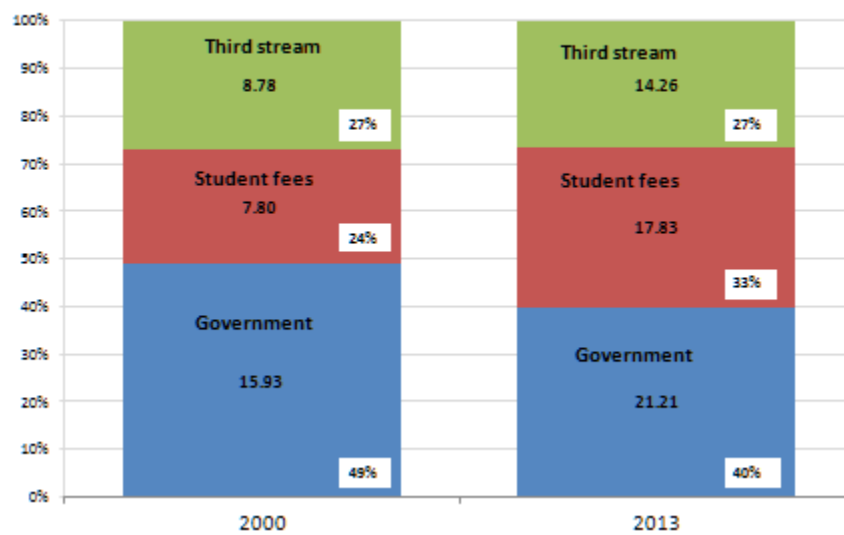
Rozhovory 1–8: říjen 2017.

Přílohy

Příloha 1

Srovnání podílu vládních dotací a studentských poplatků na univerzitních výdajích

Higher education income sources, ZAR (billion)

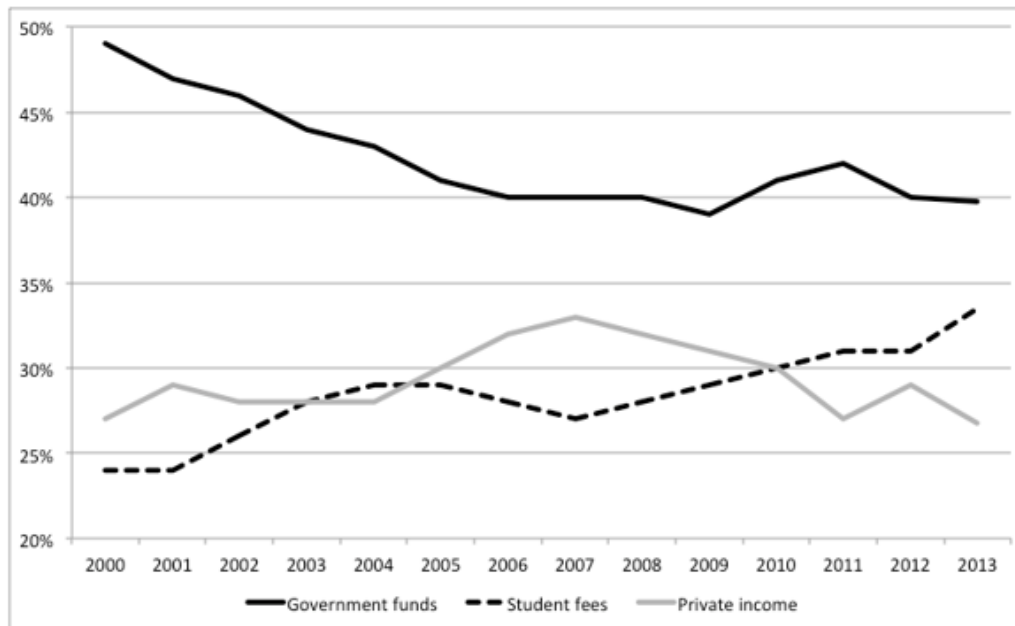
Zdroj: Ground up [online]

Dostupné z:

<https://www.groundup.org.za/sites/default/files/field/image/from20150614/C>

Příloha 2

Časový graf podílu vládních dotací, studentských poplatků a soukromých zdrojů na univerzitních výdajích

Source: DHET (2016)

Zdroj: Burger (2016)

Dostupné z: <http://csd.columbia.edu/2016/09/22/the-financing-of-higher-education-in-south-africa/>

Příloha 3

Socha Jiřího V. na kampusu UKZN

Zdroj: Autorka